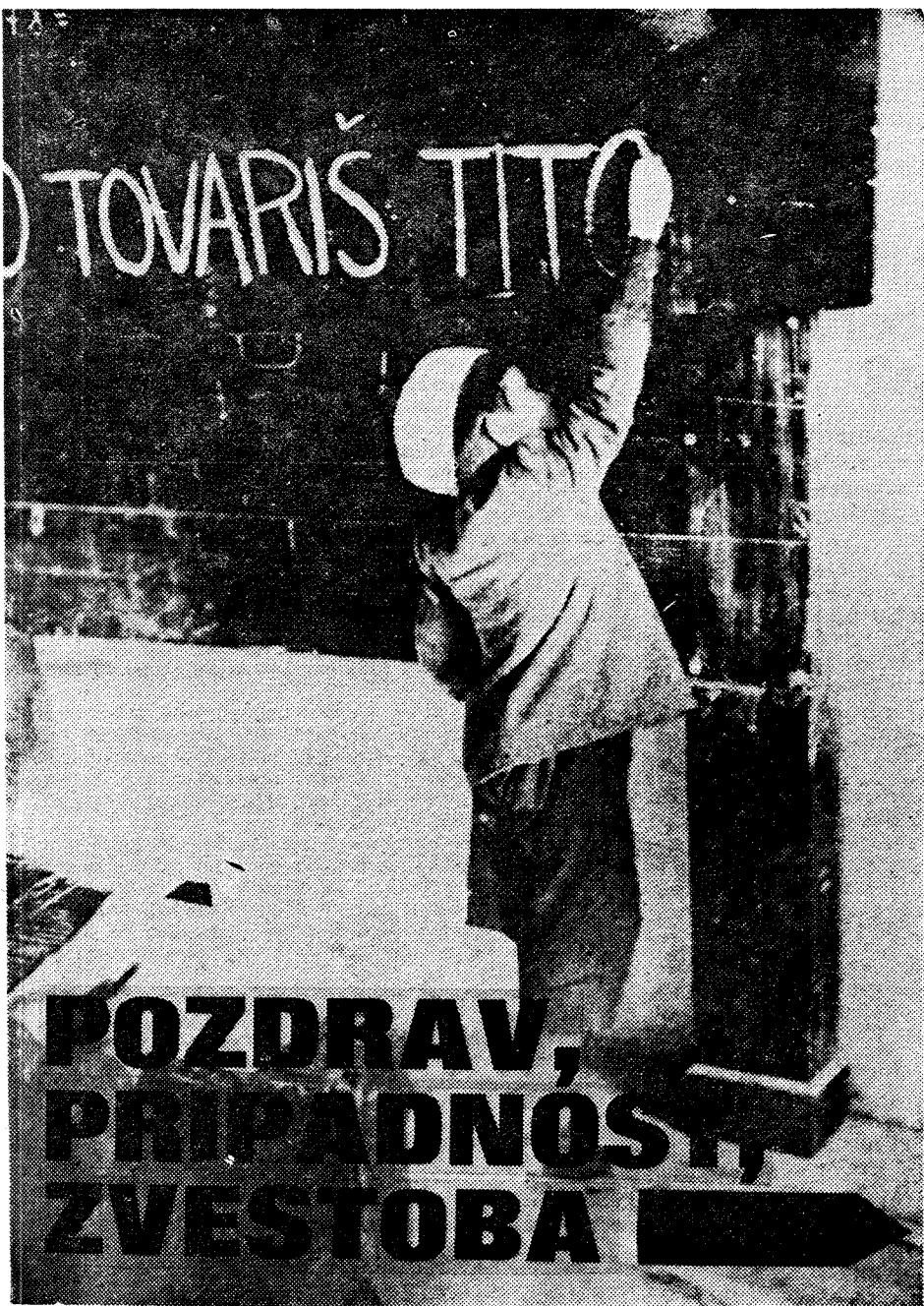

PRED VEČ KOT TRIDESETIMI LETI, NEKJE V KOLPSKI DOLINI ...

Ne le na zunaj slovesno, letošnje praznovanje meseca mladosti in z njim dneva mladosti je mnogo bogatejše, je vrh celotne dejavnosti mladih na najrazličnejših področjih delovanja in ustvarjanja, je zgovorna potrditev pripadnosti in zvestobe samoupravnemu socializmu; je praznični pozdrav in voščilo tovarišu Titu za njegov štirinosemdeseti rojstni dan v tistem najlepšem pomenu besede in misli, v svoj koledar prireditev pa so si ga zapisale ne le Zveza socialistične mladine Slovenije, marveč vse družbene organizacije in društva, ki vključujejo mladino.

Z enim samim vodilom:

Predstaviti prizadevanja mladih na področju uresničevanja zamisli splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, slovesno in delovno obeležiti trideseto obletnico mladinskega udarniškega dela in ne nazadnje, predstaviti prizadevanja mladih na področju razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij... kar ponovno izraža in potrjuje odločenost mladih, da gredo po poti, začrtani v ustavi ter v dokumentih desetega kongresa Zveze komunistov Jugoslavije in devetega kongresa Zveze socialistične mladine Slovenije, vztrajno in z dvignjeno glavo.

Ce je torej mladina včeraj še iskala oblike poti, ki vodijo na to našo pot, lahko danes zapišemo, da na njej že krepko stoji. Za premagovanje težav v tej nelahki in odgovorni bitki za nove samoupravne odnose in njihov nemoten razvoj v naši socialistični domovini, pa bo, kot mi vsi, potrebovala dobršno mero družbene zavesti.

Da se tega v polni meri zaveda, govori vsa njena dejavnost.

In tu se zdaj ne smemo več ustaviti!

Gre za eno izmed nepogrešljivih oblik socialistične in samoupravne šole, ki jo morajo biti deležna prav vsa naša pokolenja, v nič manjši meri in nič manj zavzeto. To bi ne smelo predstavljati kakšne posebne težave, saj je ledina zorana! Treba je le omogočiti pogoje za to delo tudi vnaprej in to ne le organizaciji, kakršna je zveza socialistične mladine, marveč vsem družbenim organizacijam in društvom, ki vključujejo mladino, enkrat za vselej je treba to dejavnost tudi glasno in pravilno ovrednotiti.

Le tako bo živela Kurirčkova pošta... le tako bodo peli krampji mladinskih delovnih brigad.

S tem, ko smo začeli resneje govoriti o podružbljanju razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij, smo že storili prve odločnejše korake, s katerimi ni kazalo odlašati. Več kot verjetno je namreč, da njegovi dosežki pobudniki in izvajalci, kljub še kako dokazanemu zanesenjaštvu in volji, veselju in ljubezni do tega dela, vsemu sami ne morejo biti več kos. In čemu bi bili! Gre za širše družbene cilje, gre konec koncev za dejavnost organizacij in društev, ki so si v svoje programe zapisala socialistična in samoupravna vzgojna načela in ki jim je razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij oziroma tradicij narodnoosvobodilnega boja tista zlata nitka, na kateri pravzaprav grade vse svoje delo.

Revolucionarne preobrazbe naše družbe, ki smo ji priča danes in ki jo tako pozdravljamo, pa ne moremo uresničiti brez mladosti... brez tiste prave, naše mladosti, ki se nam je tudi v tem mesecu, njenem mesecu, predstavila v najlepši luči.

Pa še nekaj, da ne pozabimo: ta mladina in revolucionarne tradicije, so naše največje bogastvo!

MILENA STRAJNAR

● Zaskrbljenost ob potresu v Beneški Sloveniji

str. 2

● Najdragocenejša nagrada bo nastop pred Titom

str. 6

● Dokler sem zvest resnici, sem zvest sebi

str. 7

● Zaupali so samo besedi Tito

str. 14

● Brigadirka Katja

str. 18

KURIRČKOVA POŠTA 1976

Naj se pionirkam in pionirjem, nosilcem naše kurirčkove torbice, iskreno zahvalimo za uspešno opravljeno veliko delo, kot se jim je minulo soboto na skupni slovesnosti »Kurirčkove pošte 1976« zahvalil tudi tovariš Janko Rudolf.

In za kakšno delo gre?

Štirideset tisoč naših najmlajših je od devetindvajsetega marca dalje hodilo po poti, dolgi več kot tri tisoč kilometrov, in na vsej poti odločno izkazovalo svojo pripadnost in svojo ljubezen do domovine ter s tem še enkrat potrdilo svojo prisotnost v skupni vrsti vseh socialističnih sil, in pripravljenost to domovino tudi braniti.

»Hvala tudi vsem, ki ste našim najmlajšim priskočili na pomoč in jih z nasveti spremljali na tej poti, ki je lahko za vzgled, kako je treba vzgajati našega socialističnega človeka,« je še dejal predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Ob koncu te slovesnosti smo prisluhnili šopku iz srca, kakor je iskreni priložnostni program imenovala pionirka Jagoda, katerega najlepši cvet bo posebna delegacija v imenu vseh slovenskih pionirjev ponesla dragemu tovarišu Titu za njegov štirinosemdeseti rojstni dan. Foto: Marko Rudolf

TV 15

LETO XIV. — Št. 20

20. V. 1976

UTRINKI IN ODMEVI

Radi imamo »TV 15«

Če boste objavili moje skromne vrstice, se bom še oglasila

Večkrat sem se že pripravljala k pisanju. Leto dni je minilo, kar sem se naločila na »TV 15« in moram vam povedati, da mi zelo ugaja. Radi ga imamo! Tudi moj mož ga z veseljem prebira in prvo

seže po tem časniku, potem šele prelista druge.

Rada bi vas vprašala, če vam lahko pošljem svoje spomine.

Pisanje mi ne teče gladko, saj sem bila prikrajšana za šolanje... Če boste objavili moje skromne vrstice, se bom še oglasila in tudi spomine vam bom poslala.

Oprostite moji pisavi in napakam, pa vsem lep pozdrav!

MARIJA GABRSČEK
Kosovelova 5 b
p. Tolmin

ODGOVOR UREDNISTVA: Kar pošljite jih, jih bomo že popravili, da bodo primerni za objavo. Radi bi vam povedali, da smo veseli slehernega spominskega zapisa, iskrenega in zgodovinsko točnega, pa četudi je napisal z okorno roko.

Zakaj ni bilo srečanja borcev 31. divizije?

Gre tudi za delovne pogovore borcev za nove samoupravne socialistične odnose, ne le za tovariška srečanja borcev narodnoosvobodilnega boja

Številni borci 31. divizije se vprašujemo, zakaj odbor borcev te divizije letos ni organiziral vsakoletnega srečanja. Dosedanja srečanja so veliko prispevala k utrjevanju in razvijanju tradicij narodnoosvobodilnega boja, medsebojnem boljšem spoznavanju in podobno, še zlasti za to, ker so se jih v čedalje večjem številu udeleževali tudi mladi ljudje.

Borci ne moremo razumeti, zakaj do tega srečanja ni prišlo!

Ali je posredi morda nezainteresiranost odbora ali pa morda denarna sredstva. Menimo, da denar ne more biti razlog, saj borci doslej nismo terjali ničesar za stonj in tudi ne postavljali vprašanje denarja. Za tako srečanje smo sami pripravljali plačati ceno in če je kdo med nami, ki tega ne more, mu bomo pa drugi priskočili na pomoč.

Ob tem ne smemo pozabiti: gre tudi za delovne pogovore borcev za nove samoupravne socialistične odnose, ne le za tovariška srečanja borcev narodnoosvobodilnega boja!

Borci želimo čim več takšnih srečanj in zahtevamo, da jih odbor organizira.

ZDRAVKO VIDRIH,
Majde Vrhovnikove 24
p. Ljubljana

Drago potovanje

Kdo bo lahko odšel na izlet v Bosno in Hercegovino, pa v Dalmacijo?

V 16. številki »TV 15«, ki je izšla 22. aprila 1976, sem na trinajsti strani prebral obvestilo odbora Prve prekomorske brigade in drugih prekomorskih enot, pri ZZB NOV Nova Gorica, ki vabi borce teh enot na štiridnevni izlet v zgodovinske kraje v Bosni in Hercegovini ter Dalmaciji.

Verjemite mi, da sem kot borec Prve prekomorske brigade in pozneje Trinajste hrvatske proletarske brigade »Rade Končar« z veseljem prebral te vrstice, predvsem zato, ker vem, da je v teh krajih darovalo življenje za svobodo več kot sto prekomorcev in res bi bilo prav, da obiščemo njihove grobove, ki so posejani po vseh teh krajih, posebno še na otoku Korčula, o katerem je bilo že veliko napisanega. Verjetno je tudi, da nas je veliko, ki po osvoboditvi nismo imeli možnosti ogledati si teh krajev, po katerih smo se borili.

Toda: kot me je razveselilo vabilo, toliko bolj me je razočarala cena tega potovanja. Ne morem razumeti, kako so organizatorji prišli do te cene, kar zneso približno več kot 400 dinarjev dnevno na osebo in to še brez kosila.

Osebo ne živim v pomanjkanju, toda tudi za razmetavanje nimamo denarja. Pomisliti pa moramo tudi na tiste, ki živijo na kmetih in kot mi je znano, teh ni malo, ki ob takšni ceni resnično nimajo nobene možnosti udeležbe tega potovanja, katerega organiziranje sicer zasluži vso pohvalo.

Mislím, da bi se moral najti nekdo, ki bi tovrstne izlete vsaj delno denarno podprl ter tako omogočil izlet in ogled krajev, po katerih smo hodili ter se skupaj z drugimi narodi in narodnostmi borili ter kovali bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, to največjo pridobitev našega narodnoosvobodilnega boja!

Odbor prosim, da v »TV 15« odgovori, od kod tolikšna cena.

Hkrati mu predlagam sklic sestanka, na katerem bi se pogovorili o nadaljnjem odborovem delu in o morebitnih srečanjih, ki so vsekakor koristna, še posebno zato, ker vemo, da jih je iz leta v leto manj.

Lep pozdrav!
ANTON GUSTINCIC,
Sketova ulica 6
p. Ljubljana

ZUNAJ NASIH MEJA

ZASKRBLJENOST

Ob potresu v Beneški Sloveniji

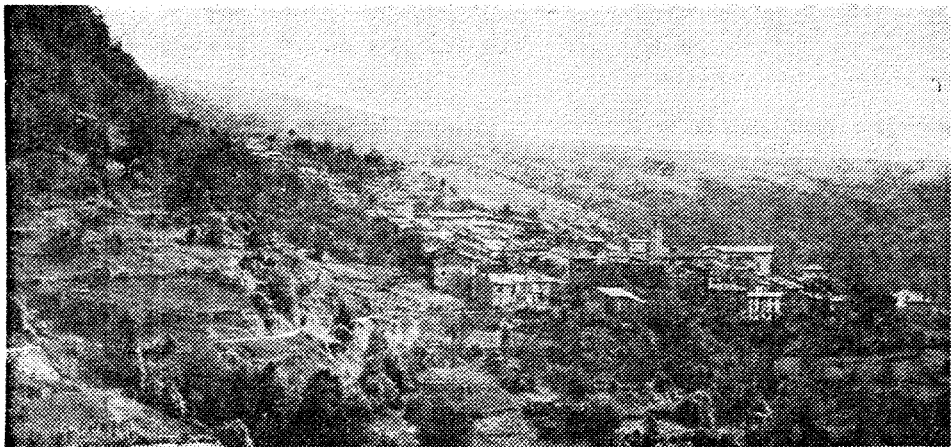
Videl sem ljudi, ki so postajali volkovi in druge, ki so se spremenili v ovce. Volkovi so grizli in trgali živo meso, teptali in lomili hrbtenice čredam ovac,

a niso blejale, kakor, da bi ne čutile trpljenja.

Videl sem ljudi, ki so bežali s kovčki po svetu, ker skopa zemlja ni dajala kruha za vse in ljudje niso jokali, ker niso imeli več solza. Videl sem preganjati naš jezik iz šol, cerkva in domov...

Izidor Predan

Prenekateri od nas bo morda šele sedaj, ob katastrofalnem potresu v Beneški Sloveniji in Reziji, podrobneje spoznal deželico, ki že od leta 1866 pripada k Italiji. Na kromaj 516 kvadratnih kilometrih prebiva slovenski živelj že od 6. stoletja, govori slovensko narečje, ima svoje šege in navade. To je Beneška Slovenija, ujeta med Sočo in Idrijco na vzhodu in med Tilmentom in Belo na zahodu, med Julijce na severu in furlansko dolino na jugu.

Vas Čenebela. V ozadju predgorje hriba Špik. Vas je bila v potresu pred nedavnim močno prizadeta.

Najsevernejši del tega ozemlja je dolina Rezije, ki pa je slabo povezana z beneškim ozemljem ob Teru in Nadiži. Rezijani žive nad tisoč let v svoji dolini kot trdnjavi, od koder pelje v zunanji svet samo ena cesta.

☆

Beneška Slovenija je revna, nerazvita, pretežno kmetijska, brez industrije. Zato ljudje že od nekdaj odhajajo v daljni svet. Množična emigracija je v manj kot tridesetih letih zmanjšala število prebivalstva na eno tretjino. V Reziji je pred časom živelo več kot 4000 ljudi, sedaj pa jih je še nekaj nad 1500. Trikrat več jih živi v emigraciji.

Leta 1901 je v Beneški Sloveniji na vsakih sto družin 95,5 družin govorilo slovensko, leta 1911 pa je bilo takih družin le 69,5. Stanje se je iz leta v leto slabšalo, saj so nastopili poleg ekonomskih, še politični in raznarodovalni pritiski.

Ob času plebiscita leta 1866, ko so se skupaj s Furlani odločili za življenje pod Italijo, je bila tam naprednejša oblika vladavine, v nasprotju z osvojenim Avstro-Ogrsko. Pa tudi gospodarska povezanost s

Beneški bataljon postrojen v Čedadu 2. maja 1945

Furlanijo je narekovala, da so glasovali za Italijo.

Zgodovina se je tako poigravala z usodo slovenskega življa v Benečiji, še preden se je izoblikovala slovenska narodna zavest. Deželica pa je ohranila slovensko besedo. Le redki so bili buditelji slovenske narodne zavesti potem, ko so bili Benečani odtrgani od svojega matičnega naroda. Med temi redkimi je bil Ivan Trinko — Zamejski, ki je s svojimi pesmimi budil slovensko ime.

☆

Narodnoosvobodilno gibanje med drugo svetovno vojno je vzbunkalo tudi beneško zemljo. Z prvim pohodom partizanov v Benečijo, maja 1943, je zapustil pri tamkajšnjih ljudeh močne vtise. Sprejem v Črnem vrhu nad Nadižo je bil enkratni. Z vzkliki: »Živeli Slovenci, živeli boljševiki, živeli naši odrešeniki!« so bodrili partizane. To je bilo še v času italijanskega fašizma.

Pohod tridesete divizije februarja 1944, pa je že zasejal seme upora po vsej Benečiji. Ob koncu vojne so na tem področju delovale številne enote, ki so bile vključene v okviru devetega korpusa.

Po vojni so se pod vplivom reakcionarnih sil dogajale čudne kupčije na račun še neosvečenega beneškega človeka. Še do danes posamezniki ne ločijo narodnosti od državnosti. Stalinovi in Vidalijski »manevri«, skupaj z nazadnjaškimi silami, so trgali enotnost Slovencev v zamejstvu še vrsto let po drugi svetovni vojni.

Dandanes se beneška zemlja prebujala narodno in socialno. Delovanje slovenskih društev doma in v tujini drami tudi tiste Benečane, ki so tonili v veliki poplavi nasilja in raznarodovanja. Iskra latentnosti je zanetila požar. Beneški Slovenci, skupaj s tržaškimi in goriškimi, zahtevajo svoje pravice. Vse več je ljudi obeh narodnosti, ki jih razumejo in podpirajo, ne razumejo pa jih oblastniki, ki bi morali ukrepati.

Zvezna vlada se izgovarja na deželno, deželna na zvezno. Meddržavna pogodba z Jugoslavijo, italijanska ustava, helsinška konferenca, vse to so mrtve črke na papirju. Prepoved pošolskega pouka v Sentpetru Slovenov, v Brdih in v Ukvah, dovolj jasno pove, da v Italiji še niso pokopane reakcionarne sile.

Potres 6. maja 1976

Iz časopisov izvem:

»S helikopterji ogledujejo potresno področje v Benečiji in Reziji... V planinskih predelih Rezije in Benečije je težje ugotoviti škodo, ker se državni aparat še ni povsem zdrnil... Benečanom so prvi prišli na pomoč tržaški in goriški Slovenci... V Brdu in Podbrdu je štirinajst žrtev, v Reziji štiri... V šestih občinah Beneške Slovenije je 90 odst. do tal porušeni vasi, brez doma je ostalo več tisoč prebivalcev... Precej časa so morali zahtevati od oblasti, da je prispela najnujnejša pomoč... Zaradi velike materialne škode se je bati, da bi tamkajšnje ljudi izselili iz hribov v dolino...«

»Gorski skupnosti,« kakor predele Beneške Slovenije nekateri v Italiji imenujejo, preti nevarnost, da bi se izničila. Na stop italijanskega notranjega ministra na RAI ob potresu kaže, da jim je zelo malo mar za ta slovenski živelj, saj je povedal, da v Reziji žive ljudje, ki govorijo ruski jezik. Najbrž ne gre za nevednost, marveč za zapostavljanje slovenske narodnosti.

Beneški rojak profesor Viljem Černo je na ljubljanski televiziji s solzami v očeh povedal, da bi se lahko elementarna nesreča spremenila v narodno katastrofo, ki bi lahko še bolj zapostavila slovenske ljudi v Benečiji, Reziji in v Kanalski dolini.

Tudi nam, ki smo se z Benečani družno borili in doživljali narodno in socialno vstajenje, je zadrželo srce, pa tudi tistim Slovincem, ki jim je usoda ljudi v Benečiji zaskrbljujoča.

TONE KEBE

1. Kako so v vaših organizacijah zaživel delegatski odnosi in kje vse so se borci vključili kot delegati?

Izredno pomembno se nam zdi, da so številni člani naše borčevske organizacije delovali v družbenopolitičnih skupnostih in organizacijah, še pred uvedbo delegatskega sistema kot ustavne kategorije. Pri tem imamo v mislih organe krajevne skupnosti, skupščine družbenopolitičnih skupnosti in različne družbenopolitične organizacije.

Že ob zadnjih volitvah za zbor delegatov krajevne skupnosti, splošne delegacije krajevne skupnosti in delegacije SIS, kakor tudi predsedstvu občinske konference in krajevne konference SZDL ter drugih telesih krajevne skupnosti, so bili izvoljeni številni člani našega občinskega odbora ZZB NOV, kakor tudi člani ZB NOV krajevnih organizacij na območju naše občine.

Na podlagi analize stanja na tem področju lahko ugotovimo, da so se delegatski odnosi uveljavili v vseh sredinah družbenega življenja. Prišli so v zavest ljudi, predvsem delegatov, opozoriti pa vendarle moramo, da težave obstajajo in to pri uveljavljanju sistema v nekaterih predstavniških telesih.

2. S katerimi posebnostmi se ZZB NOV zaradi svoje specifičnosti srečuje pri uveljavljanju delegatskega sistema?

V delovanju delegatskega sistema z ozirom na splošna načela, zlasti v pogledu razmerij oziroma odnosov med delegati in bazo, ne ugotavljamo nekih posebnosti. Omeniti pa moramo, da je poprečna starost članov naše organizacije sorazmerno visoka ter da so mnogi med njimi, predvsem pa delegati, prekomerno obremenjeni, tako da je vpliv tega na kvaliteto dela večkrat zelo očiten. V kolikor je to kritičen pogled na delo delegatov, pa se nam zdi mnogo pomembnejše ustvarjanje pozitivnega političnega vzdušja na vseh njihovih delovanjih.

Izredno pomemben delež, ki ga borci-delegati prispevajo s svojim delom pa je prav na področju problematike zdravstvenega varstva, stanovanj borcev, priznavalnin, štipendij, zagotovitev socialne varnosti kmetov-borcev, vojnih invalidov in podobno.

Kaj menite o dosedanjem delovanju delegatskega sistema in kakšne so vaše pripombe?

Prepričani smo, da je delegatski sistem kot izvirnost naše družbenopolitične ureditve, edino uspešen za demokratsko urejanje različnih problemov in uveljavljanje delovnih ljudi in občanov kot temeljnih nosilcev razvoja samoupravnih socialističnih družb.

Poudariti moramo, da ugotavljamo določene slabosti v pogledu obveščanja občanov, zato smo v naši organizaciji sklenili, da se bodo delegati, takoj, ko dobijo gradivo, sestali in zavzeli skupno stališče še pred udeležbo na seji. Prav tako pa bodo podali poročilo o svojem delu na letni skupščini z namenom popolnega obveščanja tistih, ki so jih izvolili.

Pogovarjali smo se s predsednikom mestnega odbora ZZB NOV Slovenj Gradec, Ivanom Majcnom.

0 priznavalninah - tokrat malo več

Na področju borčevske problematike je še veliko vprašanj, ki so s pozitivnimi predpisi urejena neenotno in s tem neustrezno. V mislih imamo priznavalnine kot pomembno obliko družbene pomoči udeležencem NOV. Skoraj neverjetno se zdi, da po tolikem času od uvedbe priznavalnin, vprašanje ni rešeno enotno. Razlike so prepogoste, da bi lahko mirno obšli ta problem. Gre pa pri vsem tem še za nekaj drugega. Sprašujemo se, ali je sploh mogoče, da družba, ki borcem sicer ponuja tolikšno skrb, dopušča izdajanje takšnih odlokov občinskih skupščin, ki s svojo neenotnostjo povzročajo nezadovoljstvo borcev samih in kar je še pomembnejše, njihovo nezaupanje.

Neenotnost v sistemu občinskih priznavalnin obstaja praktično že od same uveljavitve takšne družbene pomoči udeležencem NOV. Zadnje čase pa je skrb v organizacijah, ki so za to odgovorne, tako velika, da bo sistem priznavalnin dokončno urejen verjetno s 1. januarjem leta 1977. To je podatek, ki ga lahko z gotovostjo sprejmemo, saj je znano, da je proučevanje novega sistema priznavalnin v končni fazi. V informacijo lahko navedemo tudi podatek, da je med drugim izdelan že osnutek zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o republiških priznavalninah, kot tudi osnutek družbenega dogovora o skupnih osnovah in merilih za podeljevanje priznavalnin udeležencem NOV s priznanim dvojno dobo po 9.9.1943 oziroma 13.10.1943. Vse to urejajo občinske skupščine s svojimi predpisi. Iz osnutka omenjenega dogovora je tudi razvidno, da bo k podpisu pristopilo šestdeset slovenskih občin z namenom poenotenja sistema priznavalnin in sicer na podlagi 147. člena republiške ustave.

KJE JE IZVOR NEENOTNOSTI

Za boljše osvetlitev in razumevanje problema si oglejmo, kaj pravzaprav omogoča na tem področju ključno neenotnost. Odloki občinskih skupščin, ki so osnova samih priznavalnin, ne temeljijo na nekem določenem zakonskem predpisu, tako da občinske skupščine niso zavezane k enotnemu postopku. Odlok ima »množico konar«, vsaka občina pa prilagaja sredstva za družbeno pomoč lastnim materialnim zmogljivostim. Prav iz te ekonomske neenakosti pa izvirajo razlike v priznavalninah. Borci s popolnoma istim »borčevskim statusom« dobivajo tako v različnih občinah različno visoke priznavalnine. Pomembnejše pa je, da se v tej zvezi razlikujejo tudi sami pogoji za pridobitev pravice do priznavalnine. Kaj je posledica vsega tega? Borci upravičeno opozarjajo, da se pred petintridesetimi leti prav zares niso borili za občinske meje. Tako ravnanje je še bolj nevarno v primeru nepoučenosti stvarne situacije in vzrokov zanjo. Neenotno obravnavanje borcev bi v takem primeru lahko pripeljalo do ocenitve celotne politike borčevske problematike kot neodgovorno in zanemarljivo ravnanje.

Poglejmo še malo globlje. Če analiziramo stanje kot je, moramo k našim dosedanjim ugotovitvam pridati še podatek, da so v različnih občinah različno zajeli tudi krog upravičencev do priznavalnine. Večina občinskih skupščin daje možnost materialne družbene pomoči borcem, ki imajo priznano posebno dobo v dvojnem trajanju pred 9.9.1943, oziroma 13.10.1943. Gre predvsem za ekonomsko bolj razvite občine in občine, ki imajo večji del udeležencev NOV s priznanim dvojno dobo. Tako je npr. na Štajerskem in Gorenjskem. Nekateri občine pa spet dajejo to pomoč celo tistim udeležencem NOV, ki imajo omenjeno dobo šteto le v enojnem trajanju, včasih pa tudi borcem za sever-

no mejo v letih 1918-1919 in slovenskim vojnim dobrovoljcem v letih med 1912 do 1918.

CENZUS IN KATASTER

Še en pomembni faktor vpliva na občutne razlike v praksi priznavalnin. Upoštevati moramo namreč dohodkovni cenzus, ki se med občinami močno razlikuje in v veliki meri vpliva na višino denarne vsote. Cenzusi se gibljejo med 200 in 1600 dinarji, kar seveda ni ravno malo. Izredno pomembne pa so tudi določbe o katastrskem dohodku kot cenzusu, saj je ravno med prosilci za priznavalnino mnogo borcev-kmetov. Tudi tu obstajajo razlike, tako da je prištevanje katastrskega dohodka med dohodke povsem individualno, lahko je enkratno, dvakratno, trikratno, celo večkratno štetje.

Le malo je občinskih odlokov brez cenzusov. Borec pridobi pravico do priznavalnine takoj, ko je ugotovljeno, da njegovi osebni dohodki ne zadoščajo za potek normalnega življenja. Neopredeljenost na tem področju povzroča povsem razumljivo mnoge pritožbe. Največkrat borci dvomijo prav v pravilno ocenitev njihovega osebnega dohodka, oziroma katastrskega dohodka. V praksi je namreč dokazano, da je nemalokrat katastrski dohodek le izračunan, pridobljen pa v resnici ni bil. S to težavo se še posebno otepaajo ostareli kmetje, ki zaradi svoje delovne nesposobnosti praktično komajda še životarijo od dela na zemlji, čeprav imajo potem uradno katastrski dohodek izračunan in ga prav komisija za priznavalnine tudi upošteva.

KAJ SMO V ZADNJEM OBDOBJU STORILI

Akoije za poenotenje občinskih priznavalnin so se pred nekaj leti lotile občinske skupščine na Gorenjskem, ki so svojih odlokih skušale vsaj približno uskladiti pogoje za podeljevanje priznavalnin. Z namenom poenotenja priznavalnin so se v letu 1974 dogovarjale tudi občine mesta Ljubljane. Celotno dogovorjanje pa žal ni rodilo uspeha, ker nekatere občine enostavno ne morejo prevzeti skupnih enotnih meril, ki so precej ugodnejše od sedaj veljavnih. Za ta ukrep namreč v občinskem proračunu nimajo dovolj finančnih sredstev kljub dopolnilnim sredstvom, ki jih prejema iz republiškega proračuna. Te občine imajo namreč strožje kriterije za podeljevanje priznavalnin, od katerih je pomemben nižji premoženjski cenzus od skupno dogovorjenega ter precej nižje zneske priznavalnin.

Vse to je le skromen opis stanja, upamo pa, da bo problem, ki smo mu v tem članku posvetili tolikšno skrb, rešen končno na način, ki mu enostavno rečemo — pravičen.

Pripravil:
ANDREJ SKALERIC

V prostorih zvezne skupščine v Beogradu je bila dne 19. maja četrtja seja Zveznega odbora SUBNOR Jugoslavije. Udeleženci so obravnavali naloge ZZB NOV Jugoslavije, osnutek zakona o združenem delu, referat o tej temi pa je podal predsednik SO SUBNOR Kosta Nadj, mednarodno sodelovanje SUBNOR Jugoslavije in akcije, ki na tem področju sledijo. Posebna skrb je bila namenjena tudi pravilniku, ki ureja pogrebne svečanosti udeležencev NOV.

Na dnevnem redu je bil tudi zaključni račun Zveznega odbora in strokovne službe odbora, na koncu pa so člani sprejeli in odobrili člana Komisije Zveznega zbora za vprašanja vojnih invalidov.

S slovesnosti na Erzelyu

Foto: Maks Hožič

Praznik na Erzelyu

Na Erzelyu v Vipavski dolini so te dni praznovali 33.letnico izgnanstva. Ob tej priložnosti so za častnega občana krajevne skupnosti imenovali generala Franca Tavčarja-Roka. Prav v teh krajih je namreč preživljal svoje najtežje dni med narodnoosvobodilno borbo.

Erzely je vas na meji med Krasom in Vipavsko dolino. Slovesna seja sveta krajevne skupnosti je bila le začetni akord v praznovanju na tem področju. Prebivalci se še dobro spominjajo, kako so fašisti pred 33 leti izgnali iz vasi vse ljudi, večinoma so kar internirali. Obtožili so jih so delovanja s partizani in jih imenovali prišaste naprednega gibanja. Po vojni je postala prav ta skupnost najbolj delavna v ajdovski občini.

Na seji sveta krajevne skupnosti je 33 družin prejelo spominska priznanja. Slavnostni govornik je bil Franc Tomažič, se-

kretar komiteja občinske konference Zveze komunistov Ajdovščina. Govoril in poudaril je predvsem zagnanost prebivalstva med vojno in danes. V zadnjih letih je vas dobila elektriko, vodovod, asfaltirano cesto. Pomaga jim tudi vojska. Prav kmečki turizem pa je tisti faktor, ki združuje prebivalstvo na domačih tleh. Ko bodo prihodnje leto dobili še povezavo s Planino in se priključili na telefonsko omrežje, bo vas še bolj zaživel.

Pred osrednjo slovesnostjo je Ladj Bagatelj, predsednik občinske skupščine, položil temeljni kamen za spomenik padlim in umrlim v taboriščih. Kulturni nastop so izpolnile predvsem amaterske skupine, godba na pihala iz Prvačine, dramska skupina iz Mlinotesta, solarji iz Vipave in ajdovski gimnazijci. Občinski odbor zveze rezervnih starešin pa je v okviru prireditve organiziral na Erzely množični pohod.

Maks Hožič

**TUDI VI
DOPISUJTE
V NAŠ ČASNIK**

KOZJANSKO PRED LETOM 1944

Občine, ki si delijo področje Kozjanskega, bodo letos tako kot že nekaj let nazaj, skupno praznovala spomin na žrtve in junaške boje v času NOB. Aktivisti, borci in izseljenci bodo, skupno z drugimi občani, obnavljali spomine na usodne, dramatične dni, ko je šlo za obstanek Slovencev na tem področju. Strateške in geopolitične pomembnosti tega dela slovenskega ozemlja so se zavedali okupatorji in seveda tudi vodstvo Osvobodilne fronte. To ozemlje je bilo zaledje pomembnih komunikacij (povezanost Nemčije z Italijo in Balkanom). Nemški živelj, naseljen v Posavju in na Bizeljskem, naj bi služil obrambi in varnosti mej velikega Reicha, istočasno pa naj bi bilo mostišče za nadaljnji prodor proti Jadranu.

Okupaciji, potujčevanju in izseljevanju so se razredno in napredno usmerjeni Slovenci uprli že poletj 1941. Iz Rogaške, Brežice, Krškega, Zidanega mosta in v veliki meri iz Celja so odhajali med partizane. Med njimi so bili v največjem številu komunisti, delavci, rudarji in železničarji. Brežiška in Celjska četa, sestavljeni pretežno s komunisti, sta se že predstavili z odločnimi vojaškimi akcijami. Da bi jih uničili, so morali Nemci, poleg izdajalcev, organizirati tudi večje operativne enote.

☆

Pohod prvega Štajerskega bataljona iz Dobrovelj v Zgornji Savinjski dolini, ki je imel nalogo, da prepreči izseljevanje, je za tiste zgodnje čase naše borbe predstavljal pomemben operativni poseg vodstva NOB za preprečitev vojaških in političnih načrtov Reicha. Čeprav komandant Stane naloge ni mogel izpeljati do konca (pohod se je namreč končal v težkih bojih in pospešenih premikih v visokem snegu že na Bohorju), je njegov pomen zgodovinski.

Tako se je že kmalu po okupaciji začela odločna borba za Kozjansko področje. Tam so se kalili kadri, ki so pozneje postali pomembni za celotno borbo na Slovenskem.

Vodstvo NOB je leta 1941 odločilo za vodenje in organizacijo borbe na Štajer-

skem prekrajane borce: za politično vodstvo Sergeja Kraigherja in Toneta Žnidaršiča, za operativne enote pa Dušana Kvedra, Petra Stanteta in Staneta Rozmana, komandanta Štajerskega bataljona. Kraigher in Žnidaršič sta, čeprav odgovorna za PK Štajerske, namenjala veliko pozornosti Kozjanskemu kot pomembnemu in najbolj ogroženemu delu Štajerske. Našteti komandanti pa so od zgodnje pomladi 1942 posvetili vse organizacijske sposobnosti pripravam za pohod na Štajersko.

Nemci so zaradi tega morali povečati število postojank. Žal pa so tudi stopnjevali pritisk na prebivalstvo, ki mu niso več zaupali. Skrbno so pletli izdajalsko mrežo.

DRAGO PLAČANE IZDAJE

Prvim partizanskim uspehom je sledila mobilizacija sil z obeh strani. Kozjansko, v strateških načrtih, za nobeno stran ni bilo obrobno področje. Zima 1941/42 je bila polna priprav za našo spomladansko ofenzivo. Pokrajinski komite, ki se je pogosto zadrževal na Kozjanskem, je poleg drugih, organiziral tudi kozjansko okrožje. V zimskih mesecih, posebno pa v zgodnji pomladi 1942, je bil organiziran teren od St. Lenarta nad Laškim, okoli Rogaške, Bohorja, nad Krškim in na Bizeljskem.

Nova partizanska skupina je prišla na

Del 1. čete 3. bataljona Kozjanskega odreda, na čelu komandir Martin Sumrak-Franci

Kozjansko v začetku maja 1942; pod vodstvom komandirja Vratana Antoneska in komisarja Skvarč-Modrasa. Akcije je delala od Bohorja do Boča, kjer je v težjih bojih izgubila nekaj borcev, bila nato neprestano zasledovana, izdana, večkrat napadena in obkoljena, tako da je ob koncu avgusta izgubila operativno sposobnost. Uspešne vojaške akcije te čete so močno pospešile delo za NOB v vseh krajih severno od Bohorja. Nemci so se morali operativno angažirati na Kozjanskem vsaj

prestano vznemirjala nemške priseljence.

Za Srečovo četo se je začelo leto nesrečno. Februarja so jo Nemci (po izdaji) skoraj povsem uničili. Štab bataljona je iz Bohorja, še v visokem snegu, poslal kurirje v štab »Grupe« s pojasnilom o položaju. Imenovan je bil nov štab bataljona (Zidar in Bogo).

Preostali borci, v večini še vedno iz čet II. grupe odredov, so tedaj že bolj poznali področje. V nekaj mesecih smo postavili uspešne zasede na cestah proti Pla-

ZAPISI IZ NASE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

v toliki meri kot drugod na Štajerskem. Mreža manjših, vendar nagosto posejanih postojank, obveščevalna služba, ki je slovela na nemških učiteljih, na izdajalcih, na sistemu prijavljanja, vse to je izredno oteževalo gibanje partizanskih enot in delo terenskih delavcev. Skoraj istočasno z razbitjem Modrasove čete je bila ujeta okrožna sekretarka Tončka Čečeva in nekaj drugih aktivistov.

Tak je bil položaj na Kozjanskem avgusta 1942, ko so se prebijale prek Gorenjske na Štajersko enote II. grupe partizanskih odredov.

V strategiji štaba je bila ves ta čas prisotna odločitev, da poleg drugih delov Štajerske, okrepijo z borci tudi Kozjansko. Okrog 10. septembra sta odšli na pot v smeri Sotle dve četi. Prva bi morala biti Modrasova, druga Miloševa (komandir Zakršek, komisar Slovenec), tretja Zidarjeva (komandir Ljubič in komisar Bogo Gorjan). Komandant bataljona je bil Risto Mazovec in komisar Babič-Vojteh. Te tri čete so sestavljale prvi bataljon Kozjanskega odreda. Na podlagi vzpodbudnih poročil, ki so še v avgustu govorila o uspehih Modrasove čete in o organiziranem terenu, je štab verjel, da bosta lahko izkušena komandanta in komisarja Risto in Vojteh organizirala odred že tisto jesen.

Izkušnje, ki so jih dobili na Kozjanskem Rozman, Kveder in Skala, so nam bile pojasnjene na zaključnih sestankih. Naše naloge so bile: onemogočiti mirno življenje priseljenih Nemcev in s tem preprečiti nova izseljevanja Slovencev, napadati komunikacije in pa vzpostaviti zvezo s hrvaškimi partizani.

Risto in Vojteh sta nas kljub temu, da nista poznala krajev, pripeljala na Bohor 19. septembra. Samo enkrat smo se spopadli. Takrat smo zaradi presenečenja v gosti megli izgubili pet borcev.

Zaradi izdajstva so po vaseh od Planine do Kozjega Nemci izseljevali in požigali. Ljudje so nas imeli za »vraztrgance« in provokatorje.

Četi sta se ločili. Pri iskanju Modrasovih borcev ter stikov z aktivisti so se naše sile hudo izčrpavale. Vsaka četa je imela nekaj izgub. Nemci so širili vesti, da so uničili vse partizane. Psihološko in vojaško so izvajali na prebivalce in borce izreden pritisk. Ljudi smo vedno težje prepričevali, da smo »ta pravik«. V tem času smo delovali največ politično. Pojasnjevali smo naše cilje, vlivali ljudem zaupanje...

Vsaka četa je ločeno prezimila. Miloševa četa je v spopadu izgubila komandirja. Prevzel jo je Srečo (Zgajnar). Dobila je zvezo s terenskimi delavci na Bizeljskem. Napadla je posadko v Zdolah in si pridobila zaupanje ljudi tudi s tem, da je ne-

nini, Kozjem, Sromljam, pri Sempetru; napadli in razoroževali smo Vermane, uničili del naprav v rudniku Globoko, žandarmerijsko patrolo pri Pišecah, iztirili in mitraljirali vlak poln vojaštva, napadli žandarje v Sromljah, pri Koprivnici. Onemogočili in preganji smo vrsto izdajalcev. Pri tem smo neprestano razoroževali in preganjali priseljene Nemce. Dobili smo zvezo s terenskimi delavci na Bizeljskem in v okolici Krškega, kasneje tudi pri Planini. Priključili so se nam preživeli borci Srečove čete, prihajali pa so tudi novi.

Četa, ki je imela 15 borcev in je prezimila pod Veternikom, je na poletje imela več kot 40 borcev. Razdelili smo se ponovno v dve četi: ena je delala akcije iz Bohorja, druga je napadala na Bizeljskem.

V tem času so bile vzpostavljene redne kurirske zveze s štabom zone v Savinjski dolini, s hrvaškimi partizani v Zagorju, z Zagrebško organizacijo OF. Teren je bil že dobro organiziran in obveščeni smo bili o sovražnikovih premikih ter o stanju v postojankah. Tako je bilo v drugi polovici leta 1943 kozjansko področje del slovenskega ozemlja, na katerem so bile organizirane vse oblike narodnoosvobodilne borbe. In ob tem je bil aktiven velik del prebivalstva.

☆

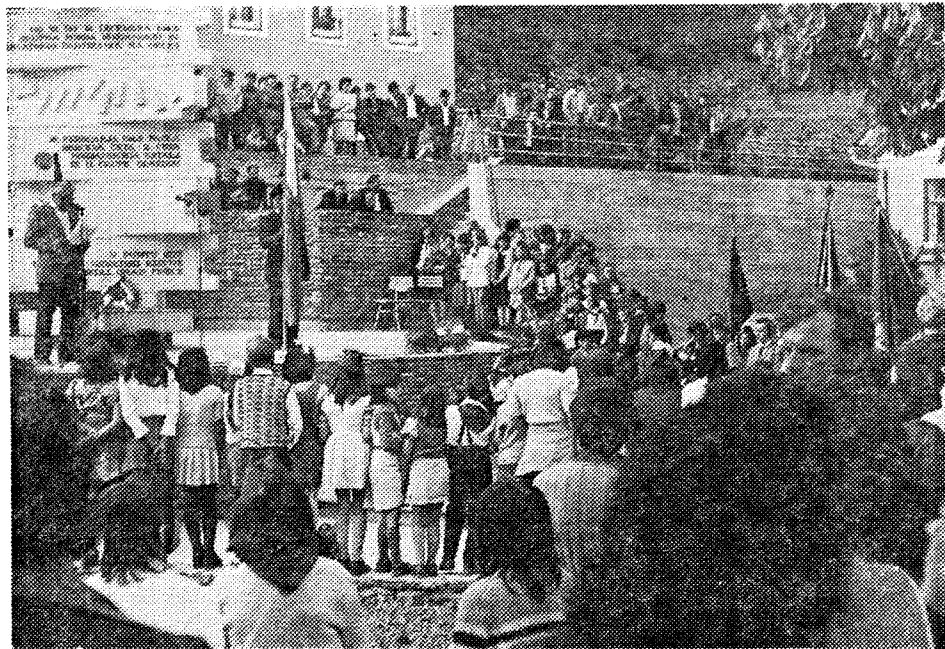
Konec avgusta je prišel nalog od štaba 4. operativne cone, da se mora četa, ki je delovala na Bohorju, pod komando Rista, skupno z večino borcev iz nekdanje II. grupe, prebiti prek Save na Dolenjsko.

Komisar bataljona Bogo je s četo, sestavljeno v večini z novimi borci, ostal na Bizeljskem z nalogo, da napada z nezmanjšano aktivnostjo in da z mobilizacijo v krajšem času organizira bataljon. Med tem se je javil v Savinjski dolini Modras, ki ga je štab cone oktobra poslal kot komandanta na Bizeljsko.

Mobilizacija je uspevala. Novembra meseca je bil v sončnem popoldnevu, ob prisotnosti terenskih delavcev, prvič postrojen nad Sromljami celoten kozjanski bataljon s tremi četami. Med borci so bili partizani še iz prvega Štajerskega bataljona, iz Antoneskove čete, iz II. grupe odredov, nekaj slovenskih partizanov, ki so se do takrat borili med Zagorci in največji del mladih partizanov iz Bizeljskega.

Bataljon se je v tem času usposobil za večje akcije. Pripravljal je skupno z zagorskimi partizani napad na močno postojanko v Sempetru. Nemci so se umaknili v večje postojanke. V napad na partizane so se upali samo z večjimi silami. Tako se je bataljon z velikimi borbenimi načrti pripravil na zimo 1943/44.

BOGO GORJAN

V partizanski vasi Pišce so se zbrali pionirji iz celotne brežiške občine, lepo priditev pa so si ogledali tudi številni domačini.

Po poti partizanskih enot

Prve dni maja je več sto pionirjev in mladincev brežiške občine odšlo po poti osvoboditve proti osvobojenemu ozemlju. Ze pred spomenikom pri Močniku so se jim pridružili pripadniki teritorialnih enot, civilne zaštite in JLA. Vso pot do partizanske vasi Pišce jih je spremljala tudi narodni heroj Albinca Hočevar-Mali. Na kraju, kjer so si podali roke s pionirji iz občine Krško, jim je spregovoril Ivan Deržanič — Sergej, na Silovcu, kjer je bil ustanovljen Kozjanski odred, pa Milan Kostrevec. Nadvse slavnosten miting so pionirji iz vse občine pripravili v Pišecah, ki so bile dobesedno preplepljene z različnimi parolami. O napadu na žandarmerijsko postojanko v tem kraju pa je pripovedoval udeleženec akcije, Tone Račič. Pot je pionirsko brigado Kozjanskega odreda vodila skozi Globoko do Dobove in Velike Doline, v Cerkljah ob Krki pa je bil zaključni miting. Brigadno zastavo so pri Vrhovski vasi znova sprejeli krški pionirji in pripravili na Planini največjo slovesnost. Pot, ki je vodila mlade skozi mnoge vasi, mimo partizanskih domačij in spominskih obeležij, je ostala udeležencem v neizbrisnem spominu, pa tudi nekdanji borci so mnogo pripovedovali, da bodo mladi še bolj spoštovali pridobitve naše ljudske revolucije.

Foto in tekst: V. PODGORŠEK

SEME JE VZKLILO

MINE LOČUJEJO SOSEDE

Leta 1941 so okupatorji čez Polhov Gradec potegnili bodočo žico. Z minami so razmejili področje na nemško stran, kjer je stalo nekaj hiš in na italijansko, kjer je bilo jedro vasi. Že takoj prve mesece okupacije so postali Dolomiti pribežališče številnih ilegalcev iz Ljubljane. Domačini se še sedaj spominjajo dogodka, ki ne bo nikoli izbrisan iz njihovih src. V spomin na ta dogodek praznujejo tudi svoj krajevni praznik, 12. maj. Kaj se je zgodilo takrat?

Ivanka Peklaj iz Dvora se spominja, da jo je 7. maja zgodaj zjutraj prebudil hrup avtomobilskih motorjev. »Cele kolone avtomobilov so drvele iz Ljubljane proti Ključu,« pravi. »Pri Ključarju, pri Skodniku in pri Sojerju so se zadrževali partizani. Slišali smo streljanje in slutili, da so jih Italijani napadli. Ko so se zvečer Italijani vračali in s seboj peljali ujetke partizane, jih je v zasedi pričakala vaška zaščita iz Sujice, Dvora, Gaberij, Hrastenic in okoliških vasi ter jih zdesetkala.«

MIR PRED VIHARJEM

Italijani niso mogli preboleti tega poraza. Nekaj dni kasneje, v nedeljo, so začeli po vaseh nabirati moške. »Moj brat Matija je šel k maši, pa so ga pobrali kar na cesti,« pripoveduje Frančiška Koprivec iz Polhovega Gradca. »Po starejšega, Toneta, pa so prišli domov.« Pred tem so na dvoru ustrelili nekega hlapca, ki je hotel zbežati, ko je videl, da se približuje

jo. Njegovo truplo so morali ostali nositi vse do Babe gore. Tam so jih zaprli v Zdešarjev pod.

»V ponedeljek sem šla tja,« pripoveduje Frančiška Koprivec s solznimi očmi. »Vsi so ležali po tleh. Govoriti niso smeli. Prosila sem oficirja, naj jih izpusti. »To so sami delovni in pošteni ljudje,« sem govorila. »Vsi so komunisti in partizani, vsi so banditi,« me je grobo zavrnil in odšel.

Naslednji dan sem zvedela, da so jih pripeljali v gasilski dom v Polhovem Gradcu. Bila sem zadnja, ki sem prišla do njih. Deset jih je sedelo ob steni, med njimi tudi Tone in Matija. Vsi smo bili nekoliko zmedeni in prestrašeni, tako, da nismo prišli do besed. Dala sem jima kruha in slanino. Opravičila sem se jima, ker nisem prinesla nič toplega. Mislila sem, da bom to storila naslednjega dne.

A niti naslednji dan, niti vse naslednje dni Frančiška ni storila ti stega, kar je nameravala.

»Ko sem naslednje jutro prišla, sem na mostu zagledala kamion, na katerega so vstopali. Takrat sem jih zadnjič videla. Strpali so jih v vozilo in odpeljali na Sovov grič.«

ČRNA TRAVA

Bil je 12. maj 1942 in Ivana Železnikar je skupaj s še petimi brati in sestrami opazovala, kako so Italijani pripeljali talce na Sovov grič. »Po štiri ali pet so jih zvezali skupaj. Težko so hodili. Ko so jih potegnili, so klekali po cesti, se pobirali in spet padali po tleh.

Trikrat so jih pripeljali in vsakič, ko se je ustavil kamion, so počili strelj. Anton Rus je ušel in stekel proti sušilnici drugega kmeta. Streljali so in vpili, potem pa vrgli za njim bombo...

Ko so talce pokončali, so jih odpeljali s kamionom v Polhov Gradec, čez njih pa naložili plohe tako, da se je krvava sled vlekla za njimi vse do Ljubljane.

Ko je šla Frančiška Koprivec čez mesec dni na Sovov grič, kjer sta bila ustreljena njena brata, je opazila, da je trava tam, kjer je bila prelita kri, nevsakdanje visoka in temna. Temen je tudi marmor, iz katerega je izklesan spomenik štirinajstim ustreljenim talcem.

☆

Težko je verjeti, da je krajevna skupnost Polhov Gradec, ki obsega šestnajst vasi s 1761 prebivalci, v primerjavi z ostalimi ljubljanskimi krajevnimi skupnostmi ena najmanj razvitih. Čeprav so naredili velik korak naprej z ozirom na razmere pred vojno, je tu še marsikaj, kar bi bilo treba storiti.

SOLIDARNOST KRAJANOV

»Predvsem bi morali urediti kanalizacijo, elektrificirati vasi in napeljati vodovod,« pravi Janez Odar, predsednik sveta krajevnega skupnosti. Tudi ceste so slabe. Lani so med Dvorom in Dolenjo vasio prebivalci zgradili del ceste in nasip. Zdaj so varni pred poplavljanjem Gradašče.

»Kadar gre za skupno korist smo

Ko se cesta iz Ljubljane, ki se vijuga ob reki Gradaščici, izlušči iz ozke grape, se popotniku odpre prelep pogled. Na griču ob starinski cerkvi se stiska gruča hiš, izza njih pa se k obzorju dvigajo zaostreni vrhovi Polhograjskih Dolomitov.

Na kraju, kjer stoji sedaj Polhov Gradec, so se že v davni naseljevali ljudje. Arheološke izkopanine na Polhovi gori govorijo o prazgodovinskem gradišču, po katerem naj bi dobil kraj tudi ime. Rimljani so imeli tu svoj tabor. Za njimi so si pravico nad krajem s pravično okolico lastili razni vladarji. Tudi Turki so si ga večkrat poizkušali prisvojiti. Vendar niso uspeli, tako kot v drugi svetovni vojni niso uspeli Nemci in Italijani, ki so vas pregradili z bodočo žico.

REPORTAŽA ZA »TV 15«

vedno solidarni drug z drugim,« pove Pavle Setnikar, tajnik krajevnega skupnosti. »V jeseni smo se lotili ceste do Setnice. Zdaj se je do tja možno pripeljati z avtomobilom. Domačini so prispevali denarna sredstva, organizirali delo, prevoz in ostalo. Na pomoč so jim prišli tudi krajanje iz Ravnika.«

V krajevni skupnosti je še nekaj vasi, ki nimajo električne razsvetljave. Pred tremi leti so napeljali elektriko v vas Selo, ki je s skoraj osemsto metri nadmorske višine najvišje ležeči zaselek v krajevni skupnosti. Pravi, da je bil to velik uspeh. Domačini so prispevali les, pomagali pri gradnji in krili tri četrtine stroškov z lastnim prispevkom. V srednjoročnem načrtu razvoja krajevnega skupnosti je zdaj elektrifikacija Mačkovega grabna. Tudi vas Belo še nima elektrike. Vendar domačini pravijo, da se razmere močno izboljšujejo. »Pred petimi leti je dvajset odstotkov šoloobveznih otrok pisalo domače naloge ob sveči ali petrolejki. Zdaj le še trije odstotki otrok, ki hodijo v šolo, doma nimajo elektrike,« je povedal Jože Kavčič, ravnatelj osnovne šole v Polhovem Gradcu.

STARA PESEM

V Polhovem Gradcu je več kot šestdeset »vikendov«. Vendar Ljubljancani niso bili prvi, ki so v tej lepi okolici začeli postavljati hišice za oddih. Zgodovina opisuje kot prvega vikendaša bogatega Rimljana, ki si je v Polhovem Gradcu postavil razkošno vilo. Vanjo se je rad zatekel iz bližnje Vrhnike ali Ljubljane, kadar je potreboval mir.

Tudi današnji sodobni nomadi iščejo v naravi predvsem počitek in mir. Naravne pogoje za turizem Polhov Gradec ima, kako pa je z ostalim kar sodi v to panogo?

»Privabiti v kraj turiste, to je pesem, ki jo pojmujemo odkar pomnimo,« pravi domačini. »Leta 1958 smo zgradili turistični dom. Imamo tudi grad, iz katerega se je pred sedmimi leti izselila šola in od tedaj ga »ljubosumno« čuvaro. Baročni park pred njim je

eden najlepših v Sloveniji. Za grad se je najprej zanimal Medex, zdaj pa Zavod za spomeniško varstvo, ki namerava v njem odpreti muzej in razstaveni prostor.

»Toda to so sami načrti. Do nadaljnjega lahko turisti v Polhov Gradec samo prihajajo in se še istega dne vračajo, saj niti v enem od obeh gostišč ni poskrbljeno za prenočišče. Kljub številnim zgodovinskim znamenitostim in lepi okolici bo pesem o turizmu najbrž še lep čas le plošča, ki se ponavlja...

INDUSTRIJA PRED KMETIJSTVOM

Več kot polovica prebivalcev krajevnega skupnosti Polhov Gradec je zaposlena v industriji, 35 odstotkov krajanov sestavlja takomenovani polproletariat in le 11 odstotkov se ukvarja zgolj s kmetijstvom. Res pa je, da edini večji industrijski obrat v domačem kraju, TOZD »Pohišvo« ljubljanske Hoje, ne more zaposliti vseh ljudi in se zato številni vozijo v Ljubljano.

TOZD Hoje v Polhovem Gradcu zaposluje 110 ljudi, od tega 40 odstotkov ženske delovne sile.

Razvojni program obrata predvideva čez nekaj let podvojitev njegovih zmogljivosti. V njem bi se tako lahko zaposlilo približno 250 ljudi. Polhograščani se tega veselijo. Hkrati pa gojijo tiho upanje, da TOZD Pohišvo ne bo ostal v kraju osamljen industrijski obrat. Ljudje so se naučili boriti in vztrajati. Danes je to mnogo lažje kot je bilo pred več kot tridesetimi leti...

☆

Slavnostna prireditev je bila v soboto, 15. maja, štirinajst let po dogodku. In čeprav trava na tem mestu že dolgo ni več visoka in temna, saj so kri v dolgih letih izprale dežne kaplje, je seme vzklilo. Pa ne samo tu, na Sovovem griču. Vzklilo je po številnih grapah in dolinah, vzklilo je tudi po gorah in mestih, po vsej naši domovini...

LENJA VIPOTNIK

ZACETEK ZVEZNE MLADINSKE DELOVNE AKCIJE NA KOZJANSKEM — Minulo nedeljo so v Sentvidu pri Planini (v naselju delovne akcije) slovesno pozdravili začetek zvezne mladinske delovne akcije »Kozjansko 76«, v kateri bo sodelovalo več kot osemsto brigadirjev in brigadirjev iz vse Jugoslavije.

Foto: TONE STOJKO

Najdragocenejša nagrada bo nastop pred Titom

Ta čast je doletela Društvo mladih glasbenikov Logatec

Za odraslo godbo na pihala smo že vsi slišali. Za mladinsko komajda, saj so prava redkost pri nas pa tudi v svetu. Pionirska godba na pihala pa je samo ena. V Logatcu in nikjer drugje. Ni dobro za pljuča, če se ukvarjamo s trobili pred šestnajstim letom starosti, so nas učili. Pihala so malo lažja, a zahtevajo izredno tehniko dihanja. Pionirji v Logatcu pa se postavijo v vrsto orkestra že pri devetih letih. Pravila se spreminjajo, sapa je malo šibkejša, zato pa glasbena občutljivost priroste in izvežbana. Volja do igranja nato doda dovolj moči. Ko ti fantje in dekleta zaigrajo po cesti, se ustavi ves promet, nikomur se nikamor več ne mudi.

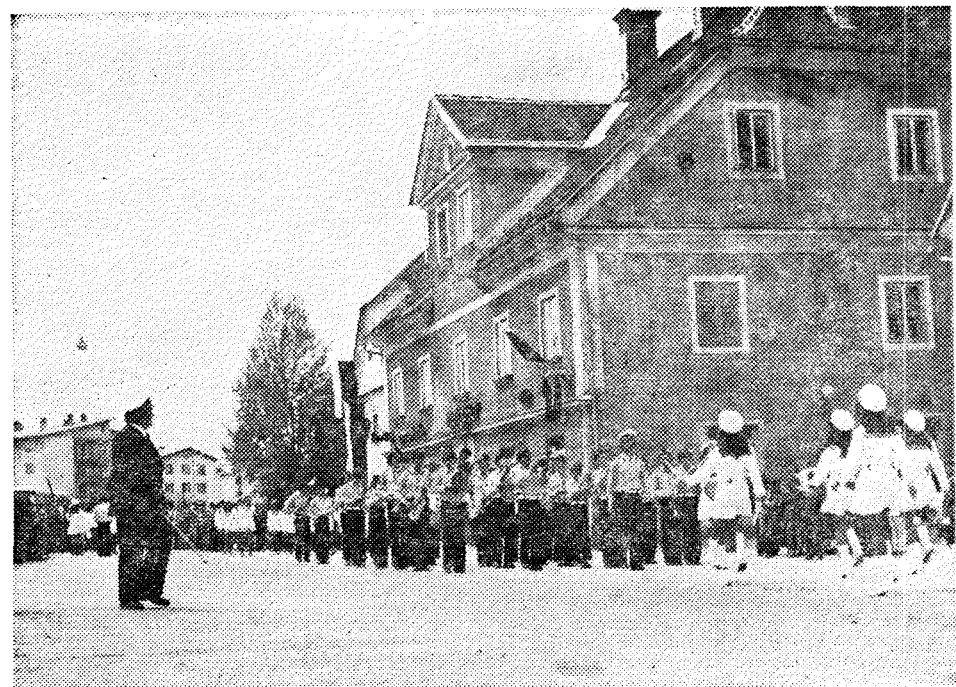
Začelo pa se je pred štirimi leti, leta 1972. V prostore osnovne šole v Dolenjem Logatcu se je vselilo nekaj razredov glasbene šole, potem ko je na razpis za glasbeni pouk prišel sem glasbeni pedagog Ilija Marković. V Logatcu je takrat že bila godba na pihala, ki niti slutila ni, kaj se ji obeta z novo delovno močjo. Tovariš Marković je namreč nekoč že sam igral v godbi ljudske milice in ko je našel plodna tla za isto dejavnost, sta se združila veselje in znanje do take mere, da lahko danes Logatec poimenujemo v mesto pihalnih godb.

Iz glasbenega pouka na šoli se je prav pod vplivom prvotne godbe na pihala rodila želja po glasbeni šoli. Na razpis za učno moč so se sprva javili navdušeni amaterski glasbeniki, šele kasneje tudi strokovno šolan kader. Vse kar so v Logatcu

do danes dosegli, se je porodilo torej iz semena čistega amaterskega navdušenja. Leto pa je bilo resnično brez primere. Na razpis za glasbeni pouk se je namreč javilo 200 otrok. Sprejeti vse je bilo nemogoče, le najbolj talentirani so prišli v poštev; v tem primeru usmiljeno srce ni moglo pomagati.

Začeli so s 40 učenci. Po enem letu pouka jim je bilo treba dati praktičnega vesolja. Ustanovili so prvi orkester, ki je štel 22 članov. Tako dobri so bili in tako nekaj posebnega, da jih je posnela Ljubljanska televizija in so se prvič predstavili širši javnosti. V Logatcu pa je najbolj slavnostni dan 9. maj, ko orkester pokaže, kaj zna in ko pride na ulice vse staro in mlado, vse kar v Logatcu praktično diha s krajem.

Dejavnost se je širila, učencev je bilo vedno več, počasi je zrasel še en orkester,

Vse skupine med izvajanjem programa, na levi njihov vodja Ilija Marković

harmonikarski. Brez predsodkov, tudi na harmoniki lahko igramo resno glasbo, če je potrebno. Kdo pa je že slišal veliki harmonikarski orkester igrati poskočne viže? Kdor koli ga je, vsak se je vračal na njihove koncerte.

Glasba je čisto zastupila logaško mladino, tako da so ustanovili Društvo mladih glasbenikov. To društvo ima več odsekov. Petdeset članski dekliški pevski zbor, kar je neverjetna številka celo za jugoslovanske razmere, v katerem pojejo v glavnem srednješolke, ki kljub temu, da se vozijo v šole, najdejo dovolj časa za vaje. Vodi ga poklicni glasbenik Alojz Rauh kot tudi še nekaj sekcij na glasbeni šoli. V društvo spada nadalje mladinska godba na pihala, ki šteje približno štirideset fantov, mladincev, srednješolcev in seveda odrasla godba s petinštiridesetimi člani, od teh je dvajset mlajših in tudi godalni orkester.

Sedaj pa pride največja posebnost, namreč majorette, lepa dekleta, ki pa niso samo lepa, ampak se znajo tudi lepo sukati in izvesti plesni program na kakršnokoli temo in glasbo, ki jo igrajo fantje pred njimi. Poudarimo, da so to največkrat teme s partizansko vsebino, ki simbolizirajo hkrati tudi mladost, nekdanji boj in sproščenost v svobodi danes. Dekleta so oblečena v mornarsko uniformo, ki mladim vedno pomeni nekaj prav posebnega, v rokah pa drže veslo, simbol zamaha v prihodnost. Verjeli ali ne, deklet je šestdeset in nobena ni stara več kot dvajset let.

Veliko deklet, ki se uče pihala, je želelo igrati tudi v godbi. Kaj storiti? Pa se je dirigent domislil in ustanovil majhno skupino bobnark, ki so sedaj na čelu povorke in v ponos vseh glasbenikov in vaščanov. Ker so veliki bobni vendarle pretežki za nežne ročice, so včasih bobne razdelili, danes pa imajo toliko denarja, da so si nabavili tiste prave, majhne bobne, ki dajejo orkestru enoten ton. Pred vsemi temi skupinami pa koraka dekleta ki nosi simbol glasbene mladine v Logatcu, namreč liro.

Vse skupine, ki smo jih našli bodo imele 25. maja zvečer častno mesto na stadionu v Beogradu. Godba iz Logatca bo tam predstavila program, v katerem bodo med drugim zaigrali koračnico »Jugoslovanski proletarci«, valček iz Leharjeve operete, ko-

račnico »Narodni heroji«, temo iz filma »Bitka na Neretvi« in veliko slovenskih koračnic. Na koncu bodo sestavili besedo MIR, ki je za vso Jugoslavijo največji simbol. Ko bo tovariš Tito sprejemal št. fetno palico, pa bodo zaigrali posebno melodijo, ki jo bodo prav za to priložnost in za njih napisali v Beogradu.

Nastop na stadionu pred Titom bo seveda za godbenike največje doživetje do danes, vendar pa so že veliko nastopali tudi

V pogovoru so sodelovali: ravnatelj glasbene šole Ilija Marković, ravnatelj osnovne šole Pavel Smrtnik, Franc Jerina, predsednik ZZB, Viktor Gostiša, Ludvik Jančar, Anton Sparenblek in Tilka Truden.

Skupina bobnark v navdušenem zamahu

prej. Gostujejo v vseh krajih Slovenije, v Ljubljani smo jih lahko videli lani, na proslavi ob 30-letnici osvoboditve, letos za Novo leto na Gospodarskem razstavišču in pred kratkim, 8. maja na Trgu revolucije, kjer so izvajali dveurni program. Kot pravi njihov vodja: »Naš orkester ni za na oder, a na ulicah smo mi gospodarji.«

Do danes jih je videlo na desetisoče ljudi in prav dejstvo, da jih ljudje radi poslušajo, jim daje voljo do novega dela. Čeprav so pogoji vadbe za tovrsten orkester praktično nemogoči, čeprav ni pravega denarja za strokovnjake, niti za instrumente, so dosegli kvaliteto, ki bo prav z Dnevom mladosti priznana tudi v jugoslovanskem merilu. V Beograd bo odšlo 145 otrok, mnogo več vaščanov pa bo ponosnih nanje, saj že sedaj ne morejo prehvaliti njihove zagnanosti in truda. Tudi glasba jih vzgaja, širi spoznavno obzorje in kulturni odnos do sveta, in kar je najvažnejše, do ljudi in družbe. Družba jih priznava, otroci pa se ji oddolžijo s svojim delom in učenjem ter tako izpolnjujejo tiste zgodovinske besede, ki jih je Tito takoj po vojni položil na srce mladini — namreč: »Učite se, učite, učite.« In nič ni lepšega na svetu kot učiti se z veseljem, ki poraja nova zadovoljstva.

NEVA MUŽIČ

Železniška postaja. Peron se koplje v soncu, ki ne usmiljeno žge. Na stari, železniški klopi nekdo spi. Glavo je položil na častnik. Pod desno nogo, ki končuje v lesen čep, je dal berglo. Lasje so beli, košati kot da bi jih razmršil vihar. Nos je upognjen, kljubovalen in izrazit. Košati brki so kakor grmičevje. Smrčal je. Iz koticov ust so pritekale sline. Tisto, kar je prihajalo za njimi, so bile že skoraj pene. Dišal je po žganju, o tem ni bilo nobenega dvoma. Nenadoma se je zdrznul in zakričal: »Kaj čakaš! Vžgi mitraljezec! Kaj ne vidiš, kako lezejo v našo vas?«

Možakar se je z vso težo naslonil na klop. Berglo je držal kakor mitraljez, robantil in kosil z njo. Čez nekaj časa se je viharu polegel. Vedela sem — pripravljal se je na juriš.

Čez čas je vstal kot da ne bi nič bilo. Gledala sem za njim. Zdelo se je, da ga poznam. Pogosto je prišel v mesto. Mrmral je nerazumljive besede. V mesto je hodil po pravico. Zdelo se je, da je zaman pritiskal na kljuko. Pravili so, da je imel vzrok, da se je vdalja pljači.

Pripeljal se je njegov vlak. Proteza na nogi je votlo udarila ob pod.

☆

Sonce, morje in borov gozdček. V drevesih se je poigraval veter. Morje se je kot pršča tančica prašilo po belih kamnitih polica. Z drevesa je planila prestrašena šoja. Pred sezono je bilo in v počitniškem naselju je bil prijeten mir. Ob hišah so klopi. Tam sedijo bolniki in čakajo, da jih bodo odpeljali na obalo. Vidim tovariša. Molči. Sključen je v dve gubi. Stis-

njenih čeljusti je uprl pogled v peščena tla. V ramenu so bili vidni znaki, ki jih je zapustil »šrapnel«. Zmrčevalo mu je roko in ramo. In takrat je moral skalpel zarezati v živo. Hudičevo je bolelo!

Pesem, samo pesem ga spravi iz otopelosti. Takrat se vrne ponovno v svoj čas.

»Hej Slovani, svet se tresa«

z Volge do Triglava...»

PODOBE V SONCU IN TEMI

Pesem je prihajala izza barak. Pridružil se je tako dobro znanemu napevu. Med petjem je stal strumno kot pravi partizan. In nenadoma se je spomnil tovarišice, suhljate, vzravnane kot sveča. Imela je kot fant ostrizene lase, popolnoma sive. Ko se je spomnil na to, je zavpil: »Fantje, brž v zbor! Vzemite s seboj kar je treba, gremo na marš!«

Fantje so zapeli. Vsi razen enega so se priključili koloni.

Opazovala sem ga in skušala razumeti njegovo pev-

sko strast. Nekaj je podoživljal. Pesem je bila njegova velika rana in sreča obenem.

Po vodi je pridrvel čoln z močnim motorjem. Trije turisti, bili so že v zrelih letih, so se razposajeno smejali. Plovilo so usmerili v neposredno bližino obale. Nemško so govorili in bili nesramni kot so bili nekdanj le Frici in Hansi. Bilo je očitno, da so se želeli pošaliti na račun naših invalidov.

V meni je zavrelo. Zdelo se mi je, da bi morala zavpiti. »Saj ste vi krivi, vi bolujete marsičemu...« Se sreča, da večina tovarišev njihovih besed ni razumela.

☆

Večer je. Menda se je neki gospod Hans na nekaj pritožil. Naši gostinski delavci so zadevo reševali v smislu gesla: vse za devizne prilive.

»Preklete! Kaj pa naši ljudje? Kaj niso potrebni sonca in morja in čigava je naša obala, vas vprašam? Gospod Hans, ki ima dovolj denarja, naj gre v zanj zgrajen hotel, če so mu naši na naši zemlji na poti!«

Da, malo čudni smo. V tem krupnem in hitrem času iščemo samoto. Tudi tovarištvo iščemo in vse ti sto kar je lahko človeku v ponos. Morda nas je včasih res težko razumeti; tudi takrat, kadar popijemo več kakor dva deci. Na našo veliko srečo zna večina ljudi tesnobo drugače prenesti. Ti naši ljudje pa živijo tudi v domovih onemoglih, v bolnišnicah, v skromnih in od sveta nekako odmaknjenih stanovanjih — v temi našega tovarištva.

Zakaj sem napisala teh nekaj vrstic? Da bi opozorila na pozornost...!

HIJACINTA CAFNIK-BEBA

»Dokler sem zvest resnici, sem zvest sebi«

Stoletnica rojstva velikega slovenskega pisatelja Ivana Cankarja se živo izpričuje na vseh področjih. V pričujočem zapisu se bomo omejili na razstavo »Cankarjevo gledališče« v ljubljanski Narodni galeriji, s tem pa tudi na Cankarjev odnos do dramatike in naše poustvarjalno delo. Skušali bomo vsaj v kratkih obrisih preleteti, koliko so Cankarjeva dela izhajala med zadnjo vojno, koliko je njegova zagnana in prečiščena ideja o slovenskem narodu in proletarskem boju pomenila v pretekli borbi in današnjem vsakdanjem ustvarjanju. Bolj ko se namreč v Cankarjevo pisanje poglobljamo, bolj ugotavljamo, da so njegova dela praktično resnično »manifest« naprednega proletariata, njegove besede so v uhranem sozvočju z besedami in načeli tako delavskih gibanj v pretekli zgodovini kot tudi komunistične partije ali samoupravnega socializma.

Razstavo »Cankarjevo gledališče« je pripravil Slovenski gledališki muzej v Ljubljani, vendar ne samo za Ljubljano. Razstava se bo selila še po slovenskih krajih kot tudi večjih jugoslovanskih mestih in kulturnih središčih ter festivalih. Pri tolikšnem trudu omenimo sodelavce, ki so razstavo praktično omogočili. To so Majda Clemenč, Mojca Kaufman, Marija Kolaric, Mirko Mahnič in Francka Slivnik. Zunanjo podobo in tehnično rešitev je prispeval arhitekt ing. Mirko Lipužič. Postavitve razstave sta podprli Kulturna skupnost Slovenije in Ljubljanska kulturna skupnost.

Kaj takega je celo poznavalcem Cankarja dostopno bolj na redke čase. Vse prireditve in razstave, predvsem knjig, prevodov, risb, njegovo politično udejstvovanje, pa so imele in imajo en namen, utrditi in poglobiti Cankarjev pomen in navzočnost med Slovenci, še zlasti med mlajšimi in mladimi generacijami. Poleg pisateljevih del in razprav, ki so že izšle in še prihajajo na trg, je nekaj posebnega in jubileju primerna prav razstava v Narodni galeriji. Ze Pirnatov portret izklesan v bel marmor in prekrasen šopek belega cvetja nas takoj popeljeta k Cankarjevi »beli krizantemi«, njegovemu snovanju in premišljevanju o umetnosti.

Bilo bi prav, če bi kvantiteta vsega truda ob jubileju vplivala tudi na kvaliteto naše zavesti in bi tako ves dogodek dobil svojo pravo vrednost.

Ko stopimo v veliko dvorano galerije v prvem nadstropju, nas slušno prevzamejo zvoki klasične glasbe, pred nami pa zraste v tej atmosferi umirjene resnosti močno razgibana samostojna struktura v obliki šestokotnikov. Zanj se je arhitekt odločil, ko je dobil nalogo, da likovno predstavi sedem dramskih uprizoritev na način, ki ne bi bil vsakdanji, ampak bi moral po eni strani gledalca šokirati in zainteresirati za razstavljene eksponate. Predvsem naj bi razstava ne bila utrjuječa, raztegnjena nepregledna, ampak privlačna in gledljiva. Kako in kje naj bi razstava stala pri prvotni zamisli tudi ni bilo jasno, čeprav se je že vedelo za gostovanja, zato je bilo potrebno postaviti samostojno strukturo, koncipirano centralno, v obliki šestokotnikov in z gradacijo, ki predstavlja lahko tudi Cankarjev dramski vzpon, čeprav je največkrat slišati opredelitev tega dviganja kot simbol njegovega in našega klanca.

Material trikotnih kioskov je pristen, vse je leseno, z nagnjenimi strešinami. Konstrukcija je razstavljiva, površinska in barvna obdelava enotna in s tem skrajno sugestivna. Izredna zamisel, ki ni brez vizualnih in psiholoških posledic, pa je uporaba enega pomembnejših gledaliških rekvizitov, namreč zaves. Le-te so fragmentarno na vsakem kiosku in dosega funkcijo koprene med gledalci in »teatrom«. Avtohtona

struktura in avtohtona razsvetljava povzročata koncentracijo navznoter, stene s slikami v različnih nivelih pa dosežejo, da se gledalec ves posveti enemu, samostojno zasnovanemu komadu, kajti vsak kiosk je

I. Cankar: Kralj na Betajnovi, Predstava SNG 20. februarja 1944 v Črnomlju, v režiji Mateja Bora. Na sliki: Lojze Potokar, France Presetnik in Jože Gale.

tudi zaključena enota. Disciplina v konstrukciji je tako pripeljala do discipline v gledalcu.

TO JE MOJE POLJE

Ko gledalec pregleda izredno izčrpno in skoraj znanstveno obdelan material vseh sedmih Cankarjevih gledaliških uprizoritev, Romantične duše, Jakob Ruda, Za narodov blagor, Kralj na Betajnovi, Pohujšanje v dolini šentflorjanski, Hlapci, Lepa Vida, ima v glavi ogromno impresij, katerih objava bi presegala tukaj dodeljen prostor. Zato se bomo omejili na najbolj skope podatke, ki pa bodo vendarle dajali nekakšno podobo našega ukvarjanja in odnosa do te dramatike, ki zajema približno desetino pisateljevega ustvarjalnega opusa. Kot je sam zapisal v enem od pisem, je čutil, da je to »polje, na katerem moram doseči, kar sem se namenil, moram napraviti nekaj mojstrskega. Četudi napredujem v dramatikah presneto počasi — vse to nič ne de. Jaz mislim, da je ravno tukaj moj talent in moja moč«.

CANKAR SKOZI ZGODOVINO

Milan Skrbinek je pri nas do danes edini režiser, ki je postavil na oder vseh sedem dramskih del in to na tržaškem odru v skoraj letu dni. Neverjeten podvig, ki hkrati dokazuje njegovo ustvarjalnost, kot tudi moč in pomembnost takratnega slovenskega gledališča v Trstu. Ker je Skrbinek hkrati tudi najmarljivejši in najpomembnejši propagator in urednik Cankarjeve odrske umetnosti na amaterskem odru, lahko ugotovimo, da smo danes morda skoraj premalo častiljivi potomci nekdanje kvalitete in zagnanosti amaterske dejavnosti, čeprav je ravno Cankar v teh krogih še vedno med vodilnimi dramatikami. Sicer pa je do danes 50 režiserjev v slovenskih poklicnih gledališčih uprizorilo 123 predstav. Vse to po pravici, saj je njegova na odru izpovedana človeška in družbena misel last vsega sveta.

Se danes, ko gledamo Cankarja, posebno po prelomnici v načinu interpretacije njegovih del s Korunovim Pohujšanjem v ljubljanski Drami, se sprašujemo, in to upravičeno, ali življa bič po takratni dobi ali po naši. Ko so mu očitali karikaturu v njegovem pisanju, je zapisal: »Kdor piše pri nas po resnici, pravijo, da karikira; to ni nič čudnega, zakaj življenje tam doli (bil je na Dunaju) je res strahotna farsa«.

Boris Zihl je prav gotovo v globalni zadevi stvari, ko je leta 1948 ocenil Kralja na Betajnovi: »V Kantorjevih moralnih pojmovanjih so vsebovani temeljni elementi fašistične morale. Deklasiranega Maksa Krnca s še neizoblikovanimi socialno-revolucionarnimi gledanji, organizatorja vaških revežev in delavcev, ugonobijo roke nasilneža in izkoriščevalca.« Leta 1944 so prav to delo uprizorili v režiji Mateja Bora na osvoboje-

nem ozemlju v Črnomlju. Cankarjev nazor o poslanstvu in vlogi umetnika je zelo borbena, v smislu Shakespeara in Moliéra. Bil se je za svobodo umetniškega ustvarjanja kakor za socialne pravice človeka. Pri Hlapcih je zapisal: »Naredil sem veren portret naših sedanjih nadvse umazanih političnih razmer, če pride na oder bodo tulili. In priti mora.« Cenzura potem drame ni pustila igrati in je bila premiera v Trstu, 31. maja 1919. Prav v vsakem Cankarjevem dramskem delu najdemo kaj za naše razmere. Tudi v Lepi Vidi, sicer romantičnem delu, nam je s trudno roko ponudil blagoslov, nam, prebujajočemu se pokolenju.

NJEGOVO DELO MED NOB

Njegov neumrljivi Hlapec Jernej je doživel nešteto uprizoritev, doma, po Jugoslaviji in po svetu. Do danes poznamo sedem dramatisacij, igralo ga je frontno gledališče med vojno, delo je celo uglasbeno, med drugimi uglasbitvami je Bravničarjeva doživela premiero v Ljubljani leta 1941.

Če pogledamo, kako so njegova dela uprizarjali tik pred vojno in med njo na uradnih odrih pa je pregled takšen: leta 1939, Hlapce, v režiji C. Debeveca; 1940, Pohujšanje v dolini šentflorjanski, režiral je O. Šest, v Mariboru so igrali Za narodov blagor, J. Kovič; 1941 —; 1942, Kralj na Betajnovi, v Ljubljani, J. Kovič; 1943 — drugi molk med vojno; 1944, Kralj na Betajnovi, M. Bor, na osvobojenem ozemlju; Lepa Vida, C. Debevec, Jakob Ruda, M. Skrbinek, v Ljubljani.

NJEGOVA DEDIŠČINA

Ob koncu ne moremo mimo besed Otona Župančiča, ki jih je spregovoril in zapisal leta 1945, o svojem prijatelju in enem od »štirih«: »Vsak režiser, ki mu je poverjena uprizoritev kake igre, vsak igralec, ki mu je dodeljena ostvaritev kake Cankarjeve osebe, si je v svesti, da se ne ukvarja samo s tehničnimi odorskimi in zgolj umetniškimi vprašanji in skrbmi, temveč da lušči neko

skrito in skrivnostno jedro, ki je prežeto z dragoceno vsebino, da zasleduje nekaj nadvse važnega za narod, za njegovo notranjo kulturo in njegov razvoj; globoko zakopano etiko velike pisateljeve osebnosti. Sleherni se čuti odgovornega za neko razodetje, ki mu ga je pesnik zaupal, in trepeče v svetem strahu, ali ga bo s svojo ostvaritvijo res mogel zvesto sporočiti tistim, ki ga bodo gledali in poslušali.«

Cankar sam pa je skoraj preroško izgovarjal misli današnje kulturne usmeritve, ko je zapisal: »Kaj niso celo ti neizobraženi, neorganizirani ljudje kulturni delavci? Kaj ne sloni vsa kultura na njih izmučenih plečih?«

NEVA MUZIC

BELEZKE

SLIKAR NA GRADU

V škofjeloškem gradu razstavlja svoja dela umetnik Rudi Simčič, ki je z vztrajnim in nenehnim snovanjem ustvaril dokajšnji opus na področju likovne dejavnosti. Solal se je v slikarsko risarski šoli »Ivan Rob« v Ljubljani in tudi sam kmalu sodeloval pri ustanavljanju slikarske šole »Klas«. Kot slikar veruje, da vsako pristno delo nastane iz izvora, ki je lahko dovolj zanimiv, lahko tudi zelo dragocen, iz oblikujoče človeške zavesti. Čeprav ustvarja v ateljeju, se njegova ustvarjalnost opira predvsem v naravi. Njegove slike so ustvarjene z elementarno po-tezo, z močno nanešenimi barvami. V tesno odmerjen imperativ prehitvajočega časa želi postaviti vesoljno bivanje življenja in njegovega obstoja. Sam pravi: »Slikarstvo je iskanje, v iskanju je jedro umetnosti«.

KULTURNI OBZORNIK

Prave »Neže« ni več

Prav na dan 25. aprila, ko so napredni Italijani slavili dan zmage nad fašizmom, je preminula v Bologni borka in pisateljica Renata Vigano. V Italiji in po svetu je zaslovela zaradi svojega romana »Neža gre v smrt«. Leta 1949 je zanj prejela najvišjo italijansko književno nagrado Premio Viareggio. Knjiga je bila prevedena v petnajst jezikov, pri založbi Borec je izšla leta 1960. Na Poljskem je doživela več izdaj in so jo uporabljali kot šolsko čtivo, prevedena pa je bila celo v kitajski jezik.

Pokojna Renata se je rodila v Bologni leta 1900. Tako ona kot njen mož, pisatelj Antonio Meluschi, sta bila žrtvi fašističnega režima. Bila sta tudi med prvimi partizani. Ona je vodila sanitetno službo v brigadah v Romagnu, mož pa je bil eden izmed znanih partizanskih poveljnikov. Njuno življenjsko zgodbo je v poetični obliki izpovedala prav v svojem edinem romanu. Ko je župan Bologne profesor Zangheri govoril ob njenem grobu, je posebej poudaril pomen tega dela, rekoč: »Zgodba o Neži ni samo naša, partizanska. Predstavlja tudi množico italijanskih žensk, ki so se zavedle svoje raz-

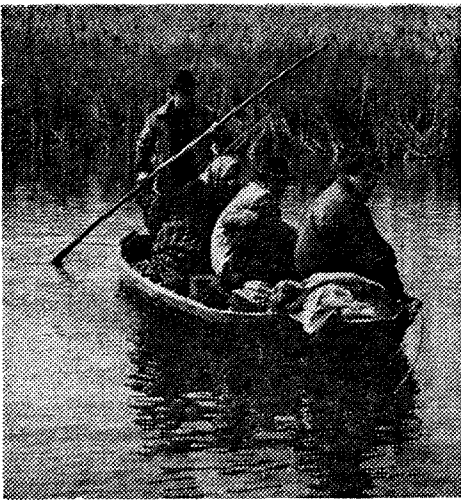

Pisateljica Renata Vigano, ki je zaslovela s partizanskim romanom »Neža gre v smrt«, nekaj mesecev pred smrtjo.

redne vloge in med osvobodilnim bojem postale zavestne soustvarjalke usode naše domovine. Neža je s svojo preprostostjo postala simbol preprostih kmečkih mater in kmečkih delavk, ki so v Emiliji krenile na pot ženske emancipacije.«

Po romanu sedaj snemajo tudi film z istim naslovom. Režijo vodi Giuliano Montaldo, vloga Neže pa je prevzela znana švedska igralka Ingrid Thulin. Snemanje poteka v krajih, kjer se zgodba odvija, na ozemlju med Ravenno in Ferraro. Kdo ve, če ne bomo morali čakati dolga leta, da bomo videli ta film, kot smo čakali na prevod samega romana? Bili smo namreč zadnji med državami, v katerih se je ljudstvo borilo v partizanskih vrstah.

POLDE VRBOVSEK

Prizor s snemanja, ki zelo spominja na dogodke naše borbe. Neža igra Ingrid Thulin.

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

MOLITEV MATERE IZGNANKE

Tako smo čitali iz knjige svete,
ko srečni, zdravi še doma smo bili:
mučenci mnogi v zemlji niso zgnili,
njihove duše k svetim so prištele.

In romali so na grobove svete,
trohljivosti oteto njih telo čistili,
so srečno si življenje izprosili,
zgubljene duše so bile otete.

Moj sin je padel kot mučenec
v gori.
Nihče ne hodi mu prižigat sveče,
in večno uspavanko pojo mu bori.

»Usmili bog se matere trpeče,
vsaj enkrat naj obišeem grob
na gori,
nato zatisnem naj oči skeleče.«
Neznana interniranka
v nemškem taborišču

Vžigalna vrstica je zagorela

Ob 31. letnici zasedbe Zagorja ob Savi

Zgodilo se je 6. maja leta 1945, zjutraj. Trdno sem spal, ko me je klic »diž se!« prebudil v trdo resničnost vojne. Zaspan sem komaj prepoznal komandirja čete Jožeta in vodnika Boruta, kako sta me hudomušno in z nasmeškom opazovala. »Minirat gremo,« sta mi dala vedeti. Hitro sem se umil, vzel orožje, municijo, nahrbtnik in zapustil sobo. Zunaj je bil prekrasen sončen dan, kot nalašč za praznično razpoloženo in okrašeno Zagorje. Pri rudniški separaciji ob mostu so že čakali komandir Jože, vodnik Boro in minerec Bine. Vse moral pustiti tam, s seboj sem vzel le pištolo in nekaj ročnih bomb, ker so mi govorili, da akcija ne bo nevarna.

Odšli smo minirat železniško progo blizu Trbovelj, da nas Nemci ne bi presenetili. Komandir nam je zaželel srečno vrnitev in že smo se poslovili. Trije smo odšli na delo. Vsak je imel eno vrečo z minerskim materialom. Naša smer je držala proti postaji. Boro mi je mimogrede omenil, da je pred nami še ena skupina, ki naj bi zminirala kretanico, katere tir je bil priključen na rudniško železnico.

Hodili smo hitro. Kmalu smo zagledali železniške tise. Šli smo še kakšnih sto metrov od sedanjega mostu čez Savo, nakar smo naredili plan. Boro je določil stična mesta tračnic, kjer naj bi položili mine.

Kar z rokami smo odmetavali kamenje in delali luknje za eksploziv. Skoraj mi je vzelo dih, ko sem na koncu ugotovil, da imam v nahrbtniku le navaden jamski smodnik, kajti angleško plastiko je vzela predhodna skupina. Skrbelo me je, če bo smodnik v primeru navoza lokomotive dovolj močan. Prepustiti smo se morali usodi, drugega takrat ni kazalo. Vsi smo hiteli in vlagali »patrone« in smodnik. Nazadnje smo namestili še vžigalnike na samovžig. Med delom so nam vlivali poguma zvoki detonacij naših tovarišev, ki so na postaji minirali kretanice.

Opravili smo delo, zamaskirali jamne in sledove in se z razbolelimi rokami napotili nazaj v Zagorje. Nenadoma se pred nami pojavil vodnik Luigi z desetimi borci, ki so nosili šest nemških protitankovskih min in tri krampe. Vse so nam izročili, češ da je komandir naročil, da moramo zminirati cesto med Zagorjem in Trbovljami na kraju, ki se nam bo zdel najprimernejši. Prav veseli res nismo bili, ko smo se vračali proti postaji, Luigi pa nazaj v mesto.

Izbrali smo si kraj ob lesenem mostu, ki so ga zgradili Nemci, ko se je prvotni zrušil. Boro je poslal na križišče ceste Zagorje-Podkum stražarja, ostali pa smo se lotili dela. Cesta je bila trda tudi za krampe. Pri tem nam je še največ pomagal humor. Že čez četrto uro smo imeli ukopane in zamaskirane tri mine. Iz teme se kot strela z jasnega pripelje na kolesu možakar petdesetih let in sporoči, da bodo Nemci vsak hip pri nas. Da smo preostalo skupali v zelo kratkem času, menda ni potrebno poudariti. V tistem, ko smo metali konjske odpadke preko sveže zemlje, priteče straža in vpije: »Bežimo, tanki!«

Krampi so leteli vse vprek. Planil sem proti mostu, misleč, da bom še utegnil preko Save. Naenkrat pa opazim, da sem sam na cesti in da so se tovariši razkropili na vse strani. Kar brenčalo mi je v glavi. Pogledam na železnico in vidim, kako se lokomotiva bliža železniški postaji. Ko sem pogledal natančneje, sem opazil na njej polno nemških vojakov. Kam naj se zatečem? Bil sem odlična tarča sredi ceste. Tekel sem naprej in ugledal na levi strani skalo. Za mano so že spustili rafal. Mrzel pot me je zalival. Končno sem le zagledal meter nad sabo naravno mejo. Sekunde so veliko pomenile.

Krogle so udarjale povsod okrog mene. Edina rešitev je bilo grmičevje za mojim hrbtom. Kakor alpinist sem si skušal narediti v zemljo stopinjo. Z neverjetno silo, ki jo ima človek menda samo v smrtni nevarnosti, sem se odgnal na vrh meje in se zakotalil v kolovoz. Gosto grmičevje me je skrililo sovražnikovim očem. Na postajo sem imel dober pogled. Opazil sem štiri lokomotive. Naša zaseda nad postajo je že neusmiljeno tolkla po njih. V zraku je bila toča krogel. Nemci so začeli metati fosforne granate. Na več mestih je začela goreti trava. Ustrašil sem se, če je morda s tanki tudi pešadija. V tem primeru bi lahko udarili čez Savo v Zagorje. Moral sem se rešiti iz pekla! Tudi dim me je začel dušiti. Pripravil sem si dve bombi, za primer, če bi moral jurišati skozi obroč. Imel sem tudi pištolo.

Ko so prišle lokomotive do kretanice, niso mogle več naprej. Tankovska kolona se je morala ustaviti, ker je prvi tank zavozil na naše mine. Raztrgalo mu je gosenico in pokvarilo motor. Naša zaseda in lokomotiva so se precej časa obestreljevali, nakar so se začeli pomikati proti

Trbovljam. Nastala je čudna in zagonetna tišina. Čez pol ure sem se splazil na rob meje, da bi pogledal na cesto. Namesto Nemcev sem zagledal ženo, ki se je bližala mostu. »Mam'ca,« jo pokličem in pobaram po Nemcih. Nemcev ni bilo več. Odšli so v Trbovlje.

Poklical sem Bineta in Boruta. Oglasil se je najprej Bine. O Borutu ni bilo sledu. Odšla sva si ogledat tank, pa sva zagledala na tleh krvave sledi. Mnogo let kasneje sem izvedel, da je bil Boro ranjen. Odvlekel se je v hribe, do nekega kmeta. Nato so ga ob kapitulaciji odpeljali v trboveljsko bolnišnico.

Z Binetom sva se tisti dan že drugič sama vračala proti Zagorju. Več kot začudena sva bila, ko sva spet zagledala Luigija z novo desetino borcev. S seboj so imeli pošiljko angleškega plastika in drug material za miniranje. Dopoldne so vse skupaj dobili iz Moravč. Tokrat se je odločil, da se nama pridruži.

Odšli smo po stezi, ki se vije nad železnico proti Trbovljam. Prispeli smo do čuvajnice, ki je bila približno 1000 metrov od železniške postaje. Tiste, ki so tam stanovali, smo obvestili, naj odpro okna zaradi eksplozije. Malo več kot sto metrov dalje smo pričeli z miniranjem. Luigi je poslal enega na stražo, ostale pa je poučil, kako se polaga eksploziv.

Luigi, Bine in jaz smo prevzeli tehnični del miniranja, torej nameščanje hitro goreče zažigalne vrvice, nameščanje detonatorjev in vezavo vrvic na glavni vod. V dobrih dvajsetih minutah smo imeli v dolžini petdesetih metrov zaminirane vse stike tračnic na obeh tirih. Predno je Luigi zažgal vrstico, smo se ostali umaknili k čuvajnici nad progo. Luigi je pritekel za nami. Pod sadnimi drevesi smo stali in čakali na eksplozijo. Mimo mene je priletel vijak, ki sicer spaja tračnice. Odrevenel sem. Akcija je bila uspešno zaključena.

Vrnili smo se v Zagorje. V Toplicah, kjer je bila naša četa, smo o opravljenem delu poročali komandirju. Kmalu smo dobili ukaz za odhod. Zapuščali smo Zagorje. Približno ob šestih popoldne smo že korakali proti Lokam in naprej na Zavine.

KAMILO KOČMAN-DUGI

P. S. Komandir čete Jože Kobilšek je umrl pred petimi leti v Domžalah, vodnik Anton Oček-Boro v istem času v Litiji, vodnik Alojz Meterc-Luigi stanuje v Logu-Hrastnik, minerec Albin Bizjak-Bine v Trbovljah, minerec Kamilo Kočman-Dugi pa v Hrastniku.

V novomeški občini so se več dni zadrževali pohodniki, ki so hodili po »Poteh partizanskih brigad«. Samo v novomeški občini se je tega, zelo koristnega pohoda, udeležilo več kot 10.000 mladih. Obiskali so spomenike iz NOB, se pogovarjali z aktivnimi udeleženci revolucije, obiskali partizanske mamice... Skratka, imeli so žive ure zgodovine. Na fotografiji: Pohodniki z nasmejanimi obrazi gredo novim doživljanjem naproti.

Foto: S. DOKL

Ena od mnogih kiparskih skupin v Vidmu ob Ščavnici.

Videm ob Ščavnici je praznoval

V soboto, 15. maja, je bilo v Vidmu ob Ščavnici zelo živahno. Vrsta praznovanja prireditve je potrdila razgibano kulturno in politično dejavnost v tem kraju in okolici, ki se nadaljuje že iz predvojnih časov. Že pred vojno je kraj predstavljal žarišče revolucionarnega boja v slovenskem Pomurju. Leta 1935 je bilo tod ustanovljeno Društvo slovenskih fantov in deklet, tod so potekale ilegalne zveze s španskimi revolucionarji. Tudi o uporniškem gibanju pomurskega življa je bilo že veliko napisanega.

Prav člani društva, španski borci in drugi kulturni in politični delavci današnjega življenja so se poleg ostalih občanov zbrali v soboto v Vidmu, da praznujejo razne obletnice delavskih društev, medvojnega gibanja in današnjega ustvarjanja.

Vse navzoče je pozdravil tovariš Feliks Lapi, predsednik krajevne skupnosti. V stari šoli so si nato lahko vsi navzoči in gostje ogledali razstavo karikaturista arhitekta Borisa Pečarja. Odkrili so tudi vrsto spomenikov. Med njimi prav gotovo največjo posebnost, spomenik španskim borcem, pred staro šolo. Odkril ga je tovariš Stane Bobnar, član RO ZZB NOV Slovenije, izdelal pa španski kipar iz dežele Baskov, Murba, ki se je mudil tod že leta 1974. Spomenik so odkrili v času 40-letnice bojev španskega ljudstva proti fašizmu in v tednu

kongresa španskih borcev, ki bo 27. in 28. maja letos v Splitu.

Spomenikov pa s tem še ni bilo konec. Odkrili so namreč še spomenik Ivanu Cankarju, ob 100-letnici njegovega rojstva, in skupino kipov na jasi, ki so jo poimenovali puntarska javka.

Praznovanje se je nadaljevalo tudi popoldne s koncertno-literarno prireditvijo. Tako močno kulturno delovanje v tem kraju ni prav nič presenetljivo, če upoštevamo, da so od tod doma slovenski Krefti, revolucionarji in kulturno-politični delavci. Prav Ivan Kreft je bil tudi tisti, ki je tod pred leti, leta 1972, kot revolucionar in španski borec, ustanovil kiparsko kolonijo. Vsako amatersko bavljenje s kulturo v ustvarjalnem smislu pa mora roditi uspehe tudi na polju pravičnega in kultiviranega sprejemanja kulturnih dobrin. DRAGO MIKLAVEC

Mura je pogoltnila enaindvajset življenj

Na Moti, desnem bregu Mure, nekako tri metre od struge in približno 130 m od Smodišvega mlina, se dviga skoraj dva metra visok spomenik, v katerega je vkovana veriga. Napis pa se glasi:

Na tem mestu so 20. aprila 1945 fašistični zločinci umorili 21 ljudi. Delovno ljudstvo Pomurja se klanja njihovega spomina!

Nekdanji paznik ljutomerskih zaporov Matjašič je zločin takole opisal:

Vsi ustreljeni talci so bili v ljutomerskih zaporih osumljeni sodelovanja s par-

tizani. Drugega aprila 1945 je prišel v zapore gestapovec Konrad Hvalec in s pismono privolitvijo šefa ljutomerskega gestapa zahteval izročitev enaindvajset zapornikov. Žrtvam je Hvalec dejal, da bodo morale zaradi pomanjkanja prevoznih sredstev peš v Maribor. Zato da naj nihče ne jemlje s seboj ničesar, kajti na dolgi poti bo težko karkoli nositi.

Pred zapori je ljudi prevzelo deset oboroženih Kozakov. Le-ti so žrtve odgnali na morišče ob Muri. Še pred prihodom do Smodišvega mlina sta se tamkaj pojavila neznana policista in zahtevala, da se morajo vsi takoj odstraniti in umakniti dve sto metrov v gozd. Kozaki (Vlasovci) so postavili žrtve tik ob reki in jih pokosili s strojnimi. Mrtva telesa so potiskali v vodo z okovanim drogom, ki ga navadno uporabljajo ribiči pri vožnji s čolnom. Po gnusnem zločinu se je zločinec Hvalec vrnil k jetniškemu pazniku in zahteval, da mu izroči stvari umorjenih zapornikov. Seveda si jih je takoj prilastil.

Ustreljeni in v Muro vrženi so bili: 16-letna Marija Zorger, 16-letni Maks Krempeš, 17-letna Marija Rizman, 24-letni Novak, 18-letni Fran Senger, 20-letna Danica Klemenčič, 24-letni Alojz Korošec, 18-letna Marija Snajder, 24-letna Franciška Snajder, 24-letni Franc Domanjko, 25-letni Stefan Luskovič, 25-letni ameriški ujetnik Moris Glifford, 32-letni Viktor Križanič, 37-letni Franc Kramer, 42-letna Marija Zorger, 44-letni Franc Fekonja, 47-letni Karel Budja, 47-letna Rozalija Obrat, 56-letni Franc Sršen, menda tudi Marija Petje-Vida, partizanka in še ena žrtev.

JOŽE JANEZ

Skupna pridobitev

Begunje so dobile novo šolo

V Begunjah so 9. maja odprli novo osnovno šolo. Sredstva za gradnjo so bila zbrana s pomočjo samoprispevka občanov Radovljice. V prostorih šole pa je med drugim tudi vzgojno varstvena ustanova.

Razpis referenduma o samoprispevku za gradnjo šol so prvi predlagali ravno krajanji Begunj, kraja, ki je dalo toliko žrtev v NOV, šolo pa so dobili zadnji. Kljub temu pa je to za njih velik dogodek. Šola je med vsemi tistimi, ki so bile zgrajene v zadnjem času, najlepša, zanimivo pa je tudi to, da je

telovadnico opremila tovarna Elan z najsodobnejšo opremo in sicer brezplačno. V telovadnici pa je tudi trim klub.

Ob slovesni priložnosti, ko so šolo izročili namenu, je govoril predsednik SOB Radovljica ing. Polde Pernuš, ki se je ob tej priložnosti zahvalil vsem občanom za sodelovanje. Zahvala je prav tako veljala družbenopolitičnim organizacijam Begunj ter vsem projektantom in izvajalcem del. Govornik je nadalje navedel še nekaj nalog, ki čakajo na prebivalce v tej občini in sicer dokončna iz-

vedba plana o gradnji vzgojno-varstvenih ustanov in posebne šole v Radovljici.

Potem so predstavniki družbenopolitičnih organizacij iz Begunj položili vence na grobišča talcev in spominska obeležja. Sledil je pester kulturno-umetniški program, ki ga je izvajala mladina, pionirji in kulturni delavci.

Simbolični trak pred šolo je prerezal zaslužni član gradbenega odbora tovariš Kralj Anton, nakar so si udeleženci tega slavlja ogledali prostore šole, ki nosi ime 4. maj.

PAVLE VUGA

Velika pripravljenost

Pomagati prizadetim v Posočju

Splošnim prizadevanjem vseh naših ljudi v ožji in širši domovini za oblažitev posledic potresa v tolminski in novogoriški občini so se takoj po katastrofi pridružili delovni kolektivi, organizacije in posamezni občani radovljiške občine. Pretreseni ob dogodkih na potresnem območju so samoiniciativno začeli zbirati denar, šotore, odeje in posteljnino ter se zanimati kam in kako naj pošljejo pomoč.

Po grobih podatkih, ki so na voljo koordinacijskemu odboru za pomoč potresnim krajem pri OK SZDL Radovljica, so razen izvršnega sveta občinske skupščine, ki je namenil za prizadete kraje 60.000 din in občinskega sveta zveze sindikatov Radovljica,

ca, ki je prispeval 10.000 din, tudi številni delovni kolektivi takoj sklenili zbirati denar in material. Med prvimi so se delavci Trgovskega podjetja Murka Lesce odločili, da pošljejo prizadetim 100 odej in enodnevni zaslužek vseh zaposlenih. Osem za-

poslenih v Klimatskem zdravilišču Tone Cufar v Dvorski vasi je darovalo 10.000 din. Vsak zaposleni v Psihiatrični bolnišnici v Begunjah je daroval 50 din, razen tega pa so poslali člani tega kolektiva tudi šotor za 25 oseb. V Kemični tovarni Podnart so že nakazali centru v Posočju 36.000 din. Kolektiv hotela Jelovica na Bledu je po sklepu samoupravnih organov odpešal v Tolmin 3 šotore in večje število odej in posteljnino. Enodnevni zaslužek vseh zaposlenih so namenili prizadetemu prebivalstvu delovni kolektivi Zdravstvenega doma — enota Radovljica, lekarna Zlatorog Bled, Združeno hotelsko podjetje Bled, Ljubljanska banka — enota Radovljica, Iskra Otoče in Iskra TIO Lesce. V osnovni šoli Stane Zagar Lipnica so sprožili akcijo prostovoljnih prispevkov, pridružili pa so se jim tudi drugi kolektivi.

Občinski odbor Rdečega križa je že prvi dan po potresu organiziral akcijo zbiranja pomoči v vseh osnovnih organizacijah RK po krajevnih skupnostih. Aktivisti RK so povsod naleteli na izredno pripravljenost občanov, ki so tudi sami želeli prispevati svoj delež in ponudili svoje usluge organizaciji RK. Posebno velja omeniti prizadevnost nekaterih članov SZDL iz KS Lesce.

Pri občinskem odboru RK je uvedena redna dežurna služba, na katero se aktivisti in člani RK ter ostali občani lahko obrnejo sleherni trenutek zaradi navodil in obvestil o zbiranju pomoči.

Akcijo zbiranja pomoči prizadetim v Posočju bo načrtno usmerjal koordinacijski odbor pri OK SZDL, ki je že pozval vse kolektive, organizacije, skupnosti in občane, da tudi tokrat, kot vselej, pokažejo svojo solidarnost na način, ki bo najbolj ustrezen potrebam prizadetih.

JR

Obrambna vzgoja mladih

Predlansko leto je prineslo v priprave za obrambo vrsto novih, za mlade izredno privlačnih akcij. Pomenilo je preobrat v dokaj stereotipnem in velikokrat slabem množičnem vključevanju mladih v obrambo. Fantje po novogoriških šolah so se ob teh akcijah vzgajali v domoljubnem in obrambnem duhu. Tiste, ki so se pri vključevanju v obrambne priprave najbolj izkazali, so potem njihovi učitelji usmerjali v vojaške šole, akademije ter šole za rezervne oficirje.

Osemindvajsetega aprila je bil obrambni dan šole. Njegov namen je bil preizkusiti obrambne priprave in načrte za disperzijo učencev ter delovanje civilne zaščite na šoli. Njihova skrb mora biti gašenje, prva pomoč in vzdrževanje reda. Tako je ob 8.45 neznano letalo izvedlo bombardiranje nekaterih objektov na območju mesta Sempeter. Zračni napadalci so porušili nekaj objektov ter z napalm bombami povzročili požar ob šoli. Nekaj sekund kasneje so se učenci in učitelji vsuli iz šole in stekli na pogozdovano pobočja Marka. Celotno disperzijo so hitro in vzorno izvedli, saj je v treh minutah vseh 860 učencev skupaj z učitelji od-

Po uspešni disperziji šole so učenci višjih razredov pokazali svoje znanje in spretnost v streljanju z zračno puško. Vsakdo je stoji izstrelil 5 dijabolov na športno tarčo oddaljeno 10 metrov. Na sliki vidimo skupino učenek, ki je bila v streljanju z zračno puško najboljša ekipa med fanti.

Ena izmed disciplin, ki so jih preizkusili v okviru obrambnega dne, je bilo metanje ročnih bomb. Vsak udeleženec je metal stoji tri bombe na 20 metrov oddaljeno tarčo. Tudi pri tem so se učenci zelo dobro izkazali.

Diverzant se je pritihoval v širše območje Marka in učenci so dobili nalogo, da ga poiščejo s pomočjo kompasa, določenega kota in razdalje. O njegovem položaju in gibanju so morali obvestiti postajo milice. Preden so učenci odšli opravljati nalogo, so si ogledali slike diverzanta. Ne glede na to, da je diverzant menjal obleko, mesto, kjer se je zadrževal in obnašanje, so ga vse skupine, ki so sodelovale na pohodu, odkrile.

Obrambni dan so učenci končali z ogledom razstave. Prvi del je prikazoval orožje in življenje operativne armade, drugi pa je bil namenjen slikam iz dela in življenja gojencev vojaških šol. Zadnji del je bil posvečen dejavnosti enot teritorialne obrambe, civilne zaščite, taborniških enot, strelskih družin, ljudske tehnike ter planincev in gasilcev.

M. G.

TABORNIKI STRAZILI ŠTAFETNO PALICO — Pozno popoldne dvanaajstega maja letos so v Bakovce pritekli mladinci z občinsko štafetno palico. Majhen propagandni tabor, ki so ga postavili domači taborniki iz odreda Podlesne vetrnice, je bil hkrati prenočišče štafetne palice. Dokler se nosilci štafete niso poslovili, kar je bilo naslednje jutro, je štafetno palico varovala taborniška straža. Preden je palica nadaljevala pot proti Murski Soboti, so mladi in pionirji iz Bakovca pri Murski Soboti pripravili poslovilno prireditev, na kateri je bilo prebrano tudi pismo tovarišu Titu za njegov štirinosemdeseti rojstni dan. V njem mu mladi iz Bakovca želijo obilo uspehov pri delu in zdravja ter mu ne nazadnje obljubljajo, da bodo z veseljem prispevali svoj delež pri razvoju in obrambi naše samoupravne socialistične domovine. Foto in tekst: DUŠAN ANTOLIN-PIRŽ

Zvestoba NOB

Pred nedavnim so imeli študentje prvega in drugega letnika Pravne fakultete Ljubljanske Univerze obrambni dan in s tem tudi na višješolski oziroma visokošolski ravni opravili prvi poskus, kako predmet »temelji splošne ljudske obrambe SFRJ« oživiti, malce konkretizirati, predvsem pa ga povezati z negovanjem tradicij narodnoosvobodilnega boja. Študijski program tega predmeta je v obeh letnikih dokaj obsežen. Vsebuje tematiko od teorije vojn, nastanka vojaškopoličnih blokov, vojaškostrateški in geostrateški položaj Jugoslavije, pa tudi narodnoosvobodilni boj in revolucijo, vrste in oblike specialne vojne, predvsem proti Jugoslaviji, do organiziranosti naših oboroženih sil in drugih obrambnih struktur — JLA, teritorialne obrambe, civilne zaštite, varnosti in družbene samozaščite ipd. Nič orožja ni v programu, nič prve pomoči — vse to imajo študentje že za seboj iz dijaških let. Zato je bilo morda na prvi pogled težko pripraviti zanje obrambni dan, kajti obrambni dan poznamo, vzbuja nam določene asociacije, predstave in nas utesnjuje v miselnost, da mora na takem dnevu biti navzoče pač tisto, kar se učenci pri predmetu uče. S te plati vzeto bi bilo obrambni dan za visoke šole precej težko organizirati — in tudi res ni preprosto. Da pa je veliko vreden že poskus, da je veliko vredno že to, če študente tudi zunaj rednih predavanj na kakršenkoli način vključijo in zaposlijo v obrambnovzgojnih dejavnostih, nam dokazuje primer Ljubljanske Pravne fakultete.

Obrambni dan bodočih pravnikov se je znašel v študijskem programu že lani, na začetku študijskega leta. Pobudo za to so dali dekan, prodekan in tajnik pravne fakultete, stvarne priprave pa so stekle februarja letos; prevzel jih je kot svojo dolžnost izredni profesor za predmet »temelji SLO« Boltežar Kastelic-Veljko.

Ko je dekan fakultete objavil, kdaj natanko bo obrambni dan, je posebej poudaril družbenopolitični pomen tovrstnega dogodka. V priprave so neposredno vključili tudi študentski odbor za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, ki je moral poskrbeti za primerno propagando in ozvočenje. Povezali so se z osnovno šolo Stane Kosce v Gameljnah in zaprosili sekretarja ZZB NOV v Gameljnah tovariša Antona Kreča, da bi študentom pripravil pozdravni govor.

Njihov cilj je bila torej Rašica.

V pripravi so imeli dva sestanka s študentskim odborom za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito ter sestanek s sekretarji osnovne organizacije ZK, aktivov ZK in sekretarji osnovnih organizacij ZSM. Med pripravami so se še posebej izkazali študentje Miha Kozinc, Boža Vončina, Boris Honza, Helena Zobec, Radovan Lango, Danica Zurbli, Bojan Kaplan, Rajko Trunkelj, Irena Jakoš in Bojan Pečenko.

Začelo se je zgodaj zjutraj na zbiralšču v avtokampu na Ježici. Zbralo se je skoraj 500 študentov in študentk, razporejenih in dobre volje. Natanko ob 8. uri so vodstva letnikov dobila ukaz, naj začno postrojavanje. Sledili so raporti profesorju Kastelicu, kolone so se oblikovale in krenile. Kot je treba, je šel na repu kolone sekretar osnovne organizacije ZK na pravni fakulteti ter z njim podpredsednik sveta pravne fakultete, da bi bodrila upehane, vodja pa je šel na čelu. Kolona bodočih pravnikov se je po levi strani ceste odpravila prek savskega mostu po rašiški cesti in se kmalu izgubila v gozd. Morala je bila visoka, kondicija odlična — dobrih šest kilometrov so fante in dekleta prehodili v 55 minutah. Za prvi del obrambnega dne, ki se je sklenil z zaključkom pohoda, velja vsekakor ocena odlično.

Drugi del se je začel z razstavo pehotnega orožja. Poročnik Tovarnik je s sodelavci iz vojašnice Boris Kidrič predstavil študen-

tom taktično-tehnične lastnosti orožja, potem pa so vojaki pokazali streljanje z mino energo, ročnim minometom in puškomitraljezom. Brez potrebe je posebej poudarjati, kakšno navdušenje in zanimanje je vzbudilo orožje med študenti in tudi študentkami.

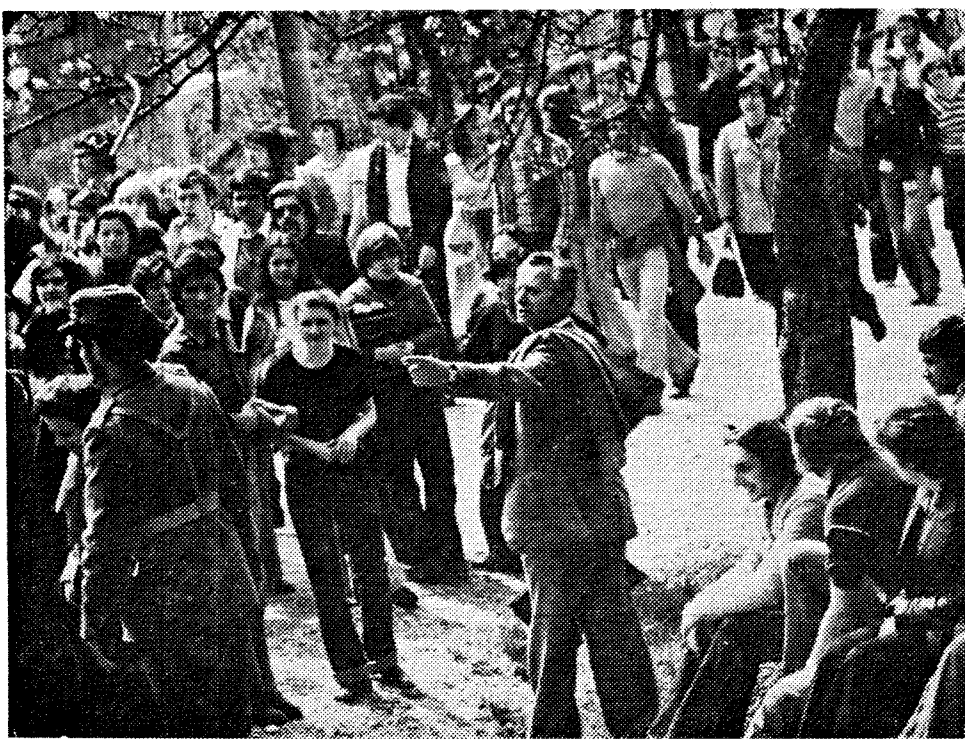
Tretji del se je odvijal pod vročim soncem, pred spomenikom na Rašici. Utrujeni pohodniki so disciplinirano in zbrano prisluhnili govorom in recitacijam, še posebej besedam sekretarja ZZB NOV Antona Kreča, ki jim je orisal napad na nemški kamion leta 1941 ter protipartizansko divjanje okupatorja nad prebivalci Rašice. Potem sta dva študenta prvega letnika — pripadnika teritorialne obrambe k spomeniku položila venec pravne fakultete; sledil je enominutni molk.

Ko je zatem spregovoril predsednik sveta pravne fakultete Janko Česnik, je poudaril pomen tovrstnih obrambnovzgojnih dejavnosti na pravni fakulteti. V imenu študentov je spregovorila Mojca Vidrih, vsebino prvega biltena, ki ga je 10. avgusta 1941 izdal Glavni štab NOV in POS in je vseboval strategijo vođenja oboroženega boja proti okupatorju, pa je vsem zbranim pred spomenikom prebrala študentka Helena Zobec. Študent Boris Honza iz prvega letnika je nato govoril o vsebini specialne vojne proti SFRJ in o naši odločenosti, da se bojujemo proti vsem zunanjim in notranjim sovražnikom. Na vrsti so bile še recitacije učencev iz osnovne šole Gameljne in študentje ter govor tovariša Vojka Pintariča o družbeni samozaščiti in naših nalogah v njej. Sledilo je protestno pismo pravne fakultete, naslovljeno avstrijskemu konzulu v Ljubljani, v katerem so študentje in profesorji zahtevali, naj Avstrija izpolni 7. člen državne pogodbe.

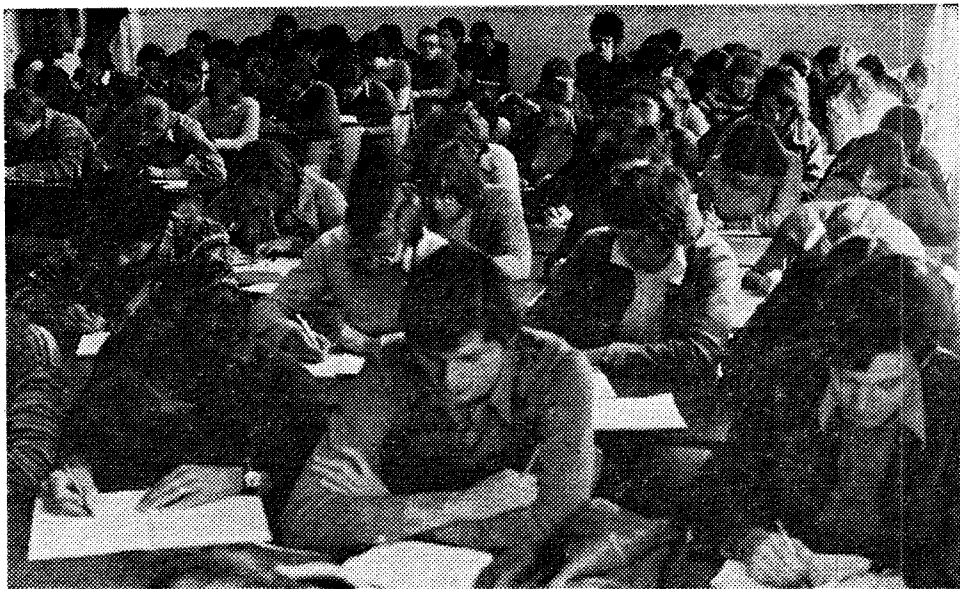
Obrambni dan je v zahvali udeležencem obrambnega dne sklenil izredni profesor Boltežar Kastelic-Veljko. Med drugim je dejal:

»Naši študentje in delavci na pravni fakulteti cenimo pridobitve narodnoosvobodilne vojne in se globoko zavedamo, da je prav narodnoosvobodilna vojna podlaga za organiziranje splošnega ljudskega odpora. Pripravljene smo vsak hip iti v boj za sedanjou samoupravno socialistično ureditev.«

MIRO ULČAR

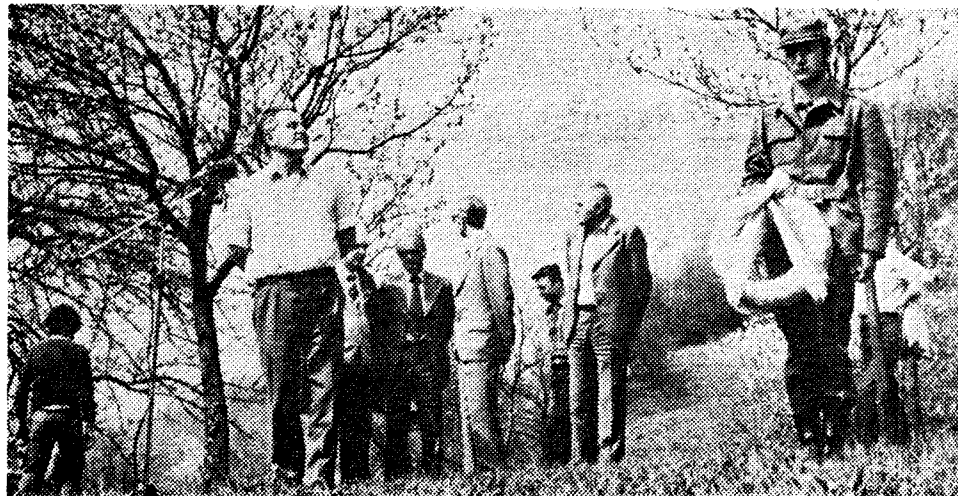
Pohod se bliža koncu (Foto: ZSM)

Študentje 2. letnika pravne fakultete med predavanjem o temeljih SLO (Foto: Marjan Garbajs)

Prikaz streljanja z ročnim minometom (Foto: ZSM)

Venec pravne fakultete za Rašico (Foto: ZSM Pravne fakultete)

Planinska dolina med NOB

1. nadaljevanje

Po revirjih Ravnika in Lanskega vrha je zadonela pesem: »V boj za svobodo življenja, ker sicer nas čakata sužnost, trpljenje!« Upor proti okupatorskemu nasilju se je tako začel. Trajal je dolga štiri leta. Razvnel je vero v zmago in svobodo. Štiri leta brezobzirnega preganjanja so ljudi ojeklenela. Ni se jih dalo pokoriti niti z vojaško mašinerijo zaslužnjevcev.

Ko so odjeknili prvi partijski strel, so začeli prestrašeni italijanski križarji dvigati vik in krik, da je v nevarnosti vera. To jih je spodbudilo, da so začeli netiti bratomorno klanje. Vse bogu vdane so pozvali na obrambo vere. S tem so se hoteli otresti sovraštva med po nižanim ljudstvom.

Nekateri naivneži so jim verjeli, ker so na križarski boj pozivali tudi iz samega

svetega mesta. Tem bednim naivnežem se je pridružilo tudi nekaj lumpenproletarske gnilobe in pripadnikov padajoče stare družbe, ki se je bila pripravljena prodajati za reakcionarne pustolovščine. Nad vsemi temi izmed, ki so vodstvo prevzeli isti, ki so dobro vedeli, da je ogrožen njihov kapital. Ti vodilji so trobentali, da je stopila v akcijo tretja internacionalna teroristična organizacija, ki se ji je treba upreti z vse

Piše Alojz Kermavna

S „hercegovci“ proti Ljubljani

Letošnje praznovanje dneva zmage in osvoboditve je že mimo, toda v njegovem znamenju je še ves maj. Zato se nam ne zdi prepozno, če objavljamo pogovor z upokojenim inženirskim polkovnikom Ahmedom Hamzićem, ki je pred 31 leti kot komisar čete v 14. brigadi 29. hercegovske divizije pomagal osvoboditi Ljubljano.

Njegova pota so ga v Ljubljano pripeljala dvakrat. Prvikrat je bil še mlad fant, star toliko, kot so stari danes rekruti ob odhodu v vojsko — 19 let. On pa je bil v teh letih že komisar čete, za seboj je imel

jih je tudi lani, ko smo praznovali tridesetletnico osvoboditve. Kako si jih tudi ne bi...

»Novembra 1943 je Vrhovni štab sprejel sklep o ustanovitvi hercegovske divizije, v katero je prišlo šest brigad in prištabne enote. Za komandanta divizije je bil imenovan Vlado Segrt, zdaj generalpolkovnik in narodni heroj, za političnega komisarja pa Dragiša Ivanović. Divizija je postala sestavni del II. udarnega korpusa; že sredi leta 1944 so enote osvobodile velik del Črne gore, Hercegovine in Sandžaka. Divizija je v silovitem naletu osvobodila Bilečo, Trebinje, Dubrovnik. In čeprav je sovražnik takrat sklenil za vsako ceno držati Mostar in oporišča v Širokem bregu, Nevesinju in v dolini Neretve, s čimer bi lahko ščitil

osvoboditvi Mostarja so se vneli hujši boji v dolini Neretve; Hercegovci so Nemce potisnili proti Sarajevu in spotjo osvobodili Jablanico in Konjic. Natanko na četrto obletnico napada na Jugoslavijo je okupator klonil tudi v Bihaću.

Tovariš Ahmed Hamzić pripoveduje takole:

»Bilo je 19. aprila, ravno sredi marša, ko je naša divizija dobila od tovariša Tita in vrhovnega štaba ukaz, naj vse enote Jugoslovanske armade začno splošno ofenzivo za popolno in dokončno osvoboditev dežele. Takrat je komandant 4. armade general Petar Drapšin poklical našega komandanta Vlada Segrta k sebi in ga vprašal, ali bi 29. hercegovska lahko okrepila sile NOV Slovenije in bratom Slovincem pomagala v bojih za osvoboditev Postojne in drugih krajev, predvsem pa Ljubljane in nato naprej, dokler sovražnik ne bi bil povsem pregnan z našega ozemlja. Prav to epizodo mi je pred kratkim opisal moj vojni komandant tovariš Segrt. Pravi, da je generalu Drapšinu takoj odgovoril v našem znanem, hercegovskem žargonu: 'More!' Toda tovariši iz njegovega štaba so vendarle pripomnili: 'Ampak kako le — takole izčrpani in razredčeni po izgubah v zadnjih bojih? Najprej bi se morali dobro spočiti in popolniti vrste, potem pa le krenimo na juriš!' Takrat jim je Vlado Segrt odločno odvrnil: 'Počivali bomo, ko bomo osvobodili Ljubljano!' Usledilo so se in čez noč napisali povelje. Naslednjega dne smo že krenili...»

Polkovnik Hamzić se smeji. Ugaja mu odločnost svojega vojnega komandanta; vseh mu je, ker je njegov komandant danes narodni heroj.

»Mi smo se z 29. hercegovsko bližali Pivki in Postojni, deli 4. armade pa so medtem že prodrli v Trst. Skoraj hkrati sta 15. in 18. divizija 7. korpusa prodirali proti Ljubljani. Tako smo dobili nalogo, da osvobodimo Postojno in vzdržujemo zvezo med 4. armado in enotami 7. korpusa. Situacija je zahtevala, da Postojno zavzamemo čimprej, da bi se nam tako odprla pot proti Ljubljani. Naši 11. in 13. brigada sta takoj krenili v silovit napad in po divjih bojih, ki so se vlekli celih dvanajst ur, potolkli esesovce in belogardiste v Postojni. Zdaj smo dobili v roke tudi Hrušico in Javornik, pomembni sovražnikovi utrdbi, zato smo se 3. maja lahko že namerili proti Ljubljani. Naša 13. brigada je zavzela Rakek, Ivanjo vas in Cerknico, tu razorožila domobrance in se že znašla na Ljubljanskem barju. Dva dni zatem smo bili na črti Borovnica—Vrhnika—Horjul, skupaj s 7. korpusom pripravljeni za zadnji napad na Ljubljano...»

Boji za osvoboditev Ljubljane so se začeli 7. maja. Dne 9. maja pa je sovražnik, ki se je umaknil na črto Sostro—Zadvoj—Orlje—Lavrica—Babna gorica—Črna vas—Log—Vrzenec, dokončno popustil. Sedmi korpus in 29. hercegovska divizija sta Ljubljano osvobodila.

»Velikostno je bilo, kako so nas Ljubljančani pričakali in sprejeli. Dan je bil sončen, bila je prava pomlad. Naše navdušenje je bilo brezmejno, ko smo korakali po ulicah Ljubljane, in pripadniki 29. divizije smo še danes posebno ponosni, ker je osvoboditev glavnega mesta Slovenije in vrste drugih slovenskih krajev neizbrisno povezana z našo divizijo. Tisto, kar smo čutili takrat, je menda najbolje izrazil eden izmed naših borcev, ki je dejal: 'Z brati Slovenci nam ni žal umirati za svobodo; vemo, da je to naš boj za Jugoslavijo!' Še posebej nam je

takrat veliko pomenilo, kar je o udeležbi naše divizije dejal pokojni Boris Kidrič: 'Rad bi poudaril, da je prihod 29. divizije v Ljubljano najboljši dokaz bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi narodi, bratstva, ki se je utrdilo v skupnem boju in ki se bo manifestiralo v obnovi naše domovine Jugoslavije.'

Ampak čeprav smo prej čakali na počitek, zdaj ni bilo časa za slavlje. Čakale so nas že nove naloge. Skupaj s svojo četo sem prenočil v poslopju današnjega Obrtnika na Masarykovi ulici. Naslednjega dne smo že šli naprej ter gnali pred sabo beže-

Polkovnik Ahmed Hamzić, ob osvoboditvi Ljubljane komisar čete v 14. brigadi 29. hercegovske divizije

čega sovražnika proti Kranju, Trzinu in Jesenicam, vse z željo, da bi mu zaprli pot in možnost pobeга v Avstrijo k zaveznikom. Tega dne smo osvobodili Kranj in Skofjo Loko ter v Radovljici razbili večjo skupino Nemcev in belogardistov. Tudi v Trzinu so se Nemci branili naravnost fanatično, a je 14. brigada po srditih bojih strla njihov odpor, zavzela mesto in prodrla na Ljubelj ter še naprej, prav do Celovca.

Bojna pot 29. hercegovske divizije se je končala na mejah osvobojene domovine. Borci iz Hercegovine so v slabih treh tednih prihiteli na pomoč 4. armadi in slovenskim partizanom. Ko so nalogo opravili, so se čez Slovenijo, Istro, Hrvaško primorje in po morju do Metkovića vrnili v svoje kraje v Hercegovini.

Na začetku smo zapisali, da so ga pota pripeljala v Slovenijo dvakrat. Prvič v tistih majskih dneh 1945. Drugič deset let kasneje, ko se je v Slovenijo vrnil kot oficir JLA. Pet let po tistem je bil spet v Ljubljani. Stvari v človeškem življenju se ponavljajo. Sin se mu je rodil v Postojni, ki jo je on pomagal osvobodjati...

Polkovnik Ahmed Hamzić je bil med službovanjem inženirski starešina. Na vojaških vajah uničevalec in graditelj, za domovino gradbenik, ki je dajal svoj prispevek k izgradnji porušenega. Ostal je Hercegovci in postal Ljubljančan.

MIRO ULČAR

LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZASČITA

dolgo bojno pot, tistega maja pa je bil eden od mnogih mladih fantov, ki so se znašli med osvoboditelji Ljubljane. Nekoč je bila to stvarnost, danes je bližnja zgodovina, nekoč bo legenda. Devetindvajseta hercegovska divizija pa bo za Slovence zagotovo vselej ostala ena najbolj znanih partizanskih enot iz bratskih republik.

Polkovnik Ahmed Hamzić hrani danes vrsto odlikovanj. Pripne si jih za kako fotografijo, za največjo slovesnost. Pripel si

širše zaledje Sarajeva, smo sredi februarja 1945 po hudih pouličnih bojih zavzeli Nevesinje in še istega dne prodrli v Mostar.

Polkovniku Hamziću slovenščina ne dela nobenih večjih težav več. Njegov glas je močan, sem in tja se nasmehne, besede tečejo nemoteno.

Ko so se iztekali zadnji februarjski dnevi, se je njegova divizija prebila na Ivan sedlo — Hercegovina je bila svobodna. Po

Borci 29. hercegovske divizije vodijo ujete Nemce na cesti med Ljubljano in Kranjem.

ni silarni, ne da bi izbirali razpoložljiva sredstva.

Tem pozivom pa so se odzvali posamezniki le po nekaterih krajih. V Lazah na primer niso našli nikogar, ki bi nasedel na njihove limanice. Večina ljudi v tej vasi je bila navajena preživljati se s poštenim lastnim delom, čeprav so jih trle razne ujme. Celo nekaj tistih, ki so menili, da naš osvobodilni boj ne bo povsem indiferenten do njihovega premoženja, so doumeli, da je umestnejše krtkovati nekaj kapitala svojemu narodu kot pa vse premoženje z življenjem vred. Po vsej verjetnosti so se tudi ti opredelili tako, ker sta Hitler in Mussolini javno razglasila iztrebljenje našega in še nekaterih drugih narodov.

Ko je jeseni leta 1943 kooalicija Sovjetske zveze, Amerike in Anglije odpihnila fašistično Italijo z njenim diktatorjem Mussolinijem vred, je po krajšem predahu v Planinsko dolino legla senca smrti Hitlerjevih nacistov. Njihova okupatorska oblast pa je bila še okrutnejša od italijanske.

Potem je preteklo še mnogo krvi. Življenje je vsem vi-

selo na pajčevini. Za boj sposobni ljudje so se v večini pridružili NOB. Na domovih so ostali le ostareli ljudje, ženske in otroci. Utesnjeni med zidove so čakali, kaj jim bo prinesla usoda. V svojem pričakovanju, da bi pomagali svojim sinovom, očetom in hčeram v partizanih, kar se je največ dalo, so se predali zaupanju v nezlomljivo moč bratske Sovjetske zveze in angloameriške vojske ter našo narodnoosvobodilno vojsko, pri tem pa prisluškovali borbenim pesmim, ki so se slišale iz oživiljenih gozdov: Smrt fašistom nosi maščevalna pesem mitraljezov iz zased. Z nestrpnim pričakovanjem so spremljali poročila o pohodu ruskih katjuš in donečim poletom ameriških letelcev trdnjav. To jih je hrabilo in držalo pokonci, da so vztrajali do kraja, čeprav jim je začela brenkati na svojo kraske strune tudi lakota.

Zadnje osvobodilne operacije so bile vroče in krvave

Potek zadnjih vojnih operacij je dal slutiti, da bo v Planinski dolini spet izredno

vroče, ker je toč vodila glavna cesta iz Italije in Severnega Jadrana, ob njej pa tudi železniška proga. Ljudje so to zaskrbljenostjo in grozo čakali, kako se bo vse to razpletlo. Temne slutnje so se jim prepletale z neizmernim hrepenenjem po svobodi in mirnem ustvarjalnem delu.

Ko je spomladi leta 1945 že zahajal dan okrutnim nemškim nacističnim rabljem, v katerih se je osredotočila vsa največja lakomnost, hudobi, ja in parazitska lenivost, ko je Rdeča armada z armadami Amerike in Anglije že zadrževala zanko okrog vratu najhujše zgodovinske tiranije, Berlinu, ko je nenasitni zmaj Hitler že sam izvršil lastno smrtno obsodbo, in ko je naša IV. armada po osvoboditvi Trsta prodrila do Postojne in Ravbarkomande, so ljudje napeli vse razpoložljive sposobnosti, da bi se le na nek način ognili zadnjim udarcem brezobzirne vojne. Nihče ni mogel predvideti, koga bodo še dosegle udrihajoče tace poginjavačje nacistične zverj.

(Se nadaljuje)

Vlado Segrt, komandant 29. divizije, govori na zboru v Ljubljani 9. maja 1945

DOPISNIKI NAM POROČAJO

ČADRG

ODKRITJE SPOMINSKE PLOŠČE

V vasi Čadrg nad Tolminom so aktivisti zahodnoprimorskega okrožja odkrili ploščo v spomin na prve volitve v okrajni narodnoosvobodilni odbor za Tolminsko v nedeljo, 9. maja 1976, ob 10. uri.

Plošča je bila odkrita na osnovni šoli, v kateri so bile prve svobodne volitve v okrajni narodnoosvobodilni odbor za Tolminsko dne 22. oktobra 1944.

RAVNE NA KOROŠKEM

BORCI V PRETEKLEM LETU

Zadnjo soboto v marcu so člani ZZB NOV Ravne na Koroškem imeli letno konferenco, ki so se je udeležili tudi številni povabljeni gostje. Zborovali so v Črni.

Iz poročila predsednika je razvidno, da šteje organizacija 1786 članov. Krajevnih organizacij je 9, v Železnici in v mežiškem rudniku pa imajo še dva aktivna. Na ravni občinske organizacije deluje sedem komisij s 65 člani. Predsedstvo je imelo lani enajst rednih sej.

Veliko število borcev je vključenih v SLO. Isto velja tudi za področje družbene samozasčite. Živa je skrb za prenašanje in negovanje tradicij. Borci so pripovedovali po šolah in na gimnaziji o poteku osvobodilnega boja. Pri ZZB NOV so uvedli knjigo zakladnico, v kateri so opisana vsa spominska obeležja na območju občine in zgodovinski dogodki v zvezi z njimi.

Člani so se pritožili, da dispanzer za borce v ravnem zdravstvenem domu delu je prepočas; na pregledu je treba čakati tudi po več mesecev. Upravičencev do priznane invalidnine je 115; o tej pa menijo, da je pre nizka.

Za odlikovanje najbolj zaslužnih članov je bilo republiknemu odboru poslano 420 predlogov.

IGNAC ZDOVC

REČICA PRI LAŠKEM

NA DAN ZMAGE

V nedeljo, 9. maja letos, je ZB NOV Rečica pri Laškem odkrila tri spominske plošče in sicer:

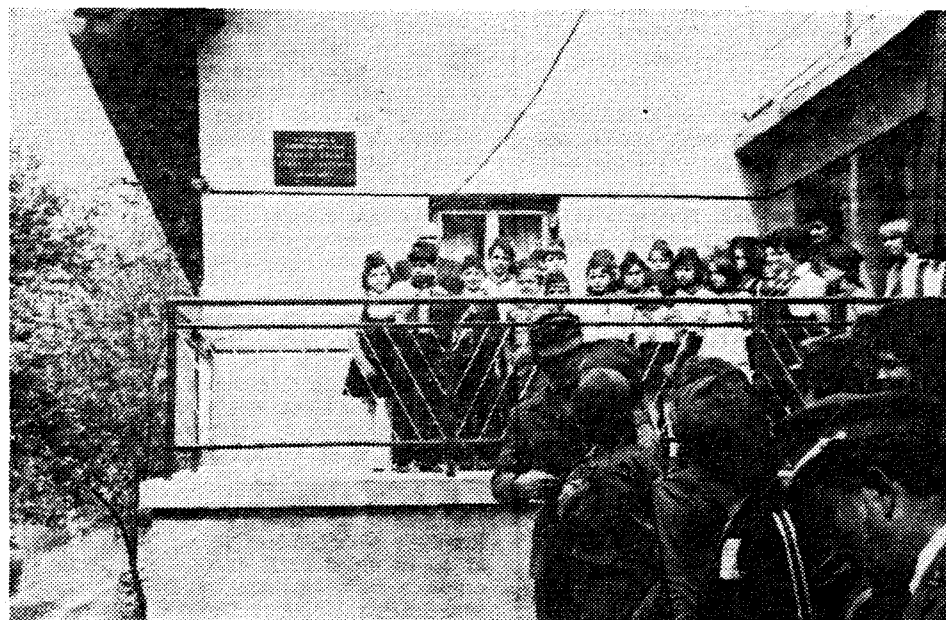
Na hiši Franca Laha, kamor so prihajali na zvezo prvi aktivisti in borci že leta

1941, na hiši Jakoba Lešnika, ki je prav tako že 1941. leta oskrboval borce s hrano, obleko in drugim ter na hiši Deželakovih (številka 100), kjer je junija 1941. leta dobra dva tedna stanoval Franjo Vrunč-Buzdo.

Skoro ves december istega leta je bil pri Deželakovih tudi Sergej Kraigher. »Tam sem se počutil kakor na osvobojenem ozemlju,« je dejal Sergej Kraigher po osvoboditvi. Spominska plošča na hiši Deželakovih je torej hkrati priznanje hiši in družini, pa tudi sosedom, ki niso ničesar izdali.

Povedati je treba, da so bile pri vseh imenovanih hišah velike žrtve.

Franca Laha so odpeljali v nemško koncentracijsko taborišče Dachau, od koder se je sicer vrnil, a je zaradi prestopnega trpljenja kmalu po osvoboditvi umrl. Jakoba Lešnika so ustrelili v Mariboru 4. novembra 1942. leta, njegovo ženo Stefanijo so odpeljali v taborišče, od koder se je vrnila kot invalidka, trije otroci pa so mladost preživeli v izgnanstvu v Avstriji. Deželakove so leta 1943 odpeljali v taborišča: starši so

Pri odkritju spominskih plošč so v priložnostnem programu sodelovali tudi mladi in najmlajši krajan.

se vrnil, sin Jurče je padel kot partizan, sinova Nande in Jože sta tudi umrla, živi le še hčerka Marija.

Spominske prireditve so se poleg krajanov, med katerimi je bilo veliko mladine, udeležili tudi predstavniki sosednjih borčevskih organizacij s prapori.

LOJZE LESNIK

PIRAN

DELOVNA SKUPŠČINA ZZB NOV

ZZB NOV Piran je imela 30. marca prvo delovno skupščino v novem mandatsnem obdobju. Med gosti so bili navzoči tudi predsednik SO, sekretar občinskega komiteja ZKS in predsednik obalno-kraškega odbora ZZB NOV.

Borci piranske občine se aktivno vključujejo v delovanje vseh družbenopolitičnih organizacij. Njihov prispevek je pri tem znaten. Navzočnost borcev je čutili pri organiziranju družbene samozasčite, SLO in varnostne kulture, razvijanju in negovanju tradicij NOB, v skrbi za ostarele borce in pri reševanju stanovanjskega vprašanja. Med prihodnjimi nalogami je poudarjena potreba po še večji angažiranosti borcev v boju proti socialnemu razlikovanju in neupravičenemu bogatenju, proti vsem poskusom razbijanja bratstva in enotnosti naših narodov ter proti spodbujanju temeljev naše družbene ureditve. Doseči bo treba, da čimprej začne delovati dispanzer za borce. Posebno skrb je treba posvetiti pravilnemu usmerjanju mladega rodu. Mesto borcev je v prvih vrstah še vedno trajajočega boja za naš samoupravni socialistični sistem. Zato je treba tiste borce, ki so svoječasno zapustili vrste ZKS pritegniti nazaj v partijo. Le z aktivnostjo v krajevnih skupnostih, skupščinskih telesih, OZD in samoupravnih interesnih skupnostih bodo borci dosledno hodili po poteh revolucije, za katero so se bojevali.

LJUBOMIR PETKOVIČ

DOMŽALE

UPORABA IZKUŠENJ IZ NOB

Zveza rezervnih vojaških starešin v Domžalah je letošnji pouk za rezervne vojaške starešine in urjenje v taktiki na temo »Teritorialni bataljon-četa-vod v zasedi v zaledju sovražnika, za uničenje transportne kolone plavih«, izvajala na samem prizorišču dogodka v narodnoosvobodilni vojni.

Dne 27. aprila 1944 je drugi bataljon Šlandrove brigade v Trnjam pri Lukovici uspešno izvedel zasedo in popolnoma uničil nemško kolono 14 kamionov z materialom, dva tanka in motocikla.

O poteku te akcije je rezervne vojaške starešine, udeležence urjenja seznanil z lastnimi izkušnjami in istem zemljišču narodni heroj Mirko Jerman, takratni poveljnik omenjene enote.

Ob tej priložnosti so razčlenili na kraju samem tudi napake, ki so jih udeleženci reševanja taktične naloge s pridom izkoristili pri svojih odločitvah v organizaciji zasede, izbiri zemljišča, razporedu enot v zasedi, sistemu ognja, napadu in smeri umika.

V Domžalah menijo, da je koristnost takega izobraževanja rezervnih starešin,

IZ NAŠIH KRAJEV

PREBOLD — Jamarski klub Črni galeb je pripravil že drugo predavanje v letošnjem letu. Predavatelj je bil profesor Tomaž Planina, ki je poslušalce ob 200 barvnih diapozitivih za polduro uro popeljal v naš prelepi podzemeljski svet. Neštete nevarnosti privlačijo mladino, ki se ob tem uri in pripravlja za SLO. Tej dejavnosti bi morali posvetiti še več pozornosti. **DARKO NARAGLAV**

☆

RADOVLJICA — Na svoji poti po Gorenjski se je za kratek čas ustavila šafeta mladosti tudi v radovljiški občini. V nedeljo, devetega maja so jo tržiški mladinci v Begunjah izročili radovljiškim. Ob 10.30 uri je bila osrednja slovesnost pred hotelom Grajski dvor v Radovljici, kjer je zbrani množici spregovoril o Titu in iskrenih željah za njegov rojstni dan, ki jih izraža mladina in vsi občani radovljiške občine, sekretar občinske konference ZKS Jože Bohinc. V krajšem kulturnem programu je nastopil mladinski pevski zbor Murka iz Lesc, godba na pihala DD Svoboda Lesce, folk, lorna skupina KUD Veriga Lesce in harmonikarski orkester GŠ Radovljica. Šafeto so prek Lesc prepeljali ponovno v Begunje, kjer so jo izročili nosilcem iz jeseniške občine. **JR**

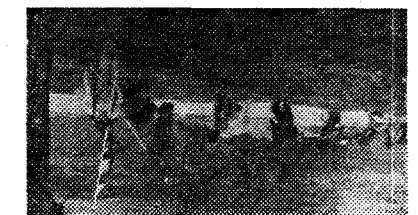
☆

VRHNIKA — Ob 100-letnici rojstva Ivana Cankarja je Kulturna skupnost občine Vrhnika pripravila v razstavnem prostoru tamkajšnje usnjarne razstavo umetniških del akademskega kiparja in medaljerja Staneta Dremelja iz Radovljice. Umetnik, ki je po rodu Vrhnčan, je za to priložnost izdelal posebno Cankarjevo plaketo in Cankarjevo značko.

Razstava, ki so jo svečano odprli 7. maja, je bila na ogled do 20. maja. Pred tem je Dremelj razstavljal svoja dela v Šivčevi hiši v Radovljici v počastitev Prešernovega dne. **JR**

☆

CERKNICA — Pohodna enota Bratov Pirc iz tehniške šole za strojništvo v Ljubljani je pred kratkim izvedla dvodnevni pohod. Na trasi: Ljubljana — Rakitna — Cerknica — Rake so prehodili petdeset kilome-

trov. Spoznali so dež in sonce in izvedli troje političnih ur. V osnovni šoli Cerknica, koder so prespali, so izdali enega najboljših pohodniških glasil pri nas, z vojak iz vojašnice v Rakeku pa so odigrali nogometno tekmo. Zmagala je »kondicija« z 1:0, generacija bodočih strojnikov pa je s tem doživela edini poraz. V Cerknici (rojstni kraj bratov Pirc) so se sešli s tamkajšnjimi mladinci. Razšli pa so se z obljubo, da se še snidejo. **ANDREJ SELAN**

☆

LJUBLJANA — Mestni center marksiističnih krožkov je organiziral quiz na temo: Razvoj delavskega gibanja od začetka tega stoletja do nadaljnjih 45 let. Pomerilo se je šest ekip iz vseh ljubljanskih občin. Zmagala je ekipa Tehniške šole za strojništvo, druga je bila šesta gimnazija iz Ljub-

ljane, na tretje mesto pa je pristala Gradbena tehniška šola. Cilj, vzbuditi zanimanje za marksizem, je tudi tokrat uspel.

besedilo: **ANDREJ SELAN**
foto: **MARJETA STOJAN**

POSTOJNA

ŠE VEČ SODELOVANJA Z MLADINO

Konec marca so se zbrali na rednem letnem zboru tudi člani ZZB NOV mesta Postojne. Nakazali so številne probleme v samem mestu. Mnogo je bilo tudi govora o zdravstveni zaščiti in klimatskem zdravljenju borcev. Zdravstveni dom Postojna je sicer organiziral posebno ambulantno službo, toda le enkrat na teden. Na vsem območju živi približno 800 borcev.

Marsikaj je bilo storjenega tudi na področju sodelovanja z mladino, vendar bi morali misliti še več na prirejanje pohodov in srečanj z borci. Kinematografi in vodstva šol bi morali organizirati tudi čim večji obisk domačih filmov, ki so vezani na našo zgodovino. Turistično mesto Postojna je zelo siromašno v pogledu spomenikov, saj nima več kot spomenik padlim in nekaj spominskih plošč, pa še ta spomenik je zelo odmaknjen. Borci zdaj odločno zahtevajo, da mu najdejo dostojnejše mesto. Prav tako so kritizirali vprašanje ponovne postavitve spomenika pesniku Miroslavu Vilharju; podrlji so ga fašisti pred drugo svetovno vojno in kljub trem desetletjem, ki so pretekla po osvoboditvi, novega spomenika še vedno ni.

Sprejeli so sklep, da uvedejo enotno letno članarino 20 dinarjev.

Med zborovanjem so izrazili ogorčenje nad zločinom, katerega žrtev je bil konzul Edvin Zdovc. Počastili so tudi spomin preminulega predsednika svoje organizacije Ivana Faturja.

STEFAN BRATINA

OBCINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

● OSILNICA

Dne 21. maja 1942 so partizani napadli Osilnico in prizadejali okupatorski vojski hude izgube.

● RIMSKE TOPLICE

Dne 22. maja 1941 je bil v Kozici pri Rimskih Toplicah ustanovljen pokrajinski odbor OF za Štajersko.

● FRANKOLOVO

Dne 23. maja 1944 so bili na Lindeku nad Frankolovim hudi boji med 14. divizijo in nemško vojsko.

● SKOCJAN

Dne 23. maja 1943 je partizanska patrulja napadla italijanske orožnike in pregnala posadko iz vasi.

● DOLENJSKE TOPLICE

Dne 24. maja 1942 so partizani prisilili italijanske okupatorje, da so se umaknili iz Dolenjskih Toplic. Mnogo vaščanov je odšlo v partizane.

● LIMBUŠ-PEKRE

V dneh od 24. do 30. maja 1943 so se odvijali dogodki, ki so privedli do ustanovitve krajevnega odbora OF v Limbušu.

● SODRAŽICA

Dne 25. maja 1942 so partizani prvič osvobodili Sodražico in okoliške vasi.

● VELIKI GABER

Dne 25. maja 1942 so partizani med boji z italijansko vojsko razrušili železniško progo v bližini te vasi.

Razdejanje Slosarjeve domačije v Podragi

Ko so Nemci v aprilskih dneh 1941 zasedli Stajersko, kjer sem takrat poučevala na osnovni šoli v Trbovljah, sem pribežala z otrokoma v rojstno vas Podrago na Vipavskem in našla zatočišče pri najstarejšem bratu Ivanu Lavrenčiču. Proti koncu leta 1941 je prišel na dopust iz italijanske vojske Janko Premrl, sin trgovca v St. Vidu (Podnanos). Nekega dne je prišel v Premrlovo trgovino Dore Bajc, mizar iz Podrage. V trgovini se je srečal z mladim dopustnikom. Kot dobrega znanca je Janko povabil Bajca v skladišče. Tam mu je razodel vest, ki jo je prinesel s seboj od vojakov, da »v Jugoslaviji že poka«. Tedaj se mu je Dore posmehal in zaupal Janku, da so v Podragi že organizirani. V Podragi je nastal vaški odbor OF že oktobra 1941. Janko je bil silno presenečen in je v želji po podrobnejših informacijah še isti večer prišel v Podrago k Francu Hribu-Grči, blagajniku odbora OF in skupaj z njim k Francu Lavrenčiču — Grenkiju, tajniku odbora OF, ki sta ga temeljiteje poučila o razvoju osvobodilnega gibanja. Janko seveda ni sprejemal gole informacije, temveč se je zapletel v poglobljene razprave, ki so se nadaljevale še naslednje večere. Ob teh razpravah je Janko imenoval Franca Lavrenčiča »filozof«.

Ze takrat se je Janko odločil, da se vključi v partizansko borbo, vendar je mislil, da je potrebno obvestiti tudi ostale Slovence, ki so služili vojaški rok skupaj z njim. O tej potrebi je prepračil tudi podraška aktivista, katerima je obljubil, da se kmalu spet vrne.

Proti koncu januarja 1942 je Janko zopet prišel na dopust. O njegovi nameri, da gre v partizane, so bili obveščeni organizatorji OF v zgornji Vipavski dolini: Ivan Mohorčič-Tiger iz Lož, Vojan Rehar iz Vipave, Peter Zorž-Tekač z Goč in Jože Lemut-Saša.

Dogovorili so se, da bo Janko, da zaščiti svoje domače, navidezno odpotoval ob koncu dopusta zopet k vojakom.

Drugega februarja se je Janko odpeljal z avtobusom v smeri proti Gorici. Na odcepu ceste proti Ložam je izstopil in odšel na javko v Lože. Tako je Janko Premrl postal partizan Vojko, ki je kasneje vzbujal strah med fašisti in obćudovanje med ljudstvom.

☆

Tiste dni je pritisnila huda zima, burja in sneg. Partizanska četica, kateri se je priključil Vojko, se je zatekla najprej v cerkvice sv. Socerba na vrhovih nad Podrago. Od tu so se fantje spustili proti vasi in se ustavili v bajti v Slosarjevem vinogradu Hrobotišču, lasti Ivana Lavrenčiča. Dva partizana sta odšla proti robu vasi, do Hribarjevega doma, s prošnjo, da jim priskrbi toplejše zatočišče. Hrib se je posvetoval z Grenkijem in izbrala sta Slosarjevo »štalo«. Naša domačija stoji na robu vasi in je mogoče do nje priti neopazno.

Da imamo goste, nam je prišel v kuhinjo sporočiti brat Grenki. Bila je že tema, svetili smo si s svečo, ker je burja potrgala žice električne napeljave.

PARTIZANI V HIŠI

Svakinja Danica je takoj pristavila na štedilnik kotel za polento. Nerodno nam je bilo, da je prav takrat prišel k nam sosed. Na njegovo vprašanje, če še nismo večerjali, je Danica v zadregi neprepričljivo odgovorila, da kuha za naslednji dan, da bodo imeli otroci za zajtrk predno gredo v šolo.

Izgovor je bil sicer zelo naiven, k sreči pa se sosed ni predolgo zadrževal in je odšel predno je bila polenta skuhana.

Partizanom sva z Danico odnesli veliko skledo polente in mleka. Medtem, ko so oni jedli, sva se z njimi pogovarjali. Posebno zgovoren je bil partizan, ki nam je povedal, da je iz Maribora in da ima njegova mama gostilno na Koroški cesti.

Proti jutru so se partizani preselili iz našega hleva v Semenčev hlev (k Stefačevim). Svoje skrivališče so primerno zamaskirali.

Prvo srečanje s partizani v našem hlevu je kasneje rodilo zle posledice. Pokojni brat Lojze je imel vinograd v Zalazi nad vasjo.

MOJA ZGODBA

Ko je nekega popoldneva odšel na delo, ga je ogovoril partizan, ki se je skrival za grmom. Povedal je, da išče zveze z Vojkovo četo, od katere se je izgubil in da se težko sam giblje po terenu, ker je tujec. Potožil je tudi, da je lačen. Lojze mu je dal svojo malico, ki jo je imel v žepu in nadaljeval pot v vinograd. Lojze je bil sicer vedno zelo previden, vendar tega dne ni dolgo zdržal na delu. Kmalu se je vrnil domov. Ko je prišel v kuhinjo, mi je takoj zaupal svoje srečanje s partizanom. Pripravila sem mu nekaj hrane in ga pregovorila, naj mu jo odnese. Medtem sem obvestila Grenkija, da poskrbi za izgubljenca. Kasneje mi je pripovedoval, da je izgubljenega partizana prevzel Tone Semenč-Medved in ga pospremil na javko v Manče.

Ni mi znano, kako je ta partizan padel kasneje v roke fašistom. Dejstvo je, da je 14. maja 1942 prišel v vas v družbi kakih dvajsetih škvadristov.

Pobegli partizan, ki je vodil škvadristično

skupino, je bil Mariborčan, s katerim sem se v začetku februarja pogovarjala v naši »štali«. Kasneje sem zvedela, da se je imenoval Stanko Valentincič, poznali pa so ga pod imenom Stajerc. Pokazal je škvadristom, kje so poskakali partizani preko zidu na naše dvorišče. Fašisti so prijeli brata Ivana, ki je pravkar krmil živino. Bilo je približno med 16. in 17. uro.

RAZDEJANI DOM

Spremljati jih je moral v Semenčev hlev. Mariborčan je pogledal v hlev, a je takoj zatrdil: »Tu nismo bili!« Tedaj je Lapajne zapovedal: »Pojdimo k bratu!« Fašisti so odpeljali Ivana na dom brata Grenkija. Tudi tu je Mariborčan zatrdil, da v tem hlevu ni bil. Tedaj so se vrnili zopet k Slosarjevemu. Mariborčan je spoznal brata Lojzeta, ki je prav takrat stopil iz kleti, nikakor pa ni spoznal Ivana, ker v usodni februarjski noči ni bil v hlevu.

S svakinjo Danico in njeno hčerko Minko sem bila ta čas po opravkih na Gradišču pri Vipavi. Pri nas doma pa je bil »usodni dan«.

Škvadristi so naročili Ivanu naj odpelje otroke iz hiše. Peljal jih je k sosedovim Zgurjevim, po domače Pestelevim. Po poti mu je šinila v glavo misel, da bi zbežal, vendar tega ni mogel storiti, ker so mu škvadristi tesno sledili.

Ko se je vrnil na domače dvorišče, so ga škvadristi potegnili v hlev in ga tam

hudo pretepli. Nič manj niso zdelali brata Lojzeta. Ivanu so med drugim zlomili čeljust, Lojze pa je imel na dveh mestih zlomljeno podlaht. Škvadristi so se razkropili po hiši in razbili vse, kar se je razbiti dalo. Ker je bila električna razsvetljava speljana po vrhu ometa, so žico z lučmi vred strgali s sten in stropa ter potegnili na tla. V kuhinji so poškodovali štedilnik. Razbili so vso posodo: kozice, lonce ter ves porcelan in steklo. Posteljnino in žimnice so zmetali skozi okno na cesto. Po tleh so ležali razmetani čevlji, raztrgana obleka, plašči, perilo. Cesar niso uničili, so odnesli, predvsem rjuhe in zlatnino.

Da je bilo uničenje tako temeljito, je imel največ zasluge fašistični tajnik Lapajne, ki je fašistom na izjavo: »Končali smo,« ukazal naj nadaljujejo z delom.

Ko so vse uničili, so odgnali Ivana in Lojzeta na »dulanjski most«. Lojzeta so takoj naložili na kamion, medtem ko je neki fašist rekel Ivanu naj se vrne domov. Te-

daj se je zopet oglašil fašistični tajnik Lapajne in rekel: »Ne, ne, oba!« Tako so odpeljali oba na karabinjersko postajo v Podnanos. Tu sta brata prebila prvo noč.

Ko sva s svakinjo po opravljenih poslih brezskrbno sedeli v vipavski kinodvorani, je prišla k nam sovaščanka Zvanutova in nas obvestila kaj se dogaja doma. Najele smo taksista, da nas je hitro odpeljal domov. V vas si nisva upali, dokler se nisva prepračili, da so škvadristi odšli. Mojo nečakinjo Minko sva poslali poizvedovat k prvim hišam. Šele ko nama je Minka prišla poročat, da fašistov ni več v vasi, sva si upali domov.

Tu se nama je nudil strašen prizor: hiša brez vrat, oken in luči. Po tleh pa čevlji, raztrgana obleka, pohojeno perilo, kosi pohištva in črepinje. S svečo sva svetili po hiši in poiskovali zbrati, kar je bilo še uporabnega. Spati nismo imeli kje, pa tudi bali smo se, da bi se fašisti ponoči vrnili in hišo zažgali.

Tisto noč in še ves teden je svakinja Danica z otroki spala pri Pestelevih, meni in sinovoma pa je ponudila svojo gostoljubnost za tisto noč Micka Lozej-Jamškova. Nikoli ne bom pozabila te njene prijaznosti. Naslednje jutro sem z otrokoma odšla k močevim sorodnikom v Trst.

Podnanski karabinjerji so bratoma napisali zapisnik o aretaciji in obtožbo, naslednjega dne pa so ju odpeljali v ajdovski zapor. Svakinja Danica ju je šla obiskat in nesla jima je nekaj hrane. Niso ji dovolili, da bi ju videla, a jetniški paznik ji je dejal: »Ne nosite hrane, prinesite rajši obveze.« Tako je razumela, da sta oba potrebna zdravniške nege. Kasneje smo zvedeli, da je bil posebno Ivan slab. Samo ležal je in hrano so mu po žličkah zlivali v usta.

ZASLIŠEVANJA

Po treh tednih zapora v Ajdovščini so ju odpeljali v goriške zapore, kjer sta preživela druge tri tedne. Potovala sta istočasno, vendar so ju držali ločeno, da se nista mogla med seboj pogovarjati. V Gorici so ju ponovno zasliševali. Po nekaj tednih sta bila iz Gorice premeščena v Krmin. Tu sta ostala le dvanaest dni. Sledilo je potovanje po Italiji, od zapora do zapora, dokler nista končno prispela v kraj Lama dei Peligni v Abrucih. Tu sta bila zaprta vse do avgusta 1943. Med interniranci, ki jih je bilo okrog 70, so bili tu Slovenci, Italijani, posebno veliko pa Dalmatincev.

Prvo pismo iz Lama dei Peligni, ki ga je Ivan pisal ženi Danici, nosi datum 19. julij 1942.

Oba, Ivan in Lojze, sta bila prijavljena Posebnemu sodišču. Po padcu fašizma, 25. julija 1943, sta prišla pred Vojaško sodišče.

4. januarja 1943 so aretirali tudi mene. Vse tri so obtožili istega zločina — podpisanja partizanov. Skupno bi morali pred posebno in kasneje pred vojaško sodišče.

Ko se je bližal čas procesa, so Ivana in Lojzeta zopet aretirali in ju pripeljali v Trst. Sem bi morali pripeljati tudi mene, da bi bili istočasno sojeni vsi trije. Do procesa pa ni prišlo. Osmega septembra tisoč devetsto trinštiridesetega je Italija kapitulirala in Tržačani so s silo odprli zapore. Od znotraj pa so razbili vrata zapor-niki sami.

Brata Ivan in Lojze sta bila po skoraj šestnajstmesečnem zaporu in internaciji zopet na svobodi. Dan kasneje sem iz goriških zaporov prišla tudi jaz.

MINKA PAHOR-TUGA

Spomin na osvoboditev Kočevja

V zgodnjih jutranjih urah 3. maja 1945 je 15. divizija NOV pričela splošen napad na Kočevje. Prvi bataljon Gubčeve brigade je napadel sovražne položaje pri Fridehštajnu, 2. in 3. bataljon iste brigade ter bataljoni brigade Ivana Cankarja pa so napadli sovražnikove utrdbе v okolici mesta. Dva-najsta brigada je bila v boju na položajih Klinja vas — Gorenje — Mala gora in je nadzorovala cesto Kočevje—Ribnica. Nadvse pomembno vlogo je odigrala 1. artilerijska brigada, ki je uničevala bunkerje ter omogočila ostalim borbenim enotam prodiranje naprej in zasedbo mesta. Končno je bilo Kočevje 4. maja osvobojeno.

V spomin na ta pomemben dogodek je 4. maj kra-

jevni praznik Kočevja. Tudi letošnje praznovanje je bilo zelo slovesno. Na predvečer praznika je bila v zgodovinskem Šeškovem domu slavnostna akademija s kulturnim programom. Ob tej priložnosti so posameznim občanom podelili priznanja in plakete. Bilo je tudi več športnih in tovariških srečanj. Prebivalci so obujali spomine na dneve osvoboditve svojega mesta in na prihod političnih in oblastnih organov, zlasti Okrajnega komiteja KPS, Okrajnega odbora Osvobodilne fronte in okrajnega odbora. Spomnili so se tudi prvih dni obnove in graditve Kočevja, ki je bilo v času štiriletnega boja tolikokrat bombardirano in razrušeno.

VIKTOR DRAGOŠ

Spomenik žrtvam na Bitnji pri Bohinjski Bistrici

Bilo je trinajstega maja

»Brez mrtvih grl šibak je živih glas — ker ni vas več, ste vsepovsod — saj smrt vas je žbljenju darovala.«

Minulo je trinideset let, kar so v Bitnji pri Bohinjski Bistrici ustrelili devet talcev od 12.680 zapornikov, kolikor nas je šlo med vojno skozi zloglasne begunjske zapore. Teh devet žrtev je bilo ustreljenih v povračilni akciji za likvidirano nemško učiteljico, ki je učila v Bohinju.

Ustreljeni so bili naslednji tovariši:

Milan Gašperlin iz Stare Fužine, Anton Jazbec iz Vrol, Ivan Jerman iz Dobruše, Rafael Končič iz Zgornje Trebuše, Anton Mežek iz Leskovca, Aleksander Oblak iz Žirovskega vrha, Maksimiljan Sterlič iz Žirov, Simon Zima iz Grabca pri Gorjah in Anton Zupančič iz Vinj.

Deseti sem bil sam... avtor teh vrstic, ki so me iz te skupine odstranili uro pred odvozom na morišče.

JOŽE AMBROZIČ

Kurir Vojko

Bil je sirota brez staršev. Se skoraj otrok je prišel služiti za pastirčka h kmetu Nagodetu na Kalce pri Logatcu. Njegova mladost je bila trda borba za obstanek. Od ranega jutra do pozne noči je pomagal pri delih na polju in na gospodarjevi domačiji. Na njegovih drobnih ramenih je tičala skrb za živino, ki jo je Vojko gonil na pašo.

Ze leta 1942 smo se s partizani povezali z njegovim gospodarjem Jožetom Nagodetom, Erjavcem po domače. Pri njem smo dobili pomembne podatke, hrano in še kaj. Pozimi nam je pomagal tako, da je z živino vlačil hlode do našega bunkerja v Kališah in nam tako utiral gaz. Pomagal mu je Vojko. Ni vedel, za kaj delajo tiste poti. Radovednost mu ni dala miru. Odgovora na svoja vprašanja pa ni dobil.

Malemu radovednežu naša pota niso ostala dolgo prikrita. Sredi noči, ko se je nemirno premetaval po ležišču, mu je pogosto prihajalo na uho pritajeno govorjenje. Splazil se je h kuhinjskim vratom in prisluškoval. O nezanih obiskovalcih je nekoč povprašal gospodarja. In Vojko je spet ostal brez odgovora. Trdno je sklenil, da bo sam odkril skrivnost, ki mu je delala takšne skrbi.

Nekega zimskega dne sta spet s hodom plužila stezo. Ko sta se utrujena vrnila domov, se je Vojko izmuznil iz hiše in jo ubral v gozd. Hodil je po izpluženi stezi do konca. Tam pa se je šele začelo pravo iskanje. Mi smo pot do našega skrivališča v bližnjem smrekovem gozdičku skrbno zabrisali z vejami. Vojko pa je kljub vsemu prišel prav do vhoda podzemeljskega bunkerja. Začudeno smo ga gledali. Pojasnjevali smo začeli, da smo gozdni delavci. Vojko tega ni verjel. Povedal je, da nas je že večkrat videl pri gospodarju, da nas je videl prihajati z nenavadnimi kapami, rdečimi zvezdami in puškami na ramah.

Nič več se nismo šli skrivati. Fantu smo pojasnili kdo smo in za kaj se borimo. Z napeto pozornostjo je sledil našim besedam. Svobodo vsem zatiranim, lepše življenje tudi zanj — pastirčka in sirota, to so bile besede, ki jih je ves čas ponavljal. Oči so mu sijale kakor kres, ki smo ga kurili ob prvem maju. Ostal bi z nami in se z nami tudi bojeval.

Hitro smo postali prijatelji. Zelo se je zanimal za puške, za vsako malenkost, ki jo je opazil. Prosil je, da bi ostal med nami. Počasi in razločno smo mu pojasnili, kakšen bo lahko njegov prispevek v našem narodnoosvobodilnem boju. Postal je partizanski kurirček. Še tistega dne smo mu izročili sveženj letakov, ki jih je moral odnesti v vas in jih razstrositi po okupiranem Logatcu.

Vojko je postal oficir

Zaupali smo mu vedno težje naloge. Skrbel je za zveze z našimi ljudmi. Najprej so drobnega dečka z nezaupanjem opazovali. Bali so se, da bi koga zaradi otroške nevednosti izdal. In vendar nas ni nikoli razočaral. K nam je prihajal pogosto in si želel vedno novih nalog.

V nekem kozolcu so imeli Italijani shranjeno orožje. Vojku smo naročili, naj ugotovi podatke o stražarjih, ker smo hoteli omenjeno orožje zapleniti. Vojko je na-

logo rešil po lastni zamisli. Organiziral je skupino pionirjev in pionirk in jim naročil, kako naj se igrajo. Deklice, so se igrale blizu stražarja in ga zamotile s tem, da so mu razkazovale igrače. Dečki so se igrali in lovili okrog kozolca. Medtem so na zadnji strani kozolca odtrgali desko, skozi odprtino odnesli puške, jih skrili in nadaljevali z igro. Presenečeno in začudeno smo pogledali Vojka, ki se je pojavil pred našim bunkerjem z naročjem pušk.

Tudi ob kapitulaciji Italije je Vojko s pionirji odnesel iz italijanskih bunkerjev orožje in municijo ter ga skrili. Pozneje nam je skrivališče pokazal in nam omogočil, da smo se bolje oborožili.

Se kot pionir se je vključil v partizanske vrste. Bil je pogumen in hraber borec, zaradi tega so ga kasneje poslali v partizansko šolo, kjer je postal oficir.

JOŽE SIMSIČ

Zaupali so samo besedi TITO

Bila je pomlad v letu 1944. Visoko na nebu smo opazili skupino angloameriških bombnikov B-29 (super trdnjave). Varovala jih je jata lovske letal. Nenadoma pa so se od nekega pojavila nemška lovka letala. Vnel se je ogorčen boj.

S skupino naših borcev smo stali pred vasjo Martinjak na Notranjskem. Opazili smo, da so iz enega bombnika začeli skakati padalci. Slutili smo, da so letalo zadeli nemški lovc. Strmeli smo v kupole, ki so počasi drsele z višine približno deset tisoč metrov. Mnogo nižje je nenadoma priletelo iz cerkniške smeri orjaško štirimotorno letalo. Zdalo se je, da kani pristati na našem zasilnem letališču pri Nadlesku v Loški dolini. Presenečenj še ni bilo konec. Kot bi ju rodil oblak, sta se za bombnikom pojavili nemški letali in v oddaljenosti približno tristo metrov, sta zasuli orjaka s točo krogel. Letalo se je vnelo, desno krilo z motorjema se je odtrgalo. Ostanke letala so tonili proti zemlji. Mislili smo, da bodo padli na nas. Treščili so v bližnje močvirje cerkniškega jezera.

☆

Stekli smo na omenjeni kraj. Najprej smo hoteli poiskati pilota. Našli smo ga nekaj deset metrov od letala — mrtvega. V trenutku, ko je bilo letalo zadeto, je izskočil brez padala.

Iz močvirja smo potegnili nekaj strojníc in streliva ter vse skupaj (tudi mrtve-

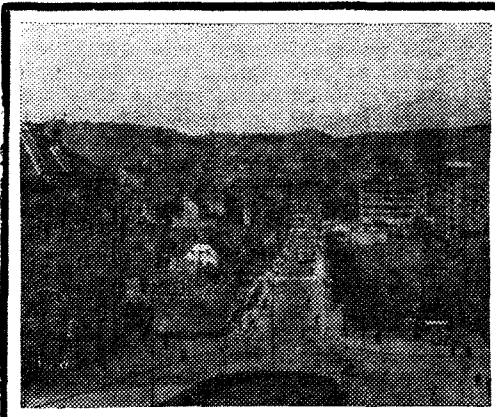
ga padalca) odpeljali v štab Notranjskega odreda. Le-ta je bil takrat v Grahovem.

Pozneje smo se vrnili v smeri proti Dolenjem jezeru. Hoteli smo poizvedeti, kaj se je zgodilo z ostalimi padalci, ki so padli na pobočje Javornika. Na poti smo srečali domačina, ki sta peljala na vprežnem vozu težko ranjenega angleškega padalca. Nemške krogle so mu skoraj popolnoma odtrgale levo roko pri ramenu. Ko nas je zagledal, se je močno prestrašil. Ni vedel kdo smo in v čigave roke je padel. Le-to je videl, da smo oboroženi. Domačina sta nama povedala, da sta ga našla, ko je s padalom visel na nekem drevesu v javor-niških gozdovih.

Eden tovarišev, ki je za silo »tolkel« angličino, je začel pojasnjevati preplašeni Angležu, da smo njihovi zavezniki, partizani, soborci, prijatelji. ... Tudi petokrako zvezdo na kapah smo mu pokazali. V naše prijateljstvo in zavezništvo pa ga nikakor nismo mogli prepričati. Končno je eden naših omenil, da smo TITOVA VOJSKA. Po besedi »Tito« se je Anglež nasmehnil in začel ponavljati: Tito, Tito, Tito! Obraz je popolnoma spremenil, postal je zaupljivejši, celo srečen. Spoznal je, da je prišel v prave roke.

Odpeljali smo ga do štaba Notranjskega odreda. Od tam je še isti večer, z drugimi preživeli padalci, odšel na pot v južno Italijo, v mesto Bari.

Smrtno ponesrečenega letalca smo naslednjega dne pokopali z vsemi vojaškimi častmi v Žirovnici pri Cerknici. JELEN

SESTAVIL: KOPRIVŠEK	RISAR: KARIKATUR	PREBIVALCI: ITALIJE	TOČNO: MERITO	DEL: POHISTVA
KINEMA: TOGRAFI				
DELČEK: SNOVI				
POŠKOBA: TELES				
ILIREC: RANER				

RISAL: JAK	IZBOLJŠAN: ZORAVST. RAZMER	PRITI: SKOMER	TV-15	SREDOZEM. GRMIŠČE: SLABA MASCOBA					
AMERICIJ			DJURO: MAKARSKA					REKA V: ANGLIJI	KRAVICA
USMILJENI: LJUDJE									
LETOPIS							KRAJ: PRI RAKEKU: RAZLIČNI: CRKI		
VZKLIK			USEDLINA: SULTANOV: UKAZ						
TOMOSOV: AVTO				ORGAN: VIDA: POKRAJINA: V INDIJI				M.IME: LUKA V: ALŽIRIJI	LOLLO-BRIGIDA
NAS: TELOVADEC							STIL: TUJA LETAL: DRUŽBA		
TOVARNA: V KOČEVJU							DJURO: PUCAR: CARGO: IVAN		
JEDILA								24 UR	
DUMASOV: JUNAČ								OS.ZAIMEK	

FLER

HLAČNE NOGAVICE
IZ PREJE: NYLON/LYGRA
ZELO TRPEŽNE
IZREDNO PROŽNE
PREPREČUJEJO
UTRUJENOST NOG

POLZELA
NOGAVICE

Bil je človek naše revolucije

Minilo je 15 let, odkar smo se poslovili od partizanskega borca in revolucionarja Ludvika Vrhovca-Branka. Ludvik Vrhovec je tako kot mnogo borcev naše revolucije, ki so s posledicami prebrodili strahote druge svetovne vojne, klonil nepričakovani zahrbtni bolezni. Smrt ga je zatekla nekaj let zatem, ko je bil kot častnik jugoslovanske ljudske armade spričo bolezní upokojen.

Svojo revolucionarno pot je začel ob ljudski vstaji leta 1941. Tedaj je bil kot poklicni ključavničar zaposlen v jeseniški železarni. Se ne dvajset let star (rojen je bil 5. avgusta 1921), je spoznal nevarnost, ki sta jo slovenskemu narodu prinašala nemški nacizem in italijanski fašizem.

Toda kot zaveden rodoljub se ni hotel ukloniti tujim oblastnikom. Nemci, ki so zasedli železarno, so ga hoteli kot izvrstnega varilca za vsako ceno pridobiti na svojo stran. Obljubljali so mu dobro plačo in nagrade, vendar Ludvika niso dobili. Po večmesečni podtalni dejavnosti znotraj tovarne je zapustil železarno in pobegnil čez mejo v svoj rojstni kraj Horjul. Tu se je takoj povezal z osvobodilnim gibanjem, ki je delovalo na območju Polhograjskih Dolomitov. Kot mladinec na terenu je predvsem zbiral orožje in hrano, raznašal propagandni material in organiziral odhode mladincev v partizane. Ob pomoči znanega horjulskega aktivista Viktorja Korencana-Polha, pa se je 1. junija 1942 tudi sam odpravil v partizane.

Skupaj z bratom Jankom in prijateljem Mirkom Zdešarjem iz istega kraja je odšel čez Ključ, Hruševo in Polhov Gradec ter se pridružil partizanski četi na Babni gori. Vendar pa je bil tu le krajši čas; že nekaj dni zatem se je s skupino stotih prostovoljcev odpravil naprej proti Gorenjski. Še isto leto se je v vrstah gorenjskega osvobodilnega gibanja udeležil številnih bojev na območju Bohinja in Bleda.

Čeravno še zelo mlad in neizkušen, se je odlikoval z izjemnim pogumom in požrtvovalnostjo. Posebno se je izkazal v nenadnih drznih akcijah, ki jih je njegova enota v sklopu partizanske strategije izvajala proti Nemcem in njihovim pomagačem.

Ko je bila ob prihodu številnih novih borcev iz Bohinja osnovana Bohinjska četa, je Ludvik postal njen komisar. Ob formiranju Prešernove brigade pa je kmalu zatem postal komisar bataljona. Skupaj s Prešernovci se je med drugim udeležil bojev na znamenitem pohodu čez Zirovski vrh in hude bitke pri Turjaku. Po kapitulaciji Italije se je Ludvik nekaj časa ponovno boril na Gorenjskem, potem pa je prestopil v enoto 31. divizije na Primorskem.

Spomladi leta 1944 se je s skupino prostovoljcev prijavil za letalsko šolo v Sovjetski zvezi. Po marljivem študiju se je po končani vojni vrnil v domovino in se kot oficir vključil v letalsko enoto jugoslovanske ljudske armade.

Za zasluge v narodnoosvobodilni borbi je Ludvik Vrhovec prejel več višjih odlikovanj in priznanj. Med drugim odlikovanje za hrabrost, orden za zasluge narodu in priznanje Sovjetske zveze za borbene zasluge.

Ludvika Vrhovca-Branka zdaj že dolgo ni več med nami. Usoda mu je namenila prerano smrt, toda ostal je nepozaben spomin nanj, ki bo še dolgo pričal o človeku, ki je ljubil svoj narod in svobodo.

BRANKO VRHOVEC

IMELI SMO LJUDI

Anton Hace

V Loški dolini so 15. aprila pokopali 92-letnega Antona Haceta, Točkovega očeta. Na osvobojenem ozemlju v Loški dolini leta 1942 je bil odbornik OF, kar je ostal še po osvoboditvi. Pet njegovih sinov je bilo v partizanih. Kot borci so padli njegova sestra in trije izmed sinov; najmlajši, Janez, je padel med jušišem na Graški gori februarja 1944.

Tončka Klinar

V Planini pod Golico so marca pokopali Tončko Klinar. Rodila se je leta 1903 v Prešerju pod Krimom. Skupaj z možem sta delovala kot aktivista OF od leta 1942. Karavanški kurirji in borci jo bodo ohranili v trajnem spominu.

Hilarij Lasič

V Vrtojbi so pokopali Hilarija Lasiča, ki je preminil 17. aprila. Rodil se je leta 1927 v Vrtojbi. Februarja 1943 je postal aktiven član mladinske organizacije OF, septembra istega leta pa se je udeležil bojev na goriški fronti. Pozneje je postal obveščevalec in leta 1944 član diverzantske skupine, ki jo je vodil narodni heroj Ivan Sulič-Car. Prejel je tri odlikovanja in je imel čin rezervnega poročnika.

Niko Einspieler

V Ljubljani so 13. aprila pokopali Nika Einspielerja. Star je bil 77 let. Kot sin zavednih koroških staršev je končal učiteljske v Ljubljani. Korošec režim ga je preganjal in moral je oditi v Dalmacijo. Že v prvih mesecih odpora v letu 1941 sta oba sinova postala skojevca. Zaradi sodelovanja z osvobodilnim gibanjem je bil pokojni zaprt poldrugo leto. Po osvoboditvi se je vrnil v Ljubljano. Bil je odlikovan.

Ivan Manfreda

V Idrijskem je aprila preminil Ivan Manfreda-Gomp. Dočakal je starost 82 let. Bil je sin dednega poslanca Antona Manfreda. Šolal se je na realki v Idriji, ker pa je bil napreden, so ga avstrijske oblasti predčasno poslale v vojsko. Po prvi svetovni vojni je bil v domačih krajih organizator prosvetnega društva in godbe na pihala. V času NOB ga je vaški odbor OF delegiral v nemški občinski svet v Kobaridu. Bil je odli-

kovan in tik pred smrtjo mu je bil priznan status borca.

Franc Premrl

V Vrhpolju pri Vipavi so se 23. aprila za vedno poslovili od Franca Premrla-Luke. Rodil se je leta 1926. V NOV se je vključil 3. februarja 1943, ko mu je bilo komaj šestnajst let. Bil je borec Cankarjeve brigade. Udeležil se je tudi bitke v Jelenovem žlebu. Večkrat je bil ranjen in prejel je več odlikovanj.

Andrej Mrak

Dne 23. aprila je v Stari Oselici preminil Andrej Mrak. Rodil se je pred 75 leti. Z NOB je začel aktivno sodelovati v začetku leta 1943. Na svojem domu je najprej popravil in izdeloval čevlje in torbe za partizane, hkrati pa je z ženo sodeloval v gospodarski komisiji. Februarja 1944 je moral oditi v ilegalo. Za komando mesta Cerkno je izdeloval obutev do osvoboditve.

Angela Rovšnik

Na Ostrožnem so decembra lani pokopali Angelo Rovšnik, rojeno leta 1926 v Podvrhu pri Braslovčah. Z NOB je začela aktivno sodelovati že leta 1941. Neustrašeno je sodelovala pri mnogih akcijah in pomagala organizirati vaščane. Njeno plodno delo je prekinilo izdajstvo in Nemci so jo odgnali v taborišče. Preminila je zaradi prometne nesreče.

Andrej Mavrič

Na pokopališču v Ligu so se pred kratkim za vedno poslovili od Andreja Mavriča. Izjaja iz Kostanjevice pri Ligu. Bil je zaveden antifašist in v začetku leta 1943 je odšel v vrste NOV. Pozneje je bil poslan na teren, kjer je opravljal posebne naloge do osvoboditve. Prejel je več odlikovanj.

Slavko Kovač

V Izlakah je preminil 11. aprila borec Slavko Kovač. Bil je aktivist od leta 1943, v partizane pa je odšel oktobra 1944; bil je intendant vojaške bolnišnice v Topolšnici. Bil je odlikovan.

Katarina Kurinčič

V Idrijskem je 23. marca umrla v starosti 90 let Katarina Kurinčič, po domače Polonkovka. Z osvobodilnim gibanjem je začela sodelovati februarja 1943. Januarja istega leta je njen edini sin Anton Kurinčič-Matajur pobegnil iz italijanske vojske in odšel v partizane. Ušel

je s Sicilije. Zato so njenega moža Ignaca odgnali v internacijo; umrl je v Mauthausnu. Za svoje delo je pokojna bila odlikovana.

Cvetko Martelanc

V Volčji dragi pri Gorici je 16. decembra lani preminil rezervni podpolkovnik JLA Cvetko Martelanc-Taras. Pokopali so ga v Bukovici. Rodil se je leta 1923 v Volčji dragi. V začetku leta 1942 se je aktivno vključil v OF. Postal je vojaški referent. Septembra istega leta je vstopil kot borec v Vipavsko četo. Z Gregorčičevo brigado se je udeležil maja 1943 pohoda v Slovensko Benečijo. Spominjajo se ga tudi borci Severno-primorskega odreda, Goriške in Gradniške brigade, VOS in 2. brigade VDV. Prejel je vrsto odlikovanj.

Janko Murovec

V Trzinu je pred kratkim preminil Janko Murovec. Star je bil komaj 51 let, pokopali pa so ga v rojstni vasi Lokovec pri Cepovanu. Bil je borec od januarja 1943. V domačem kraju je bil sekretar osnovne organizacije ZKS. Bil je vojaški invalid. Prejel je več odlikovanj.

Tone Gerjovič

V Dobovi so v začetku aprila pokopali Toneta Gerjoviča iz Rigonc. Rodil se je leta 1905. Bil je aktivist, ki je vzdrževal zvezo z Zagrebom. Njegova brata Marko in Ciril sta bila prvoborca v sklopu Brežiške čete.

Feliks Špelič

V Šmartnem pri Litiji so 13. marca pokopali Feliksa Špeliča. Rodil se je leta 1912 v Šmavru pri Trebnjem. V NOB se je vključil leta 1942. Zaradi izdajstva je bil interniran v Italijo, po razpadu pa je vstopil v Cankarjevo brigado. Na Ilovi gori so ga zajeli Nemci in odpeljali v taborišče pri Dresdenu.

Ludvik Rebula

ZB NOV Prule v Ljubljani je pred kratkim izgubila še enega zvestega člana, Ludvika Rebulo. Rodil se je leta 1912 v Nabrežini. Že kot mladenič je bil zaveden antifašist in moral je zapustiti svojo ožjo domovino. Bil je aktiven v sindikatu gradbincev in leta 1936 je postal član KPJ. Svojo predanost je potrdil s sodelovanjem v španski republikanski armadi. Prestal je vrsto zapornih kazni. Bil je aktiven udeleženec NOV.

Marija Sluga

V brkinskih Pregarjih so 9. aprila pokopali Marijo Sluga, Mico Urbanovo iz Rjavč. Rodila se je v Tatrah leta 1898. V NOB se je aktivno vključila leta 1942 skupaj z očetom Jožetom, sinom Jožetom in hčerko Marijo. Njena domaćija je bila varno zatočišče naših borcev.

SLOVENIJA LES
LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA
lesonit
ILIRSKA BIŠTRICA

DELO
ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

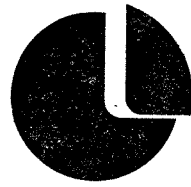
Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NASI RAZGLEDI, revijo AVTO, revijo STOP, revijo JANA, ZABAVNIK

lesna
slovenj gradec
gozdarstvo in
lesna industrija
o. sol. o.

LESNA, SLOVENJ GRADEC, vam s svojimi TOZD nudi:
žagan les iglavcev, ladijski pod, iverne plošče — navadne in oplemenitene, oblaženo pohištvo in drugo.

Tukaj vam želimo predstaviti naš program stavbnega pohištva ter stropnih in stenskih oblog.

1, 4 — SUMO vrata
2, 3 — IZOLIR lips okna
3 — Stenske in stropne obloge
6, 7 — INTRO okna

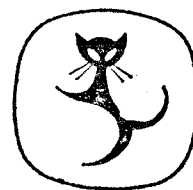

Ljubljanska banka
podružnica **VELENJE**

Ljubljanska banka
podružnica **VELENJE**

Telefon: n. c. 722-010
Telegram:
TEKSTILNA PREBOLD
Telex: yu 33-540

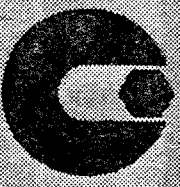

TEKSTILNA TOVARNA
PREBOLD
SLOVENIJA
JUGOSLAVIJA

PROIZVAJA:

BOMBAŽNE IN STANIČNE TKANINE, BARVANE IN TISKANE V ROLU ALI FILMSKEM TISKU, OPLEMENITENE PO NAJSODOBNEJSIH POSTOPKIH

RAZNE VRSTE PODLOG ZA LAHKO IN TEŽKO KONFEKCIJO
PRASNE KRPE »MAGNETIC«, KRPE PROTI ROSENJU ŠIP »BELLEVUE«, PODLOGO ZA LIKANJE »MI-MI« IN »VIKEND« SETE

»SIGMA« Žalec
SAVINJSKA INDUSTRIJA OPREME IN GRADBENA MONTAŽA

Tel: 710-836, 710-730, dir. 710-943
Brzofax: »SIGMA« Žalec
Zelo račun: 50750-501-18142

Gradbena montaža Žalec, telefon 710-745
Kovinski obrat Vransko, telefon 720-410
Proizvodni obrat Zebukovica, telefon 710-731, 710-670

PREBERITE

PROSIMO ZA PODATKE

ZZB NOV Idrija in ZB Otalež ter Odbor Gradnikove brigade pripravljajo odkritje spominskega obeležja sedemintridesetim borkam in borcem Petega bataljona Gradnikove brigade, ki so padli 3. 12. 1943. leta na Mrzlem vrhu nad Otaležem.

Ker nimamo podatkov za vse padle, prosimo borce Gradnikove brigade in še posebno Petega bataljona, kakor tudi svoje padlih in druge občane, da nam sporočijo vse podatke, tudi najmanjše o padlih.

Podatke pošljite na: ZZB NOV Nova Gorica, 65000 Nova Gorica.

BORCEM GUBČEVE BRIGADE

Vabimo borce Gubčeve brigade, da se udeležijo prireditve ob odkritju spominske plošče narodnemu heroju Jožetu Kaduncu-Ibru, znanemu mitraljezcu Gubčeve brigade, ki bo

v soboto, 29. maja 1976 ob 16.30 v Predstrugah pri Videm-Dobrepolju.

Ob 18.30 bo srečanje Gubčevcev, Tomšičevcev in dobrepoljskih borcev z mladino osnovne šole Dobropolje in mladino ZSMS Dobropolje, Kompolje in Ponikev.

Srečanje bo sklenil tovariški pomenek ob tabornem ognju.

VABIMO NA SREČANJE »FRANJEVCEV«

V nedeljo, 23. maja letos, se bodo ponovno zbrali na že tradicionalnem srečanju nekdanji »Franjevci«, ki ga, kar bo srečanju dalo še poseben pečat, letos organizira mladinski aktiv trgovskega podjetja »Manufaktura« iz Nove Gorice. Tako bodo »Franjevci« skupaj z mladino obujali spomine na tiste mesece, ki so jih preživeli v soteski Pasic, v mrazu in ob ledenih svečah, ki so krasile, sicer neprivlačno skalovje v soteski.

Letošnje srečanje bo povezano z odkritjem spominske plošče na kraju, kjer se je 9. februarja 1944. leta smrtno ponesrečil Vili Simnovič, član osebja te partizanske bolnišnice.

Vabljeni!

7D

Blum se imenuje »boom«
Kdo je pokopan v Akri
Terremoto je prinesel smrt
Med mejo, skrbmi in »malimi
Trojanami«
Kamor se obrneš — zid

Za partizansko srečanje

Vsakoletno srečanje nekdanjega osebja partizanske bolnišnice FRANJE je vedno prisrčno. Srečanja se udeležujejo tudi nekateri borci, ki se sicer niso zdravili v tej bolnišnici pa jih vseeno vežejo na tiste čase skupni spomini. Tovariši: Ivo Gabrijelčič iz Solkana, Rafael Kos iz Fojane v Brdih in Franko Vižintin iz Šempetra so prišli na izvirno misel. Pridelali so posebno vino, mešanico briškega tokajca in rebule ter jo imenovali — zlata fojanska kapljica. Tega pristnega odličnega vina pride lajo le omejeno količino in ga vstekleničijo. Namenjeno je udeležencem vsakoletnega srečanja »Franjevcev«. Etikete na steklenicah so vsako leto drugačne, predstavljajo pa ranjenega partizana, v zadnjem času pa kolono borcev v pokodu.

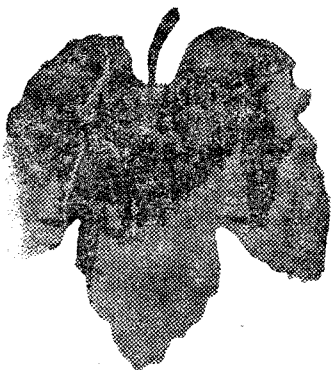
Tudi za letošnje srečanje »Franjevcev« so že pripravljene steklenice tega zlahtnega vina.

Franko Vižintin, kmetijski tehnik iz Šempetra pri Gorici, rezervni vojaški starešina, ki živi prav na mejni črti med Jugoslavijo in Italijo, ki je eden od pobudnikov te zamisli nam je povedal:

»Med vojno sem bil večkrat ranjen, toda naši partizanski zdravniki so me vedno hitro in dobro pozdravili. Hvaležen sem jim. Mene je pozdravil že pokojni dr. Dergane,

s katerim sva bila vse do njegove smrti v tovariških stikih. Da se nekako oddolži-

Zlata fojanska kapljica

Srečanje Franjevcev

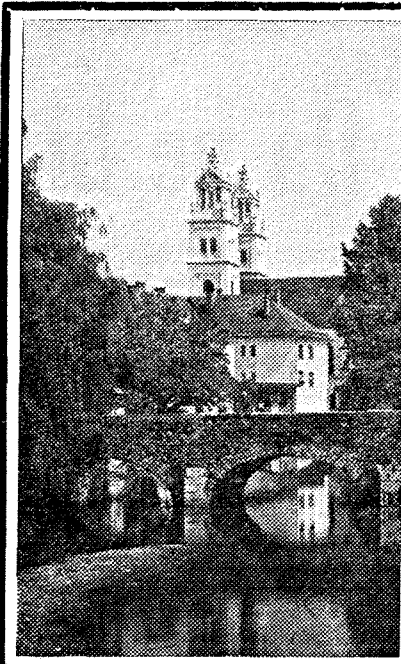
mo tem požrtvovalnim zdravnikom in bolničarjem, pripravimo vsako leto to kapljico.

EDI SELHAUS

Franko Vižintin je tudi vnet zbiralec denarja in drugih predmetov iz zadnje vojne.

KRIŽANKA

RISAL: JAK	GORNJI DEL SOBE	ROMUNIA MESTO NA FORMOZI	POŽELENE	BOMBAŽNA TKANINA	MESTO V KOLUMBIJI				
MOČAN PRIJEM					POKRAJINA V VIETNAMU				
PLOŠČA V RAZREDU					DRAGO ZADNIKAR	KROGLA	PANČEVO		
TUJE M.IME							ADA NEGRI		
MNOŽIN. OS.ZAIMEK			IZBIRA LATINSKI VEZNIK				SKANDINAV DROBIŽ		SREDIŠČE VRTENJA
PACKAST OTROK						365 DNI			
TV 15	VOJAŠKI PAKT					BOG VOJNE			

PRAVNA POSVETOVALNICA

REGRES ZA NAKUP AVTOMOBILA

B. S., Nova Gorica

Vprašanje: Kot 100 % VVI II. skupine ste leta 1961 po tedanjih predpisih uvozili osebni avtomobil in bili oproščeni carine. Jeseni leta 1973 ste kupili novo vozilo na kredit, pri nakupu pa niste uveljavljali pravice do regresa. To vozilo ste sedaj odtujili in nameravate kupiti novo. Zanima vas, ali imate pravico do regresa in kakšen je postopek za uveljavitev te pravice.

Odgovor: Po republiškem zakonu o vojaških invalidih ima invalid enkrat v šestih letih pravico do regresa za osebni avtomobil. Invalid, ki pa je že lastnik motornega vozila, lahko dobi regres šele po preteku šestih let od dneva, ko si je vozilo kupil. Glede na to pravico do regresa nimate, ne glede, da leta 1973 pravice do regresa niste izrabili. Sicer pa odloča o regresu Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov.

UVELJAVLJANJE POSEBNE DOBE

L. R., Novo mesto

Vprašanje: Sprašujete nas, kam naj se obrnete, da vam bodo priznali posebno dobo za vaše delovanje v času NOV. Poslali ste prošnjo na Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja, pa so vam odgovorili, da ste z vložitvijo prošnje zamudili. Prej posebne dobe niste uveljavljali, ker ste mislili, da tega ne boste potrebovali, zdaj pa boste morali zaradi bolezni v invalidsko upokojitev.

Odgovor: Rok za priznavanje posebne dobe na podlagi izjav priči je potekel dne 31. 12. 1966. Kasneje je bilo možno uveljavljanje posebne dobe le na podlagi pisemnih dokumentov. Se posebej v lanskem letu se je ugotovilo, da precej borcev NOV nima urejenega problema v zvezi s priznanjem posebne dobe, zato se je izoblikovalo stališče, da je potrebno to zadevo rešiti. Tako je bil sredi lanskega leta pripravljen osnutek družbenega dogovora, po katerem bi bila ponovno dana možnost za začetek postopka za dokazovanje udeležbe v NOV. Po novejših predlogih in stališčih pa bi bilo treba vprašanje posebne dobe urediti s spremembo zakona. Ne glede na to, na kakšen način, pa je jasno to, da bo v letošnjem letu ta problem končno rešen in boste lahko tedaj skupno z ostalimi zamudniki uveljavljali posebno dobo.

INVALIDSKA UPOKOJITEV

F. T., Kranj

Vprašanje: Imate 33 let delovne dobe in ste borec NOV od maja 1944 dalje s priznano posebno dobo. Ker ste slabega zdravstvenega stanja, vas zanima, ali se lahko invalidsko upokojite.

Odgovor: Invalidsko se lahko upokojite, če ste zaradi bolezni postali popolnoma nezmožni za svoje delo. S tem v zvezi pripominjamo, da za borce NOV po 9. 9. 1943 ne veljajo nobeni posebni predpisi za invalidsko upokojitev. Invalidnost oziroma nesposobnost za delo bo ugotovila posebna komisija, predhodno pa je na Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja potrebno nasloviti ustrezno zahtevo. Zahtevo vložite pisмено, postopek pa se lahko začne tudi na podlagi mnenja zdravnika, ki vas zdravi.

Ni naključje, da se je sedmo srečanje pionirjev-zgodovinarjev in likovnikov, ki so ga pod pokroviteljstvom skupščine občine Krško ter v sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami ter drugimi organizacijami in društvi ter kolektivi osnovnih šol občine Krško triindvajsetega, štiriindvajsetega in petindvajsetega aprila organizirali Zveza prijateljev mladine Slovenije, republiški odbor ZZB NOV Slovenije in Zavod za šolstvo, odvijalo prav v gradu Brestanica.

Tema in vodilna misel srečanja: izgnanci.

»Tako, ko smo se zbrali na dvorišču brestaniškega gradu,« se spominja Irena Sifrar, udeleženka tega srečanja, »so nam razdelili lističe.«

In kaj je na njih med drugim pisalo?

»Verjetno ni kraja v deželah, ki jih je v drugi svetovni vojni zasedla fašistična Nemčija, skozi katerega bi šlo na trnovo pot izgnanstva toliko ljudi, kolikor jih je šlo skozi grad v Brestanico...«

»Čudno,« razmišlja dalje deklica iz Crete pri Orehovi vasi. »Čeprav sem natanko vedela, kaj se je dogajalo v tem gradu, saj sem si ne le kot pionirka, marveč tudi kot pionirka-zgodovinarica, ta del naše zgodovine dobro zapomnila, so me te besede spremljale vse tri dni tega, po mnogočem enkratnega srečanja mladih.

»Sedmo srečanje pionirjev-zgodovinarjev in likovnikov, organizirano v okviru Jugoslovanskih pionirskih iger za leto 1967, je namreč potekalo v spoznavanju našega narodnoosvobodilnega boja, še posebno pozornost pa so pionirji proučevali poskuse fašističnih okupatorjev, da s posebno raznarodovalno politiko in izganjanjem Slovencev z rodne grude ponemčijo slovensko zemljo ter jo priključijo k fašističnemu tretjemu rajhu,« pojasnjuje prof. Tomaž Veber, član pripravljalnega odbora pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije.

Da so pionirski zgodovinski krožki

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

V OGLEDALU NASEGA ČASA

Da ne bi pozabili!

»Verjetno ni kraja v deželah, ki jih je v drugi svetovni vojni zasedla fašistična Nemčija, skozi katerega bi šlo na trnovo pot izgnanstva toliko ljudi, kolikor jih je šlo skozi grad Brestanico...«

Posnetek s proslave na brestaniškem gradu, kjer so se zbrali pionirji — zgodovinarji in likovniki na svojem sedmem srečanju.

to temo obdelali sicer na neposreden, pa vendarle na temeljit način, govore tudi besede Romana Suhadolnika, učenca šestega razreda:

»Povedati moram, da smo morali prvi dan srečanja v Brestanici v pet-

indvajsetih minutah odgovoriti na petindvajset vprašanj, ki so bila kar zahtevna. Pa smo jim bili kos! Povedati pa je treba tudi, da so bila vprašanja na javni tekmovalni oddaji, namenjena spoznavanju zgodovine izgnan-

stva, ki je bilo naslednega dne, dosti lažja.«

Organizatorji in usmerjevalci dejavnosti zgodovinskih krožkov so se trudili, da je mlad človek ne le temo strokovno, če lahko tako rečemo, obdelal, marveč da je ob njej spoznal in dojel tudi tiste vrednote, ki so se med našimi ljudmi izoblikovale v preganstvu ali internaciji. To so: tovarštvo, vzajemnost, pomoč v stiski in skupnem trpljenju, skupen in organiziran odpor proti okupatorju in njegovemu nasilju.

Še posebno dragoceno pa je neko spoznanje... ki ga je prof. Tomaž Veber takole prelinil v besede:

»Nič manj pomembno ni, da se mladi seznanijo tudi s posledicami teh vrednot, to je z zavestjo o pripadnosti skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, z iskrenim in trajnim prijateljstvom, brez katerega ne bi bilo današnjih vlakov bratstva in enotnosti, ki vozijo na obiske izgnance in njihove gostitelje ter krepijo bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, ne bi bilo skupno organiziranih obiskov nekdanjih uničevalnih taborišč in ne bi bilo zavesti, da so tudi izgnanci s posebnimi oblikami boja proti fašizmu dali svoj prispevek k uspešni koncu našega narodnoosvobodilnega boja in k zmagi nad fašizmom.«

O tem, kakšno delo je bilo opravljeno in kako, je zgovorno pričala razstava, ki so jo odprli zadnji dan sedmega srečanja pionirjev-zgodovinarjev in likovnikov v Brestanici, žal nam je le, da si to razstavo ne more ogledati vsakdo izmed nas...!

Da je bil prav zadnji dan tega srečanja tudi začetek pohoda pionirjev in mladincev na osvobodeno ozemlje, ki bo zaključen na zboru jugoslovanskih pionirjev v Fari pri Kočevju devetnajstega junija letos, pa samo še ena potrditev, da je razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij v zadnjem času doživelo takšen razcvet, o katerem smo lahko še nedolgo tega samo govorili.

Razcvet, ki ga nihče več ne bo mogel ustaviti.

Tekst: MILENA STRAJNAR
Foto: SMILJAN PAVISIC

Brigadirka Katja in njeni spomini

»Nikoli ne bom pozabila, kako smo gradili predor Vranduk!« je dejala Jagričeva Katja in se vedro zazrla proti Podčetrtku, kjer bodo mladi spet vihteli krampe in lopate, s čimer bodo najlepše proslavili dan mladosti

Študentje mariborske pedagoške akademije nameravajo v počastitev tridesete obletnice mladinskih delovnih brigad v Podčetrtku opraviti delovno akcijo; prav na dan mladosti in drugo mena med počitnicami.

S Podčetrtno Katjo sva se zadnjič pogovarjali o tem in rekla je: »Veš, tudi jaz sem bila brigadirka, ko mi je bilo dvajset let. Joj, kje je že to! Toda nikoli ne bom pozabila, kako smo gradili v predoru Vranduk. Res, ni bilo lahko brigadirsko življenje, a bilo je veselo in pestro!«

Rojena v Osredku nad Podsredo, polna uporniške zavesti, ki so jo dali borci Kozjanskega, se je skoraj pred tridesetimi leti pridružila Osmi mariborski mladinski delovni brigadi in 1. avgusta 1947. leta so se odpeljali v Nemilo pri Zenici. Prišli so mladinci in mladinke iz vseh naših republik, pa tudi črnke, Albanke in Turkinje so bile poleg. Z njimi so lahko govorili le nemško. Razvrstili so se v brigade in vsaka brigada jih je štela okoli stotrideset. Katja je bila v brigadi Karla Destovnika-Kajuha, katere komandant je bil Lojze Lončarič. Bila je zelo prizadevna in zaupali so ji vodstvo desetine. Gradili so železniško progo Šamac—Sarajevo. Nekaj brigad je pripravljalo traso za progo, eni so betonirali, najmarljivejši pa so delali v predoru Vranduk. Predor bi morali dograditi do dneva republike, pa so ga končali predčasno, saj so delali tudi ob nedeljah in praznikih.

»Spominjam se,« je pripovedovala, »ko nam tovarnjak ni pravočasno pripeljal materiala in smo se kar sami odpravili ponj. Morali smo prek reke in vsak si je oprtal vrečo cementa. To niso bile mačje solze, saj veš, da je v vreči petdeset kilogramov. S tem tovorom mi je nenadoma spodrsnilo in padla sem

v vodo. Vsi moji tovariši so planili za menoj, pravzaprav za vrečo. Velika izguba bi bila, če bi cement odplaval. Komaj smo ga rešili.«

Nekoč je Katja zbolela, imela je visoko temperaturo in morala bi ležati. Toda ni vzdržala. Kar nekaj jo je sililo na delo. Skrivoma se je splazila skozi okno in odhitela proti predoru. Zlezla je v prazen vagonček, s katerim so prevažali gradivo in na skrivaj prišla v predor na delo. Niso je okregali, pač pa so jo javno pohvalili, pred vso brigado in ji čestitali, ker se je tako izkazala. Katja je bila skojevka in člani SKOJ so morali biti vsem za vzor, ob večerih so organizirali tudi politične ure in se stanke. Sodelovala je tudi v kulturno-prosvetni ekipi, ki je pripravljala nastope in prireditve, imeli so pevski zbor, folklorno skupino... v sobotah zvečer pa so prižgali taborni ogenj, plesali kolo in peli.

Osmi mariborska mladinska delovna brigada je prinesla domov kar osem udarniških značk; pa nikar ne mislite, da je take značke bilo lahko dobiti.

»Takrat smo se z brigadirji dogovarili, da se bomo čez nekaj let srečali in skupaj odšli v te kraje okrog Zenice ter si še enkrat ogledali, kaj smo ustvarili. Do danes se to ni uresničilo, lepo pa bi bilo, ko bi se! Konec maja bo v

Mariboru srečanje vseh brigadirjev, ne samo naših. Ze zdaj sem nestrpna. Upam, da bom srečala kaj tistih, iz Vranduka. Pobudo za ta brigadirski dan pa je dala zveza socialistične mladine.«

Leto kasneje je bila Katja še v delovni brigadi v Slavoniji ter v Črni na Koroškem, kjer so delali v gozdu. »Pomagala sem tudi pri obnovi porušenega Maribora in izgradnji sindikalnega doma, pa tam proti Kamnici smo gradili pionirsko progo, ki pa žal ni bila nikoli končana,« je naštevala Katja.

In kaj misli o današnjih delovnih brigadah?

»Resnično moramo to pobudo pohvaliti. Zakaj smo se nanje spomnili šele zadnja leta? Brigade združujejo mlade, v njih človek spozna, da ni sam, da je le v sodelovanju moč. Skratka, lepo je brigadirsko življenje! Posebno podpiram ideje o zveznih mladinskih akcijah, kjer se krepi bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti, ena največjih pridobitev narodnoosvobodilnega boja.

S temi mislimi je Jagričeva Katja sklenila pripoved in se vedro zazrla proti Podčetrtku, kjer bodo mladi spet vihteli krampe in lopate, s čimer bodo najlepše proslavili dan mladosti.

LUCKA LESNIK

Bilo je toplo poletno jutro. Moja mamica je bila takrat šestletna deklica. Brezskrbno se je igrala na domačem vrtu. Nenadoma se je pred hišo ustavil nemški avto. Iz njega so izstopili oficir in dva vojaka s puškami. Tudi mamičin oče je bil z njimi, ker so ga vzeli iz službe. Ko so vstopili v hišo, se je iz nje zaslislal pretresljiv jok. Mojega starega ata so namreč peljali v Begunje v zapor in prišel se je samo posloviti.

Stari ata se je vrnil čez mesec dni, toda veselje je bilo kratko. Prišel je samo po svojo družino, s katero je moral v izgnanstvo. V eni uri so morali pripraviti najpotrebnejše za pot in zapustiti lepi dom.

Vsi moji domači so imeli solze v očeh, le moja mamica je bila še

IZGNANSTVO

premajhna za tako bolečino. Predala se je udobju vožnje, gledala skozi okno, pestovala svojo punčko in ji pela pesmice, saj ni vedela, kaj jih čaka.

Njihova usoda se je odločila v Zidanem mostu in oddahnili so se, ko so videli, da gredo v Srbijo.

Se tisto, kar so vzeli s seboj, so jim v Krupnju požgali. Komaj so rešili svojo kožo... Ostal jim je le koveček z nekaj perila, nekaj denarja in škatlico zemlje z domačega vrta.

Srbi so jim lepšali te težavne trenutke, kolikor so mogli. Delili so z njimi vsak kosček kruha, odstopili so jim celo svojo posteljo. Ta složnost in požrtvovalnost, to bratstvo med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi je pripeljalo našo domovino v tako blestečo zmago.

IGOR LAMPE

TV-15 ZA MLADINO

Teloh za Tita...

Želim si, da bi še večkrat prišel na Trebče, ki so blizu njegovega rojstnega kraja Kumrovc

Bilo je 6. marca 1943. leta, ko je prišel tovariš Tito v Kumrovec in na Trebče. Takrat še nisem znal tako pisati in zato vam spomin na ta dan pošiljam danes. Pa tudi sicer mi je v tako

Spet smo se zbrali mladi kurirji na našem enajstem sestanku, na katerem smo medse sprejeli nove člane in sicer iz tretjih razredov.

Slovesnost je bila toliko bolj slovesna, saj je bila med nami Marija Kambič-Saša, bolničarka legendarne Štirinajste divizije.

Njeni spomini so bili pretresljivi.

Saša

»Nikoli ne bom pozabila tistega dne, ko so se sovražniki oklopni avtomobili ustavili prav ob kraju, kjer smo imeli ranjence. Nekaj smo jih uspeli rešiti, osem jih je ostalo... Streljali so na ranjence in le eden se je rešil! Preden so odšli, so Nemci kočjo še zažgali.«

Tovarišici smo se zahvalili za obisk in pripovedovanje ter izrazili željo, da bi nas še obiskala.

MLADI KURIRJI
(Osnovna šola Boris Kidrič iz Maribora)

živem spominu, da ga ne bom nikoli pozabil.

Tam v dolini čez potok Bistrico žive Javorškovi. Tam je bila doma Titova mati. Moja stara mama je Titova sestrična. Tisto jutro je šel k Javoršku pomagati. Bil je prav pustni torek in krofe so pekli.

Zjutraj, ko sva z bratom vstala, so se že pripeljali z avtomobili miličniki. Mislil smo, da je z njimi tudi tovariš Tito. Pa so le vprašali, kam se gre k Javorškovim. Brat, stari ata in jaz smo jim pokazali pot. Stari ata je šel potem še z njimi, midva z bratom pa sva stekla najprej k stari mami, ki je bila tudi pri Javorškovih. Rekla nama je, naj greva nabirat teloh za tovariša Tita... Povzpela sva se v gozd nad potokom, kjer je bilo vse belo od teloha.

Spotoma sva srečala miličnika, ki naju je vprašal, kam greva. Povedala sva mu, on pa je rekel: »Pa veliko ga naberita!« Rekla sva, da bova. Še z večjim veseljem sva ga hitela nabirati in kmalu sva ga nabrala dva velika šopa.

Ko sva se vračala iz gozda proti Laporim — Javrškim, so po kolovozu ob potoku že peljali avtomobili. Bilo jih je veliko. Ko sta tovariš Tito in njegova žena Jovanka izstopila, sva jima dala šopke teloha. Brat, ki je starejši od mene, je dal tovarišu Titu, jaz pa sem izročil rože tovarišici Jovanki. Zahvalila sta se nama in še veliko škaflo bombonov sva dobila v dar. Obljubila sta nama, da bosta poslala fotografije in čez mesec dni smo jih res dobili. Te fotografije so nam vsem dragocen spomin.

Želim si, da bi tovariš Tito še večkrat prišel na Trebče, ki so blizu njegovega rojstnega kraja Kumrovec.

SILVO OMERZA

KRAMLJANJE

Vedno s posebnim zadovoljstvom prebiramo sestavke, namenjene »TV 15 za mladino«, ki nam jih posredujejo komisije za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij pri boričevskih organizacijah. Zato bi se danes tudi na tem mestu radi zahvalili ZZB NOV Ljubljana-Siška oziroma tovarišici Mariji Humar, predsednici te komisije, ki nam je poslala osem sestavkov učenk in učencev osnovne šole Riharda Jakopiča iz Ljubljane ter spretni dopis, v katerem je zapisala:

»V počastitev petintridesete obletnice osvobodilne fronte je naša komisija letos že peto leto zapored razpisala tekmovanje v literarnem in likovnem izražanju dogodkov na temo narodnoosvobodilnega boja, v katerem so sodelovale osnovne šole naše občine. Najboljša dela so bila tudi razstavljena in sicer v prostorih občinske skupščine. Želimo, da bi naš časnik »TV 15« objavil nekaj teh sestavkov in s tem dal priznanje mladim, ki se tako prizadevno in iskreno vključujejo v spoznavanje in širjenje revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja.«

Danes objavljamo Igorjev sestavek in še nekaj smo jih odbrali; kdaj in kako jih bomo vključili v »TV 15«, vam danes, spoštovana

tovarišica, žal še ne moremo povedati.

Upam, da ne bo nič manj pozornost našim besedam prisluhnila Adriana Gradolnik iz Cerknice... da nam ne bo zamerila, ker njene dobro napisane sestavke nismo objavili in da bo postala ne le naša stalna, ampak s tem tudi edina sodelavka »TV 15 za mladino« iz cerkniške občine.

Prehitel nas je čas in za nami je že slovesen zaključek Kurirčkovih pošte, ki se ji na mladinski strani našega časnika letos prav gotovo nismo oddolžili tako, kot Kurirčkova pošta zasluži. Zato, samo zato nismo objavili tvojega sestavka, prav zaradi ničesar drugega ne! Da smo na Kurirčkovo pošto veliko mislili in jo tudi spremljali na njeni dolgi poti, pa je za opravičilo verjetno mnogo premalo.

Sva se dogovorili, draga Adriana?

Lučka Lešnik iz Maribora nas je razveselila s sestavkom o brigadirki Katji, ki ga v tem letu praznovanja tridesete obletnice mladinskih delovnih brigad toplo pozdravljamo, in ob koncu pisemca zapisala: »Vsem želim lep in srečen dan mladosti!«

Saj drugačen, draga moja Lučka, v tej naši domovini dan mladosti menda res ne more biti.

Lepo pozdravljeni!

Milena

TV-15 ZA MLADINO

Kobalova družina je bila ena izmed tistih slovenskih družin, ki je za svobodo mnogo žrtvovala in dosti pretrpela; danes je Kobalova mama dosegla že visoko starost in tako mi je nekaj spominov na vojne dni nazivala njena hčerka.

Sin Milan je kot partizan pobiral mine in je pri tem oslepel, po vojni pa se je po nesreči utopil v Ljubljani. Sina Stanka (iz prvega zakona) so domobranci 1944. leta ustrelili za vasjo. Bil je vaški referent in je imel za seboj že trpljenje v italijanskih in

avstrijskih taboriščih, od koder mu je uspelo pobegniti.

O tem, kako so ubili Kobalovega ata, hčerka ni mogla govoriti... Bila je vidno pretresena in takoj sem vedel, da o tem ne smem naprej vpraševati.

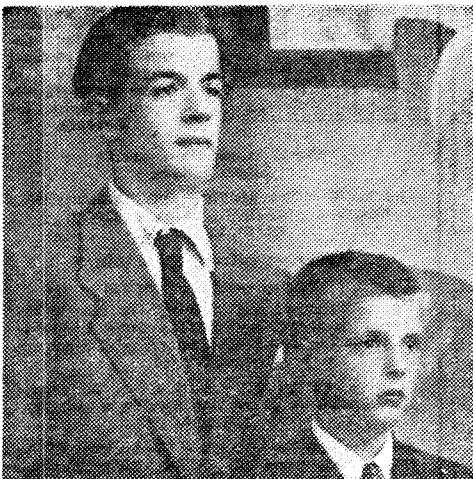
Domov se je srečno vrnila le Kobalova mama, ki je bila v taborišču obsojena na smrt, in z njo sta se vrnila tudi hčerki Ida in Ivanka.

Kobalovi mami je ostal še sin Alojz.

ALEŠ TROŠT

Milan Kobal (sedi), ki je v eni izmed partizanskih akcij oslepel.

Stanko Kodolja, sin Kobalove mame iz prvega zakona (mlajši), ki so ga domobranci ustrelili pod vasjo

Kobalov ata (v sredini), ki so ga Nemci zverinsko umorili

Kobalova mama, ki je sedaj stara sedemdeset let, je skupaj s hčerkama Ido in Ivanka preživela strahote Auschwitza.

Kobalova družina

Gostilničar Jože Jeršin, prvoborec, ki se je preselil v Logatec prav tistega dne, ko se je nasmehnila svoboda v letu 1945, se pogosto spomni na nepozabni dan. Bilo je takrat, ko je tovariš Tito potoval proti Kopru. Ustavil se je v Logatcu in Jože, dober gostilničar kot gre o njem glas, mu je pripravil kosilo. Težko je povedati, kaj vse je podoživljal v tistih trenutkih. Spet je bil partizan, eden izmed njegovih, ki so sledili Titovemu imenu in komunistični partiji v dimu in ognju smrtonosnega orožja.

Čas kakor granitna skala

Jože Jeršin se je rodil v letu 1917 v Račjem selu pri Trebnjem. Tudi oče je bil gostilničar, po malem pa je tudi trgoval. O njegovih otroških letih ni vredno izgubljal besed; menda so bila srečna, če menimo, da je sleherni otroštvo srečno.

Leta 1938 je oblekel vojaško suknjo v Črni gori. Pozneje so ga še velikokrat klicali na orožne vaje in zgodilo se je, da je kot vojak dočakal kapitulacijo in razpad stare Jugoslavije. Prva zbežanost je prerasla v spoznanje, da se nekaj vendarle mora zgoditi. Jože se spominja, da se je v Trebnjem že pred vojno priselil italijanski vohun Ivo Ban, ki je imel svojo hišo in žago. Jeršinovo družino je dobro poznal in tudi sumljiva mu je bila.

»Nekega dne, ko se je prikradla k naši hiši patrolja, sva z bratom Tonetom zaslišala, da se nekaj pripravlja. Zbežala sva in zašla v italijansko zasedo. Zapri so naju in po dveh dneh zasliševanja izpustili. Pravili so, da Bana takrat ni bilo doma. Ko pa se je vrnil, so spet poslali orožnike, da bi naju aretirali. Slednje sem ves čas slutil in se zato tudi skrival. Sodeloval sem s takratnimi aktivisti OF na trebanjskem območju. Postal sem vojni referent. Zbirali smo orožje, municijo, sanitetni material in hrano. Povem naj, da sem imel posebno dobre zveze z družino Jutraž iz Trebnjega — z njihovim sinom Ivanom.

V naši hiši je bila javka. Prihajali so kurirji železničarji in drugi zaupni tovariši. Zdi se, da nam je gostilna kar prav prišla za konspiracijo, saj pogosti prihodi ljudi niso vzbujali pretirane pozornosti Italijanov. Sestra Angelca je bila med

partizani, v maju 1942 pa sva odšla v gozdove tudi midva z bratom. V Blatnem klancu sva se vključila v Zahodnodolenjski odred. Pred tem sem večkrat razmišljal, kakšno je življenje med partizani. Povedati moram, da pozneje nad novim okoljem nisem bil razočaran. Najbolj me je prevzelo veliko tovarištvo, v katerem ni bilo nič igranega, tovarištvo, ki ga v civilnem življenju nisem poznal.

Je že tako, da želi človek kar najhitreje pokazati kaj zna in za kaj je sposoben. Tako sem se javil kot prostovoljec za demonstrativen napad na Trebnje. Spominjam se, da sem hudo trdno stiskal k sebi »mauserico«. S seboj sem jo prinesel od doma. Med streljanjem sem imel občutek, da je vsak moj strel zadel v polno, čeprav zaradi trde teme nisem videl ničesar.

Kmalu sem bil imenovan za obveščevalca v odred. Moral sem navezovati stike s terenci, slediti premikanju italijanskih enot in drugo. Vrsto političnih, vojaških in gospodarskih podatkov smo uspešno uporabljali v aktivističnem delu na terenu in med našimi boji...

Zdravnik me je potisnil v krušno peč

V avgustu istega leta je odšel Jože v Podstenice — delavnice glavnega štaba. Tam je preživel kočevsko ofenzivo, tam se je s skupino desetih ljudi prebijal skozi obroč in srečno prišel na Gorjance. Tam se je priključil Belokranjskemu odredu, od koder se je pozneje vrnil v kočevske gozdove. Na jesen leta 1942 je Jože

spet postal obveščevalec in to delo je opravljal do italijanske kapitulacije. Takrat se je Zapadnodolenjski odred preimenoval v deveto brigado. In Jože je odšel v sestavo 18. divizije v Gorski Kotar.

Ne, nikoli ne bo pozabil težkih bojov za Delnice, Moravice... Izgubil je mnogo tovarišev; padel je tudi komandant devete brigade (Novi), s katerim sta bila izredno dobra prijatelja. Boji so Jožeta hudo izčrpali. Moral se je zdraviti na Kočevskem, v vasi Polom.

»Kako so me zdravili? Zdravil me je neki kočevar, edini, ki je še ostal v vasi. Kot nekakšen čarodej je zakuril ogenj v krušni peč. Ko je bila dovolj segreta, me je položil na desko in porinil — v peč. Kmalu bi se skuhal. Kljub nevsakdanjemu zdravljenju sem vendar po štirinajstih dneh ozdravel, da sem se lahko vrnil med partizane. V začetku leta 1942 sem postal komandant mesta Žužemberk.

Takrat je postala pomembna Jožetova skrb predvsem prenos ranjencev, prehod čez reko Krko in obramba mesta. Dne 5. maja 1944 so Nemci in belogardisti ponovno zasedli Žužemberk. Tovariš Jože je takrat prišel v štab 7. korpusa, ki se je zadrževal v okolici Kočevja, Novega mesta in Žužemberka. Bil je vođa drugega sektorja obveščevalne službe. Organizacija je bila zelo dobra, saj so že takrat imeli deset radijskih postaj.

Marca 1945 so se premaknili na belokranjsko področje, ker so pričakovali kapitulacijo Nemčije. Zaradi tega se je tudi njihovo vojno področje združilo v večjo enoto, s katero je bil Jože vse do osvoboditve. Aprila so se iz Črnomlja premaknili

Jože Jeršin

do Broda na Kolpi in naprej proti Notranjski. Pri Rakeku so se razdelili: polovica je odšla v Trst, ostali pa na ljubljansko vojno področje. Tovariš Jože Jeršin je postal komandant mesta Logatec, ki ga je 6. maja 1945 osvobodila Hercegovska brigada. In povedali smo, da je prišel Jože tistega dne prvič v Logatec.

»Mladinci so bili najbolj pogumni,« se spominja. »Tako so nam priskočili na pomoč — delali so in nam dajali pomembne podatke. Pred nami je bila vrsta težkih nalog; potrebno je bilo izpeljati mobilizacijo, poiskati skrite sovražnike, vzpostaviti komunikacije in drugo. Ker je bil tedaj Štampetov most porušen in so iz Trsta vozili v Logatec vlaki polni orožja, jih je bilo treba raztovarjati...« Se in še trga Jože dogodke iz svojega spomina. Po tridesetih in več letih se vseh imen in datumov ne more spomniti, ampak čas NOB je v njem kakor granitna skala. Čeprav je bil po vojni v številnih slovenskih krajih, se je slednjič le vrnil v Logatec. Pred več kot desetimi leti se je invalidsko upokojil in zdaj pomaga ženi v gostilni pri delu, ki ga je že od malega vajen. Rad beseduje o partizanskih časih in zdi se, da najraje o kosilu, ki ga je pripravil za tovariša Tita. T. V.

France Šušteršič:

POTOP

Odlomek iz romana »Trg lakote«, ki je dobil eno izmed letošnjih Kajuhovih nagrad. V njem so opisane razmere in življenje v koncentracijskem taborišču na otoku Rabu.

Tako kot njo je potem rešil še neko drugo dekletce.

Malo je bilo tistih, ki so v temi našli prostor v zaslinih taboriščnih lopah, ki so bile na malce višjem svetu in jih hudo urnik ni zajel.

Množica se je zgrnila k izhodu. Vsi so bili do kože premočeni. Zahomotavali so se v odeje, ki pa so bile prav tako premočene, in se tresli od mraza. V noč so se razlegali kriki mater, ki so še vedno blodile med podrtimi šotori in iskale izgubljene otroke. Tiste pri izhodu pa so s sklenjenimi rokami prosile častnike in stražarje, naj jih pustijo ven, na suho obrobje onkraj ceste, kjer bodo varne pred poplavo.

»Usmilite se vsaj naših otrok!« je hripavo vpila neka mati iz Gorskega Kotarja in vzdigovala svojega najmlajšega, ki je bil še v plencah, medtem ko so se je drugi držali za krilo.

Od izhoda so tipali po množici snopi baterijskih svetilk, ki so se ugašale in se spet prižigale. Častniki so se med seboj prepirali: eni so bili za to, da spustijo nesrečno rajo — vsaj matere z otroki — in jih spravijo v barako nad cesto, drugi pa so ugovarjali, ker so se bali komandanta, podpolkovnika Čululija.

»Bodimo vendar bolj humani,« je dejal častnik, ki je bil potegnil utapljačo se deklici iz jarka. »Kaj so zagrešili ti otroci? Pomislite na svoje, če jih imate. Sicer pa so tukaj tudi družine, ki so zapisane v seznamih kot zaščitene.«

»Ne morem dovoliti, nimam navodil, tudi glede zaščitene ne,« je ugovarjal debeli komandantov pomočnik in živčno copotal z gladkimi škornji po razmočeni zemlji.

»Kdo bi čakal v takem položaju na navodila? Ljudje so premočeni, prehladili se bodo, zlasti otroci. Poglejte jih, vsi drhtijo kakor šiba na vodi.«

»Tudi meni se smilijo, stotnik De Ricco. Toda če kdo uide, bom odgovarjal.«

»Kam naj pa uide s tega otoka? Če se bojuje, pokličite vojaštvo, saj ga je dovolj v kasarni.«

»Naj bo,« se je naposled vdal pomočnik. »Razporedite straže od tod do tiste barake! Pazite, da bodo šli vsi interniranci.«

ci ven počasi, ker jih morate prešteti. Tudi otroke, seveda!»

Nato je poslal nekega podčastnika v kasarno po vojaško okrepitev, drugega pa h komandantu Čululiju.

Medtem ko so se ženske z otroki spravile na suho, je dež pojenjal in začelo se je daniti. Iz kasarne je prišlo toliko vojakov, da se še mačka ne bi mogla izmuzniti iz obroča, ki so ga naredili. Častniki so hodili sem in tja po cesti in živahno razpravljali. Voda se je počasi odtekala, za njo pa so ostale velike mlakuže, razmočena prst in grozno opustošenje. Tu je ležala odeja, tam kos obleke, klobuk, nahrbtnik, kovček. Veliko teh reči je bilo med žico v ograji, ki jih je prestregla, a nihče si ni upal tja ponje, ker se je bal stražarjev. Betežni starčki so se trudno opotekali med pokvečenimi šotori in iskali izgubljene predmete. Skoraj vsak je kaj pogrešal.

»Menažko mi je odneslo,« je tarnal eden izmed njih.

»Jaz pa sem izgubil žlico,« se mu je odzval znanec. »Toda rajši bi bil ob menažko. Kakšno škaflo ali pisker še kje dobiš, žlice pa ti ne da nihče.«

»Kaj je pa s tvojo družino?«

»Tamle so, na varnem,« je pokazal čez žico proti baraki. »Snaha in štirje otroci. Dva sem nosil jaz, dva pa ona.«

Vstal je že dan in nevihte je bilo konec, ko je vojaštvo utihnilo in se postavilo s častniki vred v pozor. Prihajal je komandant Čululi na belem konju. Lahkotno je razjahal, nato je izročil konja nekemu podčastniku. Dežurni oficir ženskega taborišča mu je raportiral:

»V taborišču je toliko internirancev, kot sem poročal sinoči, razen mater z otroki, ki smo jih spričo neurja in poplave spustili dobro zastražene ven in jih spravili v tisto barako.«

Komandantove oči so se zablistale. Roke je sklenil na hrbtu kot ponavadi, kadar je bil razjarjen, se rahlo sklonil naprej in zasikal:

»Tega vam nisem dovolil! To je nepokorščina!«

»Gospod polkovnik, bila je poplava...«

»Nič me ne zanima, kaj je bilo. Interniranci spadajo za žico, pa najsi bo vreme takšno ali drugačno. Takoj mi jih spravite nazaj v taborišče!«

»Gospod polkovnik,« se je oglasil njegov pomočnik, »ukrenili smo vse, da ne bi kdo pobegnil. Zagotavljam vam...«

»Rekel sem vam, da spadajo interniranci za žico,« mu je Čululi surovo segel v besedo. »Saj koncentracijska taborišča niso za to, da bi kdo živel v njih

udobno in brez skrbi!... Takoj mi spravite sodrgo nazaj v taborišče! In napravite red! Pred poldnem pridem spet na ogled. Vse mora biti tako, kot je bilo prej. Bog ne daj, da bi videl še kakšen podrt šotor ali razstlano slamo naokrog!«

Nekaj minut zatem se je že pomikala iz barake v taborišče turobna procesija žensk z otroki. V jutranji zarji sta bila njih beda in gorje še bolj grozljiva. Najmlajši so spali v materinih naročjih, drugi so si menceali oči in se molče opotekali po mokrih tleh, kot bi pozabili na jok. Neka mati s tremi otroki se je nena doma ustavila in za njo še nekaj drugih.

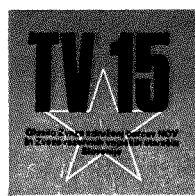
»Gospod komandant! Tu trpimo huje kot živina. Ne moremo vzdržati z otroki...«

»Cosa dice?« je vprašal Čululi.

Brž so pripeljali tolmače, nekega sektorskega pisarja, priletnega moža z mornarsko čepico na glavi. Ta je žensko najprej pridrušeno ozmerjal, češ da so ob pamet, nato jih je vprašal, kaj pravzaprav želijo.

1/ »Kaj pravi?«

(Se nadaljuje)

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva cesta 28, kot glasilo združenja borcev NOV in zveze rezervnih vojaških starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik SILVO TERSEK

Novinarji: NEVA MUŽIČ, ANDREJ SKALERIČ, MILENA STRAJNAR, ALENKA VIPOTNIK, POLDE VRBOVSEK

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva 327-780

Uprava in naročniški oddelček »TV 15«: Miklošičeva cesta 28, pp 598/XI., 61000 Ljubljana; Tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana, telefon 320-486

Letna naročnina 100 dinarjev, za inozemstvo 130 dinarjev — posamezna številka v kolportuži 2 dinarja

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp 598, 61000 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 421/1.72 od 12.4.1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk in kličiji CGP Delo, Ljubljana, Titova 35